

Bárka

XV. évfolyam 2007/3. szám

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Tartalom

- 3 Géczy János: Nyom; Tükörmorzsza (*versek*)
- 5 Szepesi Attila: Bolondfalva; Bosch: a kókler; Podolin (*versek*)
- 7 Simai Mihály: távolodó; legenda; megfejthetetlen/függő; töredék (*versek*)
- 9 Lászlóffy Csaba: Spanyolóra; Európai időjárásjelentés; Együgyű kérdés;
Csak tél, nem képlet (*versek*)
- 11 Vámos Miklós: Utazások Erotikában (*regényrészlet*)
- 16 Villányi László: mielőtt indult; hajóval is; úgy meredt; úgy hívtam (*versek*)
- 17 Szabó László: Vágy; Egy asszony halálára; Egy régi lány (*versek*)
- 18 Senti Ernő: Viharsarokház; Alkalomhoz illő képzelődés; Fájt és fáj;
Versaura (*versek*)
- 20 Mizser Attila: tartás; középpálya; a tökéletes vacsora (*versek*)
- 22 Jász Attila: XANTUSiana (*részletek egy verses regényből*)
- 24 Réthy Zsolt: A beteg (*elbeszélés*)
- 31 Mogyorósi László: Születésnapomra; Asztaloslegény nótája (*versek*)
- 34 Falusi Márton: Belakom szobád; Ha holnap sem írok (*versek*)
- 37 Miklya Zsolt: Kétszárnyú ablak;
„gondolj a súlytalan mennyországgra...” (*versek*)
- 38 Jenei Gyula: anyám kórházban (*vers*)
- 42 Benedek Szabolcs: Boldogság (*elbeszélés*)
- 46 Nagy Mihály Tibor: se volt; a képzelet; a felszínes; s megint (*versek*)
- 48 Sente B. Levente: Az igazak kardja; Magasban; Téboly;
Annyiszor félttem...; Az idő ellen (*versek*)
- 50 Kőszegi Barta Kálmán: Villanások; Fragmentumok (*versek*)
- 51 Demény Péter: Szabadság; Lélekhomok (*versek*)
- 53 Angyalistván Ferenc: amikor látni; magány; panorámakép (*versek*)

Műhely

- 57 Illia Mihály: „A bejutáshoz való kulcsokkal rendelkezünk”
65 Tóth László: Hallgatag testvéreink, mestereink
74 Darvasi Ferenc: Kleptofónia
J.A., E.P., satöbbi „klapanciák”
80 Békés Ferenc: Karaktervonások egy Simonyi-portréhoz
***
94 Ábrahám György: A földreszállt (*Kohán Györgyről*)
96 Kalmár Zsolt: Gondolatok Váradi Zoltán békéscsabai kiállításáról
99 Banner Zoltán: Fényképek, aranymosás
Grin Igor fotóiról

Figyelő

- 101 Koncz Tamás: A Jelen három arca
Balogh Robert: Elveszett; Nagy Koppány Zsolt: Jozefát úr, avagy a regénykedés; Sigmond István: Varjúszerenád köteteiről
105 Kiss László: A befejezhetetlen mondat
Garaczi László: MetaXa
108 L. Varga Péter: A szívárvány (fel-, meg-)bontása
Vida Gergely: Rokokó karaoke
112 Kránicz Gábor: Mogyorósi László
Ingajarat a valóságba
114 Seress Ákos: A zabigyerekek sorsa
Ráczi I. Péter: Bizonyos értelemben
117 Szabó Tibor: „Addig tart, ameddig kattan”
Kalmár Zsolt: Valami kezdődik, vagy végződik?

E számunkat Váradi Zoltán fotóival illusztráltuk

**Lapunk a következő internetcímen érhető el:
www.barkaonline.hu**

Géczi János

Nyom

A rózsakorona a szívoldalon. Csöppnyi, apró leveles fájdalom
koszorúvá fonva, melynek illata a nyugati szélbe
olvad, melynek színe a kárminhoz és káprázathoz illik
melynek alakja az antik, tág szemű istenekhez.
Dús élet: a lélek méltó helyről száll el, fel
magasba, oda, hol összeköthető egyetlen, a szó burkába
zárt történettel, amely volt egykor a miénk.
Mi mondható róla?
Talán, hogy mint méh billenő szárnyán a fény, ragyogtál benne
riadt és falánk tűz, akár a párduc szemében a nyers erő
ahogyan lépben a méz, mely nem tudja milyen, a színét?
Talán, hogy szerettelek, s ezt tudtam adni neked? Talán,
hogy kívántam, tó tükrét a fűz, halj és haljak bele?
Beszéljenek rólunk úgy, mint ha történészek: a história
amely, édesem, belőlünk megmarad, fonnyadt
ránkos aszaltvány, nyárból visszamaradt száraz virágmúmia.
Szünettelen nyíló rólad mi még elmondható?
Heversz a szívemen, koszorúm. Bársonyon, mert hiába múlt el
a szerelem hatalma nagy. Összezúználak, de nincs napja egy se
az ítéletnek: úgy ragyogsz, mint szenvedésben a reménytelenség
déli álomban a rózsatövek fölött döngicsélő rózsabogár
nyom, rigóé, szarvasé, hangyáé, amely a bővizű forráshoz vezet.

Tükörmorzsa

Nézem az egész raj sirálynak
hol fehér sok szárnytollát
hol ezüst sok szárnyhegyét.

Mit fog a tükör tartalmazni holnap? Peregnek
képek, falevelek. A
szegénység tüzeiben égek, amióta nem vagy
és összeseprem a fényt, szőke sok morzsát
az asztalról, amely az elrepedt
üvegszilánkokból pereg.
Nincs veled mit beszélni többet
nem rád hull nyárelőn a gesztenyefa szirma
őszvégén a lombja s nem kopog
mint fémlapon a gesztenye, a neved a szívemen.

A lábnyomod öntőformáját kitölti az utca
porfátylat terít rá, elmosza
mire messze haladtál, nem létezel
nyomtalan maradsz.

Mostantól két imát mondok:
törlődj el végleg a világból
gesztenyében a tavasz, mint fémlapból a fény
s előtte pusztuljak el én.

Szepesi Attila

Bolondfalva

Itt éjjel-nappal áll a bál,
maszkákkal ékes karnevál.
A szentnek kecskeszarva nő
és távozó az érkező.

Felzúg a domb, a kő zenél,
virág a szó és zöld a szél.
Holnap vagy tegnap egyremegy,
árnyéka sincs – pipál a hegy.

Nincsen palánk, se zord pecsét,
szél rázza a fák üstökét.
Fehér a gyász, a nincs se gond,
ki tudni vágy, futóbolond.

Az emlék görgő békasó,
medre nélkül fut a folyó
és úgy pereg le évre év,
nincs akta, üzlet, fránya név,

se zokszó, csuklás, vérözön...
Reggeltől estig kék tűzön
sárkánycsontból fő húsleves –
itt élni-halni érdemes.

Bosch: a kókler

Én rejtem az, ejtem a réz obulust,
süvegem s köpenyem csupa csillag,
a cápafogat meg a tünde rubint,
tenyeremben rózsák nyílnak.

Zsebemben a nyúlfiat és az opált,
mely fénylik, akárcsak az újhold,
a makk-ászt és az ezüstkanalat
s a tojáást, mit a tűz-szemű griff tojt.

Szájtáti sereg lesi mozdulatom,
sosem értheti rőfnyi ésszel
pintér, bíró s részeg baka, kit
bolondít a láng-liku néMBER,

sem a mészáros, sem a görbe kovács,
a tükörcsiszoló vagy a sintér,
nem sejti az ács meg a vén uzsorás,
aki éj-nap reszket a kincséRT:

pár trükk az egész, kunkor pipafüst,
hókuszpókusz, csuda látszat –
Civakodnak az alkonyi halpiacon,
ődöngenek és kacarásznak.

Podolin

A sikátorban maszkanép
vonul, harsognak trombiták,
békagnómok, macskaszüzek,
apácák közt csontváz bakák.

Rotyog a kürt, köpeny lobog,
vásott daróc – alatta űr,
brummogva lépnek hadfiak,
lyánykák visognak néMBERÜL.

Kovács dörmög, buffog dzsidás,
veressipkás bohóc rikolt,
de mind eltűnik hirtelen,
ahogy rájuk sandít a hold.

Boszorka száll a fák fölött,
harang bondul a föld alatt –
és kakasszóra köd lepi
a kóborkutya-árnyakat.

Simai Mihály

távolodó

üveghang-fény koccan
üveghang-fényhez

gyönyörűszép
egy keserű pohár

beírom a szépséghatározómba
a „soha még” fölé
hogy „soha már”

legenda

nappal a Holddal éjszaka a Nappal
szerettünk szeretkezni

titkainkat
levadászta egy évezrednyi Század

látható nem volt csupán a káprázat
csak Isten látta a marhavagonból
kilógó

árva
angyalszárnyad

megfejtetetlen/függő

az éber-tudat és az isteni
emlékezet között
a végtelen tudat-mezőben
sétál egy madár

oda
és
vissza
szünös-szüntelen

a Végző Valóság s a rögváló között
megfejthetetlen
álom
függőhídja

töredék

s a lábamon
ez a húsba-nőtt csapda

a Csapda amely végül odavonszol
ahonnét
nincs
kiút

Lászlóffy Csaba

Spanyolóra

Tart még a háborúskodás a mórokkal, az eretnekekkel – szinte hihetetlen, hogy a vakhit által vezetett áltudományt valamint a hiúz tekintetű bizalmatlanságot egy Kolumbusz, egy Cervantes, megsebesülve, csonkán, de túlélte egyáltalán. A sötét bosszútól hajtott vállatásoknak és kivégzéseknek megszámlálhatatlan villanásai, éktelen mennydörgések a nyugati égen, mielőtt (vagy miután) Aragónia egyesült Kasztíliával. Ezer szerencse, hogy van farsang is, s a szaporasággal szédítő vér is felforr, akár szőlőtáposás után az édes must. Nincs más győztes, azóta se, csupán a túlélés, és *hódító: csak a Magasságos Úristen!*

Ugyan kinek érdemes drukkolni: neki, kit a szélfuvallat is aggaszt, vagy annak, aki a bűn sodrását sem érzi? – a fejlődés, gépekben, gőzösökben s lóerőkben mérve, nem sokat ér. Kisemberéletek elcsigázott sokaságát sújtó, kollektív sivatagi magány(!); süket agonizálás gyatra retorika: egyetlen kiválasztottad a kételkedés géniusza, egyetlen istened a végzet.

Európai időjárásjelentés

A lehüléssel járó szokásos csüggedés;
s az intés, hogy immár hiábavalóság
gondolkodni a parancsolaton (hajlékotok
eddig eszerint volt menny vagy jégverem),
százszor fontosabb tolmács nélkül rendelni
brandyt. Van-e még mivel jóllakatni a szemet?
– a térképen kipontozott kikericsmezők, a
beszűkülő pupillán farkasordító magány.

Együgyű kérdés

A célratörő önpusztításban szenvedélyes hófúvásban
ki szánja meg az űrbe vesző perceket meglovagló
törekeny teremtményeket Isten azúrkék térdén?

Csak tél, nem képlet

Csontom jegeces, bármikor
fognám kezed, de hasztalan:
fagyos – nem is mosoly – szigor;
veszélyben képzelem magam,
mihelyt a múlt (nem menedék!)
megcsúszik bennünk. Nem a szó,
a szándék, mint döglött veréb.
Boldogságos telek; a hó!
szállingózó hit s zúzmara!
(Csikorgó jégpáncél alatt
befagyasztva bár hallgat a
haza s szabadság-gondolat.)
Akkor milyen másképp hatott
a hang, sosem volt idegen;
egy hit, egy érzés, úgy, ahogy
a vér átüt a hidegen.
„Légy bátor!” (máskor: férfias!);
egy kabátgombom leszakadt.
Alacsony ég és túl magas
mennyezet, üres színfalak –

a tél, érzem, hogy befalaz.

Vámos Miklós

Utazások Erotikában (Ki a franc az a Goethe?)

Berlin közepének mindig vajsza volt. Kelet-Berlinnek is, főként az Unter den Linden tájékán. A kelet-nácik tehát ugyanolyan vajat köpültek nagyüzemileg, mint a nyugat-nácik. Kelet-Berlinben a vajsza diadalittasan terjengett a levegőben, mintha kifejezetten Walter Ulbricht dicsősége volna, hogy van mit a kenyérre kenni. Szocializmus siegt. Nyugat-Berlinben ugyanez az illat a gazdagságra emlékeztetett, legalábbis Jánoska így vélte. Ha az ember megállt a Ku'dammon, ahol pedig a nagy áruházak miatt inkább a vadonatúj cipők szagtengésére lehetett számítani, ott is a vaj győzött. Talán a kávéházi teraszok miatt? Akkor miért nem a kávé? Érdekes módon a vajsza a fal lebontása után ugyanúgy egyesült, mint a két városrész.

Azokban a körzetekben, ahol Jánoskának volt szerencséje laknia, egészen más szag uralkodott. A „laknia” túlzás, Jánoska leghosszabb kintléte sem haladta meg a három hónapot. A mostani volt az első komoly ösztöndíj, amelyet sikerült elnyernie. Kérdemelnie. Verdienen. Komoly ösztöndíj az, amiből meg lehet élni. Ő eleddig csak guggolósan tartózkodott külföldön, ha szakmai ügy odavezérelte. Kényelmetlen, olykor kínos körülmények között. De bármelyik külvárosban sikerült bevaccolódnia, a szóban forgó bérház lehullatta már vakolata javát, a lépcsők nyikorogtak vagy recsegtek, s ott kóválygott a szag. Az a bizonyos. Ez az igazi berlini szag, nem a vajas. Tollat próbáló feladat leírni e szagot. Setétbarna, az biztos. Föltétlenül akad benne az ócska gázvezetékekből szivárgó gáz bűzéből valamennyi – egy kémikustól hallotta, a merkaptán nevű anyagot keverik bele, kifejezetten azért, hogyha a levegőbe kerül, észrevegyük. Jellemző a beázások és penészfoltok soha nem szűnő párolgása, csak úgy, mint a konyhai működések és galibák légne-mű emlékei. Mindezekből új elegy jön létre, mely valójában egyikre sem hasonlít. Ha valamire mégis, az egy jókora svábikus bogár, gondolta Jánoska, noha még soha nem szagolta meg őket. Első (nyugat-) berlini szállásán járkált belőlük néhány a mellékhelyiségekben, láthatólag megbárátkoztak az emberek jelenlétével, nagylelkűen túrték, hogy otthonukban társbérőlként éljenek.

Jánoska imádkozott, hogy itt, a Raucherstrassén sem a szag, sem a svábikus bogár ne legyen része mindennapjainak. Sajnos, a berlini szag már a lépcsőházban fogadta, mintha rábízták volna a londoni feladatkorra. Jánoska e pillanatban nem bánta, hogy Alexa nincs vele, talán nyomban visszafordulna. Magyarán neki: Drágám, tudod, mi itt a Preznauer Bergben kifejezetten szeretjük a berlini szagot, jó, bűzt, ne vágj közbe! azok a kerületek, amelyeket fölkap az itteni értelmiség – főként a fiatalok és a kisgyerekesek –, mind ilyen bűdösek... Amíg a város és a háziurak észbe nem kapnak, szépen kitataroztatják az épületeket, elmegy a bűz, jön a legalább kétszer akkora laktér, a fiatal értelmiségiek és a kisgyerekesek pedig mennek, kénytelenek fölfedezni egy újabb ramaty környéket, satöbb-satöbb. A jó hír az, drágám, hogy bár bűzölgünk a Raucherstrassén, legalább nem dohányzunk, ha csak te nem szivarozol! – Alexa rá-rágyújtott egy-egy kurta La Crème-re.

Remekbe szabott eszmefuttatás. Csöpp hibával. Te vagy érzékeny szagokra és zajokra, nem ő. Alexa érzékeny, de csak úgy. Általában. Lelkileg. A való világ körülményeihez náladnál ügyesebben alkalmazkodik. Nem a kor teszi – gyerekek is ilyen voltak. Szegény anya, szinte minden áldott nap odaégette a tejet. Kifutott, jelentette meghökkenten, mintha ez aztán sosem fordulna elő vele, csak most az egyszer. A szénne kozmált lábost az udvarról összekapart homokkal tisztogatta, az éles sercegéssel Jánoskát kikergethette a világból. Ehelyett ráparancsolt: Homokot!

még! – Jánoska kulloghatott le az udvar hátsó sarkába a kislapáttal. Homokkal mosogatni... elmebeteg ötlet, gondolta. Egészen addig, amíg a televízióban látta, Afrikában egy fél kontinens mosogat így.

Berlinben többnyire hideg vízben mosogatott Jánoska, a gázbojler csak kivételképpen kapcsolt be. Nem kérdezősködhetett, mi a teendő, a lakás gazdái – ismerős ismerősének ismerősei – Olaszországba utaztak, másfél hónapra. Ennek köszönhette, hogy ilyen olcsón jutott szálláshoz. Készült bekopogtatni valamelyik szomszédhoz, de napközben jóformán senki nem volt otthon, este pedig Jánoska nem könnyen szánta rá magát, hogy idegenekhez forduljon. Pedig nyelvi problémái már nem voltak, ő azonban ezt még nem rögzítette. Mindennap tanult még új szavakat. Mit megtanult estére, leomlott reggelre, és ha nem, akkor a jövő hétre. Egysávos agya képtelennek bizonyult az új szavak nemét megjegyezni, gyakorlasképpen el-elfújta, mint egy népdalt, der-die-das-die, den-die-das-die, eines-einer-eines, einen-einer-einern, und so weiter, de ha mondani akart valamit, nem mindig találta el. Szeretett arra hivatkozni, hogy bosszúból töri kerékbe Goethe, Schiller és Thomas Mann nyelvét, a holokausztért. Az igazság az, hogy Jánoskának tetszetek a németek, rajongott a kultúrájukért, szerette a nyelvüket is. Egy hónapra elszegődött volna gályarabnak, ha cserében olyan választékosan fejezhetné ki magát auf Deutsch, mint például Strényi professzor, a magyar Goethe-kutatás doyenje. Na igen, de Strényi professzor a németet von Haus aus tudta, lévén az édesmamája egy bécsi baronesz. Vagyis az anyatejjel szívhatta magába. Ezzel szemben Jánoska anyatejet sem szívhatott magába, egyetlen csöpp sem jutott neki, lévén erősen koraszülött. Képzeltető, milyenek voltak a szovjet gyártmányú inkubátorok, ha ugyan léteztek egyáltalán.

Alexára bezzeg ragadnak az idegen nyelvek. Is. Ragad rá ez meg az. Vigyázz, az asszony ragadós. És harapós, olykor-gyakran. Tizenkét év után persze mit várhat az ember? – Jánoska sóhajt. Szeret öregesen sóhajtozni, amire Alexa néhányszor-ezerszer fölhívta a figyelmét. Erre ő: Öreg vagyok, hadd sóhajtozzak! Zam, mer ikes ige, és addig öregezed magadat, míg télleg az lesz! – Alexa szeme villámlott. Jánoska behúzta a fejét. A villám minden válfajától félt egy kicsit. Inkább nagyon. Gyerekkorában bepisilt, ha dörgött az ég. Az apja sosem nyugtatta meg, szokjál hozzá, öcsém, mert az ég nem fog hozzád szokni! Jánoska egyszer sem kérdezte, miért nem. Első szóra elfogadta, hogy ha valakinek alkalmazkodnia kell, az ő. Talán a legelső eset, hogy Alexa ellenében döntött, éppen ez – hogy kijött ide Berlinbe. Noha a felesége nem akarta, hogy jöjjön. Elkísérni sem akarta. Ez van. Jánoska most az egyszer föllázadt. Az első házasságában szintén csak egyszer fordult elő, hogy mást akart, mint Zsuzsi. Amikor elvált. Tulképp a másodikban is. Ilymódon bonyolódnak az ő tartós kapcsolatai. És ilymódon mennek tönkre. Alexával mintha zátonyra futottak volna. Fene tudja, sikerül-e valahogyan visszarúgni a csónakot a folyóra. Vagy tengeren hajóznak?

Az öregkorral kapcsolatos megjegyzések minden óvatossága ellenére ki-kicsusszantak a száján. Pedig aki húsz évvel fiatalabb nőhöz köti az életét, ne játsszék a tűzzel. Igen ám, de akár tetszik ez Alexának, akár nem, idővel mégiscsak öregemberré romlok (jó, -lom, bár annak idején a Lőrincze Lajos is megmondta, hogy az ikes igék kihalnak). Bekövetkezik egy pillanat, amikor már csöppet sem maradok férfi, Alexa pedig még javában nő lesz. Megcsal vagy elhagy, szükség-szerűen. Elhagy, ahogyan Johann Wolfgang Goethe korai magyar fordítói írták, a tizenkilencedik század kezdetén. Ennek fényében picit sem érthető, miért verted ki most a biztosítékot, ha szabad így mondanod. Strényi professzor szava járása ez, ő ismételteti unos-untalan, ha szabad így mondanía, és még soha senki nem akasztotta meg azzal, hogy: Nem!

A te alapved az volt – nagyobb baj, hogy lépten-nyomon hirdtetted is –: fölvilágosult férfúként lenézed, ha a nemi szerveket valaki magántulajdonnak tekinti. Ú, de jól hangzott! Méltón Johann Wolfgang Goethe avatott kutatójához. Hiszen a Mester – ő-Mester, nem pedig te-Mes-

ter, ifj. Mester János – a poligámia prófétájaként lépett föl, olykor nyíltabban a kelleténél, hisz eleinte mégiscsak a tizennyolcadik század végén jártunk. Jártak. Járt ő, a nagy Goethe, aki olykor két századdal is a kora előtt haladt, mint tudjuk. De Gőte ide, Gőte oda, egycsapásra kivilágzott, csak addig nem vagy féltékeny, míg nincsen rá okod. Míg csak képzeletben játszol azzal a lehetőséggel, hogy a te nőd – csajod, asszonyod – valaki mást akar. Ha ráadásul olyan becsületes, és mindjárt az első találka után be is vallja, fölvilágosult férfiúból azonnal átlagpasivá hanyatlasz, lőttek az alapelvnek, az önérzetnek, a nagyvonalúságnak. Esz a penész, mint bárki mást, hordasz össze hetet-havat, mint bárki más, örjöngsz, fenyegetőzöl, rettegsz, gyanakszol, hízelegsz, könyörögsz, átkozódsz, rémképeket látsz, MINT BÁRKI MÁS.

Szörnyű.

Jánoska világos pillanataiban hajlamos beismerni, bizony, nem vitte sokra, és ötven és hatvan közt gyökeres fordulatra már nem számíthat. Olyan Gőtista, amilyen ő, akad a világban száz. Francokat – ezer. Vagy több. A drága Mester rengeteget összeírt, ez a mennyiség kismiska ahhoz képest, amit róla összeírtak. Jánoska a saját becslése szerint annak a tizedét sem olvasta. A btb Verlag éppen most nyomtatja újra a Goethe összes müncheni kiadását – *der komplett Goethe* – harminchárom mélybarna zsebkötetben, igényesebb vásárlók attraktív könyvbőröndöt is rendelhetnek hozzá, tárolásra és ajándékozásra egyként kitűnő. Jánoska sajnos azzal sem dicsekedhet, hogy a Gőte összes minden egyes sorát elolvashatta, csak annyit állíthat, hogy mindent, ami magyarul hozzáférhető. Az ő német tudásának maximális fordulatszáma szükséges ahhoz, hogy a régi gót betűs kiadások szövegét ne megoldandó rejtvényként, hanem szépirodalomként tegye magáévá. Arról nem is beszélve, hogy német Gőte összese még soha nem volt. Most se lesz. A btb Verlag színes reklámlapja egy könyvből hullott az ölébe. Az exkluzív Gőte zsebösszes 410 euróért kapható, az ismertető szerint ez „mesés ár”. Hogy a csinos bőrdönd mibe kóstál, az nem derült ki. Igazán ildomos volna, hogy egy elszánt Gőtista rendelkezék tárgyszemélye munkásságának efféle hordozható változatával. Vihetné magával mindenüvé, átmeneti szállásai sarkában helyezné el, a koffer a rövidebbik oldalára állítva és kinyitva praktikus polcként üzemel, mint az a színes fotón látható. Össze tudnám spórolni, gondolta Jánoska. De minek? Rázza a rongyot Strényi professzor.

Alexa egészen biztosan rábeszelné. Neki a pénz nem számít. Igaz, ami igaz, nem is keres. Ha van neki, inkább találja. Általában Jánoska pénztárcájában. Ahová természetesen nem a Gőtizmus eredményeképpen érkezik. Jánoska sokféle kapcsolatra tett szert, amióta a napilapnál olvasószerkeszt. Könnyedén jut fordításhoz, és óvakodik attól, hogy elvállaljon bármit, ami értékes vagy nehéz. Legszívesebben lány pornóregények magyarításán fáradozik, melyek egy elemista diák szókinccsével fogalmazódtak, plusz az erotikus kifejezések, ám azokból nincs olyan sok, hogy gondot okozna. Jánoska az erre a célra beszerzett műanyag kottatartóra helyezi a kötetet, s viharos sebességgel gépeli a magyar verziót. Ha olykor kettőt lapozna, azt se venné észre senki. És olykor kettőt lapoz. Néha hármat.

A szexjelenetek sajtóságosan hangzanak Goethe, Schiller és Thomas Mann nyelvén. A szoft pornó már nagyon megy Jánoskának. A hard pornó is csak annyiban probléma, hogy a derék németeknek igen szegényes a káromkodás-készletük. Egál, kontrollszerkesztés már rég nincs a magyar könyvkiadásban, pláne az olyan félvilági cégeknél, amelyeknek Jánoska ezeket a szarokat gyártja. Újabban azonban a pornónak kezd leáldozni. Kénytelen lesz beledolgozni magad a horrorba. A sci-fibe. A krimibe. Vagy ami adódik.

Jánoska másik komoly bevételi forrása a tolmácsolás. Neves Goethe-kutatóként nagyobb cégek előszeretettel alkalmazták, lehetett vele dicsekedni a külföldi vendégek előtt. Amit a munkaadók nem tudtak: Jánoska eléggé közepesen tolmácsolt. Mire a fordítandó személy befejezte

a néhány mondatát, s jelentőségteljesen ránézett, Jánoska az elejét már elfelejtette. Mindegy, három mondatból az utolsó másféllel éri be, gondolta.

Alexa habozás nélkül megrendelné az exkluzív zsebösszest Jánoskának. Hiszen szereti. Kár, hogy nemcsak őt. Jánoska nem mer arra gondolni, hogy Alexa és az a nyálás – soha nem nevezte a nevén – találkozgatnak-e odahaza. Megfogadta, sosem telefonál, hívja őt Alexa, ha beszélni akar. Indulás előtt nagyon megkérte a feleségét, naponta egy sms-ben tudósítsa, mi újság a mókuskákkal. Alexa ezt teljesítette. A szabványüzenetek – SANYIKA JUCIKA NAGYON EDES JOL VANNAK SOKAT KERDIK H HOL A PAPA EN IS JOL SOK PUSZI A. – néha jobban fájtak, mint a csönd. Jánoska elmentette valamennyit, nehéz órákban olvasgatta. Alexa telefonüzenetben nem használt sem ékezeteket, sem központozást. Viharos sebességgel tudta bepötyögni a szavakat, ami neki, virslíujjaival, lassan és nehezen ment. Képtelen volt beidegezni, hányszor nyomja meg például az *mno* gombot, hogy hosszú ó vagy ő legyen, örökké törölnie kellett a tévedésből beütött m-et, n-et. Alexa lazán és rátermetten használta a modern technika áldásait, pedig alapjában véve idegenkedett tőlük. Mégis hamar ráértzett, miként használható a komputer vagy a programozható DVD-fölvevő, anélkül, hogy valaha is elolvasta volna a gépekhez mellékelt, olykor igen vastag Bedienungsanleitungot, amit ő, angolos műveltséggel, de szándékosan magyarul is ejtve Mánuelnek nevezett.

Ez a családi vicc régebben boldog kacagások forrása volt, különösen társaságban. Ők ketten tudták, amit a többiek nem, hogy Alexa szerelmük hajnalán Jánoska farkát hívta Mánuelnek, Jánoska már rég elfelejtette, mely okból. Ó, de rég becázta így... – szíve összefacsarodott. Odalépett az ablakhoz, letekintett a Raucherstrasséra. Épp a házzal szemben egy másik, terecskéből folyó utca futott bele. Szemközt a sarkokon két kávéház. Mintha összebeszéltek volna, azonos sebességgel hordták ki a tisztára mosott íves járdákra az asztalokat, székeket. Ha mégsem beszéltek össze, akkor tudják a pontos időt, mindjárt nyolc, nyitnak. Jobbra az arab hely, a Gibraltar, balra a meghatározhatatlan nemzetiségű Rubycon. Jánoska fölválta járt beléjük, ha nem bírta tovább meleg étel nélkül. Az arabnál őt euróért kapott vacsit, amibe egy Apfelsaft is belefért. A Rubyconban hatért adták a Tagesberichtet, erre jött még az ital ára. A napi menüt Jánoska úgy rendelte, hogy meg se nézte, mi az. Ez biztosította a változatosságot.

Szerelmük hajnalán Alexa a férfi szinte valamennyi testrészét becenévvel látta el. Némelyik azóta feledésbe merült. A többség tartja magát. Jánoska tömzsi ujjai az érzelmes virslik. Talpai az akháj harcosok, egy bizonyos szandál miatt. Háta a Golan-fennsík. Homloka pedig – rím – a Gibraltar. Alexa tudta, hogy e földrajzi név eredeti jelentése Gebel al Tarik, azaz Tarik sziklája, s Jánoska boltozatos homloka sziklatetőre emlékeztette. A Gibraltar a tizenkét év alatt, mióta ismerik egymást, folyamatosan növekedett. Jánoska ezt súlyos igazságtalanságnak tekintette, mert hasonló ütemben őszült is. Az ember vagy kopaszodjék, vagy őszüljön! Alexa kinevette, ugyan, kicsikém, annyi minden mást is csinálsz egyszerre! Jánoska gyanút fogott, például micsodát? – de Alexa csak nevetett, nem mondta meg. Jánoska a nevetésének sosem tudott ellenállni, hagyta az egészet a francba. Most sajgott, hogy mire célozhatott az ő kis felesége akkor. Fáradok? Lanyhulok? Ráncosodom? Vagy?

Leginkább a tenyerén érzélte, hogy múlik az idő. Elsősorban a keze fején. Néha rápillantott, egészen idegennek tűnt. Apró barázdák jelentek meg – különösen éles megvilágításban –, amelyeket mintha még sosem látott volna. Az érzelmes virslik legfőbb percénél mélyültek és talán sokasodtak a vízszintes vonalak. Néhány ér kiemelkedett a talaj szintjéből. A kezén a szőrzet nem ritkult, inkább mintha erősödött volna, ugyanakkor itt-ott szókült – Alexa hatása? A felesége pezsgősínű haját különlegesnek találta, ha csak tehette, borzolgatta. Alexa az utóbbi években – nagyjából az első szülés óta – már nem igen hagyta: Naaa, rosszul esik! Jánoska sértetten visszavonult. Miért esik egy nőnek rosszul, ha a férje simogatja a haját? – rosszat sejtett.

Alexa más tilalomfákat is állított. Már nem szerette, ha Jánoska megnyalta az arcát, amire pedig ő folyamatosan vágyott. Egyszerűen ízlett neki Alexa enyhén sós és fűszeres íze, melyben Jánoska – nem biztos, hogy a hajsza miatt – a lány pezsgőjét is fölismerni vélte.

Vajon te miért nem találtál ki semmit Alexa testtáaira, amelyekért annyira odavagy? Benned nincs annyi költőiség? Ez legalábbis meghökkentő. Te vagy a költészeti ember, Alexa voltaképpen tornatanár. Titkos reményét, hogy egy szép napon, akár a lepke, bábjából kiszökkenve színre lép, és világhírű táncosnő lesz, fellép minimum a Royal Albert Hallban, maximum a Metben... Jánoska ezt nem vette elég komolyan. Pedig Alexa nem tréfált. Heti háromszor járt táncórára a balettintézetbe, azért oda, mert ott tanított a mestere – mesternője –, amióta kiöregedett. Éppen egyidős volt Alexával. Kérdés, mikor lesz a bábból kiszökkenés, ha egyszer a profik olyan tájt hagyják abba, amikor Alexa kezdeni akarja. Alexa erre csak vonogatta a vállát, először is, ő nem balettban utazik, hanem modern táncban, Isadora Duncan kései követőjeként, ha majd beüt neki, vesz egy jó nagy nyitott sportkocsit, és nagyon ügyel rá, hogy még véletlenül se viseljen hosszú sálakat, amelyek rátekeredhetnének valamelyik kerékre. Másodsor, mindenkinek az útja más, vannak korai abbahagyók és kései kezdők, ő az utóbbi csoportba tartozik. Amikor meghallják, hogy már harmincöt vagyok, fintorognak, de ez csak addig tarthat, amíg a színpadra engednek, utána elnémulnak, ne félj!

Alexa okfejtése oly meggyőző volt, hogy Jánoska nem félt, igazat adott neki. Ámbár nehéz feledni, hogy kezdetben így hangzott: Amikor meghallják, hogy már huszonöt vagyok... Plusz ugye kettő darab kisgyermek anyja. Ám Alexát nem olyan fából faragták, hogy efféle tények lefékezék. De hisz épp ezért szereted, mondta ki félhangosan Jánoska. Ekkor jutott eszébe, hogy Alexa legfontosabb szerelmi testrésze azért kapott tőle nevet. A Madár. Mely gyalogolni nem hajlandó. Nem is nagyon tud. Repülni annál inkább.

Jánoska szipogott, s miközben a reggeli napfény a szemébe sütött, elfakadt sírva. Őszintén sajnálta magát. Egyedül vagyok, nincs kedvem enni, nem tudok aludni, munkaundorom van, sajom a gerincem, fázom, hiányzik Sanyikám és Jucikám, és hiányzik Alexa, az nem biztos, hogy még az én Alexám... Mér is volt olyan makacs... úgy szerettem volna, hogy velem jöjjenek, az volt az eredeti terv, minden gondosan előkészítve, itt a lakás, egy hónapra kivéve, itt a Prenzlauer Berg, a Berlin, a Németország, a Góte, esetleg a német művészeti ügynökök és táncpódiumok... meg itt vagyok én, én, én, Jánoska, Mester János, Johann Meister, pí édsz dí. Der Teufel soll das alles busieren.

Villányi László

mielőtt indult

ismeretlen perui költő verse

Szóhettem bármennyi életfát (kedvenc színeivel), egyik alatt se lett volna helye, év év után, akármennyi, ebben az életben egyszer ölelhetett, mielőtt indult vonatom.

hajóval is

ismeretlen lett költő verse

Átsírtam volna az óceánt (hajóval is), legalább valaki másért, és ne hirtelen, valójában éretlen kamasz volt, s ahogy lányomra néz, látom, biz' az is maradt.

úgy meredt

ismeretlen finn költő verse

Az orosz bárka című filmet vetítették (vajon kell-e árbo a barkedara), miközben kibontottam nadrágjából, és úgy meredt, mint aki vitorlára, s a mozi sötétjéből vihetne ismerős örvény felé.

úgy hívtam

ismeretlen thaiföldi költő verse

Mintha bezállhatnék mellé, már úgy hívtam neki a liftet, apránként megszerettem a várakozást (csak virág nélkül sohasem érkezett), de mire sikerült kiszótáraznom a mondatot, nem jött többé.

Szabó László

Vágy

Midőn az ágyon elheverve hosszan
borongtam, lágy párnák közt kezdtem halni
épp, mert nem volt, kinek kedvem' vakarni
olykor kínzó szerelmi kénye szottyán.

S habár az elme mélyén közben – vajmi
gyengén – derengett, hogy még mennyi sok van,
mi szép a Földön, dús tesztoszteronban
ázott e szervem – vágyta fészekaljnyi

jussát a gén. És ott, a lét határán
elbíbelődtem, úgy csak egymagamban
(pironkodjék, ki nyárspolgári ártány):

„Ó jöjj elé, fogadd méhedbe magvam,
és lengj, lebegj még, szép, feslett királylány”,
hogy mint az állat, bűn- és öntudatlan...

Egy asszony halálára

Két dugás közt mondja: „Meghalt anyám.”
Nem sír, nem sikoltoz, semmi árva-lány-
allűr.
Hever a pamlag művelúr
bársonyán,
s csacsog, hogy „habár sovány
vigasz, nem sokat szenvedett szegény”.
Aztán ő meg én

Egy régi lány

Csupán egy sárguló fotó: kis
futó mosoly kívül
egy kedves arcon,
s dereng, akárha lomha köd mögül,
kudarcom.

Szenti Ernő

Viharsarokház

Egy korábbi délelőtt délutánja.
Egy tavalyról itt maradt
világosság bekeretezett mása.
Kiszögeléstől mentes égbolt.

Egy mendemonda utóélete.
Egy nap a falu legöregebb emberével.
Egy a nemlét, sokféle az élet.
Elnyomott cigarettacsikk a csönd.

Versedért egy arcot kaptál cserébe.
Mozgalmas napokon vagy túl.
Az étellel összevetve ráncokkal
teli homlok a mai költészet.

Alkalmhoz illő képzelődés

Sem a telihold, sem az égbolt
nem zavartatta magát.
Ha rájött a menés a szeleburdi
szélre, senki sem állhatta el útját.

Ítéletidőben meghozott ítélet.
Botrányba fulladt korai öröm.
Gyanús portéka, mit az érdek
a hasznosból naponta kitermel.

Honnan nem vágyakoztál még el?
Reményeid hol nem futottak még zátonyra?
Nem kizárt, ha kiterítené lapjait
a jövő, sírógörcsöt kapnál.

Fájt és fáj

Megemberelte magát képzeleted.
Mire este lett, lelépett a déli szél.
Reggelre visszazálingóztak a fények.
Az öröm a fájdalom sebkötözője.

Helyet szorítottál magadban
az eljövendő évek tapasztalatainak.
Régi igazságok üresjáratban.
Kezdetét vette a felhők éleslövészete.

Kivéve a mát, semmi sem
hiányzik az itt maradt tegnaptól.
Fájt és ma is fáj. Üresen kong
a szeretethiánytól a vakolatlan ittlét.

Versaura

Most érkezett gyorshír.
Most van a nap lemenőben.
Most jó lenni katonának.
Most kéne abbahagyni.

Itt, ma, semmi sem kizárt.
Talán még csak hét éves vagy,
esetleg már a hetvenen is túl jársz,
amikor valós lényed átesik a tűzkeresztségen.

Kobaltekék versaura,
ripacskodó igazságok.
Két műszakban
népszerűséget hajhászás.

Mizser Attila

tartás

valaki érkezik és az elmegy
van akit végképp nem találtam
egyedül voltam ott a spájzban
nem gondoltam ki valós tervet

az eltelt dolgok itt előttem álltak
nem talál ide ki tervbe mér
akit egészen jól lezártak
az időtlen időkig elé

bájosabb kor nem jut eszembe
alkalmasabb szert nem ismerek
akik őriznek még az ízből

azokból itt vagy ötvenet
különösképp ha mint pont én
a kulcsot sehogy sem leled

középpálya

egy képet kéne rajzolni újra
egy kétszínűt ami még meglehet
helyet és miként helyezete szabja
bemutatni de csak jelzetet

hogy rámozduljon érezze annak
és gondolja csak fontolt tervezett
nem az amit a határok szabnak
még nem úgy vétett ha épp arra tett

kísérletet lehet **b** verziónak
ha felismerik akkor arra megy
gyakori jövő a reflexióra

rá ha oddsot adsz akkor száz az egy
holott csakis színeket kerestünk
abból se kéne csak egy meg egy

a tökéletes vacsora

a tökéletes vacsora
és lakni kívánság szerint
a pizza mirelit megint
nyugtatom pompás lakoma

a másik csak ismét legyint
kiismer ez a vagyona
és nem múlik már azon a
mit mutattak rég szerveink

azt mondja ez már más világ
a tökéletes vacsora
olyan akár egy állomás

kiürült pucolt peronja
hol nem lesz nagyon változás
a tökéletes vacsora

Jász Attila

XANTUSiana (részletek egy verses regényből)

XIX. [ELEFÁNTBÉBI]

Ferenc József szerette az állatokat
jobban mint az embereket állítólag
a schönbrunni állatkertbe naponta
kisétált megnézni kedvenc állatait

elsősorban az elefántot mert a nagy és
hatalmas testű lény pusztá jelenlétével
is tekintélyt parancsol miközben mégis
nagyon vicces a hosszú ormányával

s ebéd után mindig zsebre rakott egy
almát így is éreztetve hatalmát neki
még ezt is lehet és délután kedvenc
elefántjának adta ezért volt nagy dolog

amikor egyetlen elefántbébi született
azt a pesti állatkertnek ajándékozta
hogy ott is legyen végre elefánt ha
esetleg arra sétál legyen mit néznie

ám amikor a köszönőlevelet megkapta
jellegzetes bajszát idegesen tépdesve
hivatta miniszterét nem figyelmeztette
hogy bolondot csinál magából ennek

a rebellis Xántusnak ajándékozta s most
rajta nevet az egész Birodalom mindegy
vissza már nem lehet kérni mert ezek tán
még abból is képesek forradalmat csinálni

XX. [ELEFÁNTFEJ]

Bébi a kölyökelefánt is megöregedett egyszer
és ki gondolta volna hogy én még megérem
meddig is élhet egy elefánt főként fogságban
nem tudom ő volt az első s már bébiként is

ezeréves bölcsesség ráncai húzódtak szegény
Bébi szemei körül nem lehetett soha tudni
mikor sír mikor örül az almát szerette nagyon
ki tudja miért a bezárt állatok szokásai

nagyon megváltoznak ahogy mi is csak nem
vesszük észre legtöbbször szegény Bébit
viszont mikor lefeküdt és nem mozdult
többet az Elefántház udvaráról elaludt szépen

ahogy mi is szeretnénk majd egyszer tíz
ember se tudta mozdítani rángatták kötelet
kötöztek rá amikor szóltam hagyják abba dara
bolják inkább fel négy lábát és fejét kipre

paráljuk aztán a lábakat a négy létrehozandó
vidéki állatkert helyszínére küldjük de a fej itt
marad az irodámban hogy ahányszor felnézek
jusson majd eszembe Bébi

Réthy Zsolt

A beteg

1

Az a lidércek rágta, rossz függöny... Nemes kis híján kifordult a szobából. Azt mondták, függén szökdécselt felfelé a lépcsőn, mintha kedve lenne a látogatáshoz (széles márványlépcső volt kisebb-nagyobb pörsenésekkel; sárgaréz rudakkal leszorított vörös posztó maradványai borították).

Félhomály volt. A vézna asszony, aki a kórteremhez kísérte a liftből kiszálló fiatalembert, elment, hogy süteményt hozzon. Nemes maga is kezdett már úgy emlékezni, hogy lifttel érkezett. Átköltötte az egész reggelt, kezdve az orrvérzéssel, amely „jóformán megbénította arra napra, de ő ennek ellenére megemberelte magát, és bement a kórházba”, és folytatva jelentéktelen dolgok felnagyításával, melyek nem egészen oly módon történtek, ahogy elmeséli aztán, és persze az sem maradhat el, hogy a pazarul díszített, ódon liftajtóról értekezzen, a porcelán borítású réz gombokról (még a számok sem koptak le!), szándéka szerint ámulatba ejtve az asztaltársaságot.

Még hogy sütemény... Elképzелhetetlennek tartotta, hogy egyen azon a helyen. A nővér nem fog hozni semmit.

Borovi egy sárga cédulára írta fel, hogy ide kell jönnie, és az íróasztalára ragasztotta. Felkészíthette volna... a szagra. A tapasztokkal hanyagul a falra erősített csövekre és a málló vakolatra.

A folyosóról beszűrődött némi fény. A függöny mályvaszínű lehetett egykor. Nem látni az ágyban senkit. A padlóra, közvetlenül a lábánál, lecsorgott valami ragacsos folyadék.

Nyiszorgás. Előbújik a takaró alól egy összeaszott, savanyú alak. Mintha minden egyes évet az arcába gravíroztak volna. Halványsárga fej. A szája körül tisztán kivehető az erek rajzolata.

Az őrnagynak halálos szorítása volt! Ezért küldte Borovi, hogy ilyen állapotban lássa. Nemes nem hitt neki, hiába fárasztotta egyfolytában azzal, hogy az őrnagy: elfogyott.

Az ajtófélfába kapaszkodott. Félig kint volt a folyosón – a neonok legalább emlékeztették a műhelyre. Hunyorgott. Semmi mozgás. Távolabbról csörömpölés hallatszik. Evőeszközök kocannak egymásnak.

Valaki zsilettel trágár kifejezéseket karcolt a falba. Szögletes, primitív betűk. Néhol különös, kinyúló vonalak: megcsúszott a penge.

Csoszogás. Egy feltűnően magas, kortalan beteg – csikos pizsamában, idegesítő aprólékossággal betúrve a pizsamakabátot a nadrágba, magas homloka felett mintha leöntötték volna hajjal – közeledett. Gyanúsán a fal felé dőlt. Biccenteni fog, talán köszönni, és ő viszonozza majd.

Végtére is nem elmeógyógyintézet. Egyszerű kórház. Nem történik semmi, amikor elhalad mellette. Remélhetőleg nem.

Egy hónap alatt nem változhatott meg így az őrnagy. Hiszen nemrég a rózsákat vágta neki... Reggelenként friss rózsát kért az irodájába. Kávézott egész nap. Cserkészkalapot viselt. Bár az utóbbi nem befolyásolhatta az egészségi állapotát.

Hogy *tetszik* lenni?, érdeklődött Nemes.

Az őrnagy makettje – kétségtelen: rossz utánzat – mély lélegzetet vett, sipító hang kíséretében.

Nem is a tüdejéből jött a hang, hanem a párna alól. Hatalmas párna, sőt párnák, három rétegben egymás felett. Összenyomja, összepréseli őket, a huzatuk merő ránc, bizonytalan eredetű

sárgás foltok határozott körvonallal, közepén kifakulva... Nem nézi tovább. Ha nem lenne a függöny behúzva! Egy kert, egy tér, vagy bármi, ami tágasabb, mint az L-alakú helyiség. Lehet betonudvar is. Ott is megpillanthat egy elgurult labdát...

Cingár kislányt képzelt az udvarra, örökké piszkos fehér tornacipőben és vastag szemüvegben. Szalad a csaphoz, megmossa a labdát. Leteszi, és elhelyezkedik a sarokban. Krétarajzok, színessel. Ugróiskola.

Mozgást látott az ágyban.

A keze! A félelmetes kéz... Remegő, szájalmas játékszer. Csupa csont. Apró, barnás foltok tömkelege. Középtájon seb, koszlott ragtapasszal. A branül helye.

Mintha belekapaszkodtak volna Nemes kabátjába: ismeretlen erő húzta lefelé. Elrugaszkodott az ágy mellől, és leült távolabb.

Az őrnagy befelé fordulva aludt, olyan csendben, hogy megijesztette Nemest. Megijesztette? Hiszen nem rokona. Barátok sem voltak soha. Inkább csak megesett rajta a szíve. (Mint mikor egy távoli ismerősről kap hírt az ember, hogy az illető rövidesen távozik az élők sorából.)

Amikor megismerkedtek, fullasztó késő-tavaszi kánikula volt, tele allergiás rohamokkal és az adott pillanatban tragikusnak tetsző szerelmekkel. Hosszú ideig tartott, mire egy mellékvonalon eljutott a laktanyába. A gyomra teniszlabdányivá szűkült addigra. Pedig Tatabányánál még... Akkor bontotta ki a második otthoni szendvicset. Felment a hídra – üvegezett híd, messzire ellátni mindkét irányban – és rácsált. Ténfergett az újságos körül. Megkívánt egy felest. Akkoriban pálinkázott, rumot is ivott néhanapján, mert örökké nosztalgiát érzett képzeletbeli matróz-múltja iránt. Irigylte a flottillások egyenruháját.

Az őrnagy köhögött és prüszkölt. Dohányzott folyamatosan, akárcsak az összes többi tiszt. Egy nagy füzetbe írogattak, ahogy elhaladtak előttük az újoncok.

Nemes akkor az őrnagy szemébe nézett – mélyen ülő, jóságos, kicsit gyámoltalanul keresgélő szemei voltak. Megtesszük írnoknak, mondta az őrnagy, és göcsörtös betűkkel beleírt valamit a füzetbe. Lelépni!

A nővér észrevétlenül oson be. Feltűnően ápolt. Illatos. Megigazgatja a párnát (három emelet összepréselve). A függönyt. Nemes kíváncsian figyel, nem marad-e egyszerűen a kezében. Az ágy alá nyúl, gyakorlott mozdulattal. Kimegy, takargatja, amit visz.

Így megy ez itt, látod.

Nem tudni, az őrnagy szólalt-e meg.

Miért ne? Rendes, ép szája van. Még akkor is, ha alig látszik azoktól a kékeslila ráncoktól.

Kép a komódon. Megsárgult fotó, aranyozott keretben. Egy nő, szokatlan hajviselettel.

Az őrnagy megmozdul. Nemes zavartan markolja a függönyt. Messze van a szék, ahová végül ledobta a táskát meg a kabátot.

Te vagy, Jencikém?

Szépen artikulál, határozottan szépen. Fenébe azzal a Jencivel. Nem ismer olyat. Ő, Nemes van itt, hogy meglátogassa. Messziről jött. Az őrnagynak nem kell tudnia, hogy amúgy is a környéken volt dolga.

Megkérdezné, nem lehet-e kinyitni az ablakot.

Őrnagy úr...

Most szólította így először. Mármin az átlényegülése óta. Mert Borovi persze pontosan azt nem részletezte, amit kellett volna. A cédulái... Mintha így kellene az ügyeket elintézni.

Kinyitom az ablakot. Jót tesz a friss levegő..., mondta halkán.

Nem válaszol, nem is tiltakozik. De a nővérek okkal tartják bezárva azt az ablakot.

„Az őrnagynak árt a fény!”

Még nem is kávézott. Adnak egy ilyen helyen feketét?

Bocsánat...

A nesztelenül belépő nővérhez fordult. Esetleg egy kávét. Ők is bizonyára isznak valahol. Mert hogy büfé nincs, azt már jövet látta.

A nővér nem hallotta, vagy nem méltatta válaszra. Az infúzióval babrált.

Rokona?, kérdezte váratlanul. Nem vette le a szemét a sóoldatos zacskóról.

Olyasmi, válaszolta Nemes. Maga sem tudta, milyen minőségében jött el a betegágyhoz.

Jó, hogy végre meglátogatja valaki, mondta a nővér, és kiment.

Jenci... vizet. Hozz vizet.

Nemes félig megtöltötte a nikotintól sárga műanyag piperepolcon talált vastag falú poharat, és a komódra tette. Gyanakodva vizsgálta a tenyerét, mintha fertőzéstől félné.

Az őrnagy egész kicsit felemelkedett. (Az álla előre ugró, erőszakos, hiába húzzák össze a ráncok. Tele van rakoncátlan sötét szőrszálakkal.) Nemes nyújtani akarta a poharat, de a másik leintette. Erőtlenül kotorászott a komód tetején. Hajszál híján leverte a vizet. Aztán elsírta magát.

Az ajtó nyitva. Zörgés: vége az ebédnek. Valaki artikulátlanul üvölt. Nem tudja függetleníteni az üvöltést a langalétától.

Elképzelte a pizsama csíkozásától még magasabbnak tűnő férfit. Ahogy bedőlt a fal mellett... mintha a meszelt falba, egyenesen a mészbe szeretne vegyülni, hogy észrevétlen maradjon.

A nővér újból a párnát igazgatja. Szorgalmasan jár be az őrnagyhoz (hánykor is érkezett Nemes? Órák teltek el). Milyen lenge öltözeteket visel. Átlátszik a fehérneműje a fehér köpenyen. Izmos a lába.

Csoda, hogy nem szokták a betegek megkörnyékezni. Biztosan előfordul. Nyilván megvannak a praktikai azokra az esetekre. És ha fordítva történik? Nemes elképzelte, hogy a félhomályban a nő megragadja a csuklóját. Odaráncigálja a szoba legsötétebb sarkába. Kitérülkockozik. Mindezt egész nyugodtan. Az őrnagy nem ébred fel egy-két óra hosszat: fájdalmai voltak, dobálta a végtagjait, sípolva (megint az a hang!) kiabált a nővérért. Hogy adja be a szokásosat. Attól aztán hamar elernyed. Visszahuppant az ágyra. Nemes tehetetlenül nézte végig, ahogy a keze szinte élettelenül lehull, és keményen a vasrácsnak ütődik. Ettől vannak a véraláfutások és a sebek.

Kiment a folyosóra. Senki. A ferdén járó ember nincs a láthatáron. Talán a konyhára ment kenyérbelet koldulni.

Nemes az ajtófélfának támaszkodik. Megpillant valami oda nem illőt. Egy női retikül: olyan szerényen áll a fehér műbőr huzatú széken, pontosan a támla alatt, hogy mostanáig észre sem vette.

Itt felejtették. De a nővér... azt mondta, nem volt látogató. És ha a nővér a látogató? Éppen azért rakta ide, hogy belesimuljon a berendezésbe. Ő sem jött volna rá, ha nem marad ennyit...

Nem volt rajta a karórája. Meztelennek érezte magát nélküle.

Meg akarta lopni az őrnagyot? Éppen a nővér?

Nem is „valódi” nővér. Az őrnagy szeretője, és beállt ápolni.

Emlékezett arra a nőre. Az őrnagy rendszerint az uszodában találkozott vele. Nem hasonlít erre a sovány teremtségre.

Nyál folyt le a beteg állán. Nemes habozott, hogy letörölje-e. Elővette a zsebkendőjét, és gondosan megtörölte az őrnagy állát, meg a szája körül. Igyekezett távol tartani magától a zsebkendőt. Összehajtogatta egészen kicsire. Aztán – ahelyett, hogy visszacsúsztatta volna a zsebébe – a szemetesbe hajította (furdalta a lelkiismeret, hátha az őrnagy látta a mozdulatot, és rosszul esett neki).

A folyosón pisztácia-zöld falak. Villódzó, kontakthibás neonok. Ajtók végeláthatatlan sora. A feliratokat régen nem újították fel: itt is, ott is hiányoznak betűk. Faliújság. Félbehajtott A4-es

lap: „Ebédbefizetés szerdán!” – piros filctollal háromszor aláhúzva. „Szakszervezeti hírek”, alatta üres keret. Rajzszögek, amelyek nem tartanak semmit.

Mosolygós, szemüveges férfi jön szembe. Pocakos. Nylonzacskóban gyógyszereket visz. A cicának lesz!, mondja vidáman, és eltűnik egy lengőajtó mögött. Mostanáig nem is volt lengőajtó. Végig lehetett látni a folyosó teljes hosszában.

Nemes egyszer csak ott állt a nővérszoba előtt. Előtér (teljesen feleslegesen), és egy apró odú. Ott is azok a fehér műbőr huzatú székek. Valaki egy hűtőszekrénybe hajol, egészen mélyre. Ismerős lábszárak. Most tűnik fel, hogy bokaláncot visel. Legalább tizenöt évvel fiatalabb az őrnagnál.

Kémcsövek a kezében, egy műanyag tartóban. Kiviharzik, Nemes észre sem veszi. Megint a lengőajtó. Nemes utána megy. Az őrnagy... Felébredhetett. Az órája...? Hát majd méred az időt, ahogy tudod, kedvesem. Ötre a Bécsiben kell lenned. Na és, ha negyed hat. Egy törzsasztalnál nem számít. Egyébként is, töviről hegyire el kell mesélnie a srácoknak. Azt is, ami ezután történik.

Át a lengőajtón, és lefelé egy szűk, ablaktalan lépcsőházban. A világítás egy fokkal jobb, mint a folyosón. Érezni, ahogy ereszkednek. Két emelet. Három. (A seregben az egyik srác kivizelt a harmadikról. Télivíz idején újították fel a vizesblokkokat, és a konténerhez kellett lejárni. Mindenfelét találtak az ablakuk alatt tavasszal – akkor már a földszinten szállásolták el őket – a kimenőcipőtől a túlélőkésig. Még egy ázott könyv is akadt. Nemes egy nap alatt kiolvasta, amikor szolgálatban volt. Egyébként is, a szolgálat idején két szórakozása volt: a cigarettázás és a vízivás. Felváltva művelte a kettőt.)

Rozsdás pinceajtó előtt állt. Kulccsomó a zárban. A falra azt írták krétával: „Óvóhely”.

Nehezen enged az ajtó. Bent dróton lóg egy halovány (negyvenes?) izzó. Asztalok, székek egymás tetején. Hátrébb régi gépek. (Fehérség, de poros minden.) A nővér szétvetett lábbal ül egy sámlin. A haja kibontva. Konzervdoboz a földön, tele csikkekkel. Üres cigarettás pakli.

Minek jött ide?, kérdezte a nő. Mintha nem tudná.

Megérti az őrnagyot. A nő kifejezetten vonzó. Mostanáig nem is volt arca.

Nem szabadna itt lennünk, mondta a nő. Elnyomta a cigarettát.

Vetkőzni kezdett. Levette a köpenyt. Összehajtogatta, és lerakta a sámlira. Aztán a melltartót.

Ne nézzen majd rám.

Az őrnagy úr..., kezdte Nemes.

Hagyja most az őrnagyot!, felelte a nő gyorsan és barátságtalanul, elvágva bárminemű további kérdezősködést.

Nemes engedelmesen a nővér háta mögötti gépek közé bámult egy meghatározhatatlan pont-ra, viszont szenvtelenül és durván hatolt be, közben egyfolytában tapogatva a nő bokáját a vállán, mintha vonalkódot, vagy billogot keresett volna. Megváltozik az ember itt a kórházban, gondolta, és búcsúzóul belemélyesztette a körmét a másik húsába, hogy az följajdult.

A nővér gombolkozott. Kirázott két szál cigarettát az újfent megüresedett sámlira, és egyet elvett. Kerülte a fiú tekintetét.

Nemes undort érzett, amikor arra a néhány percre visszagondolt. Meg volt róla győződve, hogy nem lehetett köztük semmi. Nem és nem! Elbóbiskolt, és kész.

Az történt, magyarázta este a Bécsiben, miután az első kört kikérték, hogy átment a lengőajtón és elindult lefelé a lépcsőn. Félúton megtorpant. Rosszat sejtett. Olyan csend volt, hogy hallotta a nő neszezését. Ahogy egy hosszú cipzár leszalad... Erre nem hajlandó! Nem teheti meg az őrnaggyal.

Sarkon fordult, és rohanva tért vissza az emeletre. A nővér ott állt, az előtérben.

„Kettő van ebből a nőből?”

A kezében aprósüteménnyel teli tálca. Nemes udvariasan elhárította.

2

Vacsoraidő lehet. Majd várnak a tisztelt bajtársak. Siető idősebb nővér frissen vasalt köpenyben. Injekcióstűt hoz. Ampullákat és kötszert.

(A főnővér lehet. Zsákszerű, horpadt. Himbálódzva jár.)

A másik, az őrnagy szeretője, hátrébb álldogál. Mintha azt várná, hogy szükség legyen rá.

Dulakodás a szobában. Egy rekedtes női hang elkáromkodja magát.

A főnővér menet közben, utálkozva húzza le magáról a kesztyűt.

Megint *azt* csinálta! Elkapta a karomat, és bele akart húzni abba az izébe...

Nemes visszament az ágyhoz. Az őrnagy ébren volt, és félrebeszélt.

Ki fog szüretelni? Azonnal vigyenek el a szőlőbe!

Nem szelelt az orra. Dühösen szípotgott.

Pincér...! Ebben a nyamvadt szállodában egy teát sem kaphat az ember.

Észrevette Nemest.

Hé, maga ott... Fiatalember! Segítene felöltözni? El kell mennem. Teljes a fejetlenség a tisztí kaszinóban... Csak egy főtiszt mentheti meg a helyzetet.

Rázza a nevetés, bugyborékol a nyál a szájában.

Eldugom előlük az órát, tudja? Lopnak. Ebbe a fiókba rakom... forduljon el.

Egy darabig a fiókot próbálta kihúzni visszakézből, a könyökére támaszkodva, aztán visszahanyatlott az ágyra.

Látja, be van zárva... Bea! Hová tette a mandzsettagombomat?

Bizalmasan a fiúhoz fordult (amennyire sikerült az ágyban takaróستul oldalra evickélnie), úgy súgta:

Magázódom vele... a látszat miatt. Jó kis nő, igaz?

Aztán hangosabban, színtelenül:

Beáta! Jöjjön gyorsan. Hol a mandzsettagombom? Este színházba megyünk. Ettől az ótvar függönytől (már megbocsásson a kifejezésért) azt sem tudom, milyen napszak van. Az ezredes nem indokolta meg, miért kell ebben a szállodában maradnom. Ócska hely, annyi szent. Maga szerint lehet itt szivart kapni?

Bizonyára, őrnagy úr, de most nem tenne jót... feküdjön csak vissza.

A néhány szál haj az őrnagy homlokán dacosan meredt az égnek, mint egy cirokseprű sörtéi.

Régen voltam színházban, szípotga az őrnagy.

A fiú megtörölte az arcát. Egy fokkal bátrabban, mint előzőleg (a fertőzés miatt már úgvis mindegy: megbékélt vele, mint potenciális veszélyforrással). Elvette az éjjeliszekrényről a foghíjas műanyag fésűt, és elgondolkozva állt az ágy előtt. Visszatette: majd a nővér.

Magának még nem beszéltem erről... nem vagyok teljesen egészséges.

Az őrnagy harákkolt. Intett a fiúnak, hogy adjon egy tálkát, ő legalábbis azt szűrte le a mozdulatból. Odanyújtotta jobb híján a poharat.

Úgy képzelje el, mint mikor az egyenruha kívülről tökéletesen fest, de belülről az embert alattomban elkezd rágni a kór. Később barlangok alakulnak ki – olyanok, mint a kenyérben –, aztán egyre nőnek. A végén csak barlang marad.

Furcsán csillog a szeme. Lázas.

A színház... Bea!

A nővér bejött. Nemest kis híján feldöntötte.

Ne erőltesse már ezt... őrnagy úr, mondta rosszállóan, állandóan a színház. Maradjon nyugton.

Az őrnagy felháborodott, morgó hangot adott ki. A következő mondatokat alighanem kiabálásnak szánta.

Velem beszél így, Beáta? Most magyarázom éppen a fiatalembernek, hogy én belülről fogyok. Ezt meg kell érteniük... Nincs sok hátra. Elmegyünk a színházba. Ha meglesz az átok mandzsettagomb. Keressen talán egy szolid kék nyakkendőt.

A nővér legyintett. Odasúgta Nemesnek, mintha semmi közük nem lett volna egymáshoz, és mint két idegen, kedélyesen beszélgethettek:

Ez a nyakkendője van összesen, a szolgálatin kívül. Azt a förtelmes barnát legszívesebben kidobnám.

Engem köt a szabályzat, értsék meg!, kiáltotta az őrnagy elcsukló hangon.

Miután abbahagyta a sírást, ismét a színházról beszélt. Belekapaszkodott a lucskos lepedőbe. A nővér felé gurult az ágyon, ráncigálva magával a lepedő szélét.

Nem maga volt ám az egyetlen, Beácska. Hogyan is képzelhette!

Nevetett, először csendesen, majd ahogy egyre jobban belelendült, fuldokolva. Köhögési roham jött rá, percekig nem múlt el. A nővér – odamehetne, sőt, oda kell mennie, ez a kötelessége – lecövekelt az éjjeliszekrényénél, és bámulta az őrnagyot, mint valami idegen anyagot.

Intett a fiúnak, hogy menjen ki. Nemes vállat vont, és behúzta az ajtót maga után. Az őrnagy fojtottan szitkozódott.

A nővér később kijött a szobából, és határozottan szánt, de ingatag léptekkel a nővérszobába ment. Odabent csend volt.

Megint nyugtatót kapott...

Nemes kiáltani akart: megmérgezték az őrnagyot!

Csak tátogott. Nem jött ki hang a torkán.

Voltak jelek, mondta ideiglenes szomszédjának a Bécsiben (akit amúgy ki nem állhatott), és gondterhelten ráncolta a homlokát. Voltak bizonyos jelek. Zöld foltok a párnán.

Hátradőlt a széken, a lábait kényelmesen keresztbe vetette, és a változatosság kedvéért rágyújtott.

Azt mondtad, három párna volt, akadékoskodott egy tésztaképu fiú. Az egyik szemhéja rángott.

Mit bánom én, hány volt, ki számolja?, nevetett Nemes. Ott feküdt az emeletes párnán, és akkor jöttem rá, azért kell a sötétítés, hogy ne lássák rajta...

Borovi – naná, hogy ott volt, és sikerült melléje keverednie – azt kérdezte:

Te csakugyan... csakugyan azt gondolod, hogy megmérgezte?

Tiszta sor, felelte Nemes, és alig észrevehetően elpirult. Szégyellte volna bevallani, hogy a mérgezéses históriát a villamoson eszelte ki.

3

Elfoglalta megszokott helyét az ajtófélfánál. Izzadnak a falak, rémlik, hogy Borovi emlegette, a megszokott stílusában persze – az a jellegzetes beszédmodor, amely inkább hátráltatja, mintsem elősegíti az odafigyelést, így hát Nemes mindig mást csinált közben, kihegyezte a ceruzáit – amúgy is rájuk fért –, megpróbált kohéziót vinni az íróasztalán tornyosuló aktarengetegbe, vagy csak egyszerűen lehunyta a szemét, és gondolkozott. Izzadnak a falak, csirizes, kellemetlen fogását, nedveset és ragacsosat – tudta anélkül, hogy hozzáért volna. Hogyan is ért volna hozzá, ha egyszer a kisujjával nyitotta ki még a kórház kapuját is? Előfordulhat persze, hogy mindez

pusztán a festők hanyag munkájának az eredménye: a különös látványt az okozza, hogy a neonfény tükröződik a lefolyt cseppeken.

A nővérek ezalatt kedélyesen beszélgettek a saját maguk számára kreált mesterséges orvosszagban, és tisztának tetszett a nővérszoba, mintha klórral fertőtlenítettek volna mindent és mindenkit.

Szemügyre vette az ágyat: az őrnagy magára tekerte, amit csak talált, és szorosan a fal tövében aludt. A matracon jókora lyuk éktelenkedik. Hogy nem esik bele? A fala göröngyös, rózsaszínes. Organikus, jegyezné meg Borovi.

És ez növekszik, Jencikém!, mondta egy hang. Erről beszéltem... belül van ez an... nem tudom megmagyarázni.

Gyere ide... Jenci.

De hiszen alszik! Nem szólhatott.

Nemesnek egész közel kellett hajolnia – félt, hogy nyálás lesz a füle –, hogy hallja az őrnagyot.

Átterjed mindenre a betegség... a bútorokra. A függönyre. Tessék, nyáladzik a vakolat! Befelé törekszenek, befelé a lyukba.

Nyugtalanító volt, ahogy az őrnagy nézett rá. Mikor aludnia kellene „hivatalosan”.

Majd vigyázok, mondta Nemes kényszeredetten. Ahogy a másik újra a fal felé fordult, hátrálni kezdett.

A táskájára és a kabátjára gondolt, a matracon tátongó lyukra – dehogyan a matracon: azóta azt már el is nyelte, és hamarosan az egész vaságyat magába szippantja. Kiszámította, hány lépés, hogy elérje a széket. Aztán az ajtóig. El kell hagynia az épületet! Halkan ment le a lépcsőn – úgy meséli majd, hogy szó sem lehetett liftről, hiszen beragadhatott volna, mondjuk egy áramszünet esetén.

Mogyorósi László

Születésnapomra

Épp harminc éves lettem én,
nem ámulok már verszenén,
ahogy
ragyog.

Időmértékben több a kín,
mint elviselni bírna rím,
Lilla -
trilla.

Örökifjú a monoton
jambus, mint tenger, konokon
partot
csapkod.

A rím egy ráncos csecsemő,
koravén, épp hogy belenő,
s hant a
lantja.

Rímmel ékíték disztichont,
próbálok ezt a kicsi hont
lakni.
Hakni

hoz néha kétes üzletet,
csak tapsot, nem pénzt, szűzeket,
dívát
kivált.

Nem kérdem, vajon praktikus
vagy cifra lom a daktilus
versbe
szedve.

Méltósággal lép vagy tipeg,
a verslábra a kor siket,
pedig
segít

a WTO Olümposzán
meglátni, milyen mostohán
elő-
kelő,

mohó, pedig már jóllakott
bürokrata szab holnapot,
s hogy cseng
a cent.

(Hangom most kicsit váteszi,
ezer év vámját ráteszi
líra-
éra.)

S hogy mi lesz, tudom, mint a jós,
mert látom, hány protekciós
szürke
ürge

– s mind középiskolás fokon –
tanít egy népet, sok rokon,
s mennyit
konyít

a föld metrumához, amely
számára csak turistahely,
tengert
renget.

Homokbuckák hullámain
kéri csak számon álmain
halom
dalom.

Asztaloslegény nótája

A babámat elszerette,
hitegeti az iroda,
már öt éve egy-egy éves
szerződéssel jár oda.

Nincsen suszter az utcánkba',
de van új cipőm, kínai,
elérik-e műhelyemet
a válság hullámai?

Kispórolom én az enyvet
bútorokból, mi egybeköt
forgácsból és fűrészporból
egy szép fiú csecsemőt.

Fáért megyek az erdőre,
pattogjon tűz a kazánban,
de a kedvesem jobb szívvel
akkor sem lesz irántam.

Szeretkezünk, ő elalszik,
ahogy a kazán is kihűl,
reggelre csak hideg rúzsát
őrízi a retikül.

Amikor a tüzet szítom,
faragok egy leányt búsan
hasábfából, willendorfi
méhet neki, hozzon rügyet,
hozzon rügyet májusban.

Falusi Márton

Belakom szobád

Mi egyszerű, az mindig új,
nem értesz újra meg újra.
Friss vakolatát lerúgja
közös lakásunk.
Festékszagot tágít, kinyújt,
ablak vendége: Szél Nagyúr
rüsszettel alábújt.

Huszonkettesével veszem,
nagy svunggal föl a grádicson:
feszül horgasín, lábizom,
gangok gonganak.
Egy fok gáncsot vet hirtelen –
végighasít gerincemen
valahány darab.

Neked utolsó, első nekem,
el nem hált csajokkal csallak
ölből ölbe, karból karba,
de kéz a kézben
hasztalan szót szóba öltennem,
hogyan, miféle hölgyeken
dózsólva éltem.

Ágyammal toltad össze szíved,
bontatlannal az elfeküdted.
Sietős kezem helyre küldted,
izgasson tovább.
Vedd ingem, gatyám: téged illet,
gyönyört tettetve mozgok, színleg
belakom szobád.

Nincs is negyven négyzetméter,
szövetkezünk a számlák ellen.
Viszonyunk kifugázva, helyben
tele tévúttal.
Ahogy sok madár fenyőnk érte,
lefordított hangtölcsérbe,
belenémultak.

Rokonok beszélnek: szép pár,
tanácsvevő, hálaadó,
sprőd a cserge, ágytakaró
úri seggüknek.
Egyedül tartok igényt rád,
ne kívánj, ha tested témát,
ihletet tüntet.

Érzékenységem alig bírta,
kebled míg két pofára faltam.
Imát mormoltam el magamban,
bevárhassalak.
Váltott póz kapcsolatunk titka,
rosszkor veszem a tempót vissza:
későn vagy hamar.

Amíg olvasom, sírsz, zokogsz,
fojtánád, ütnéd a verset.
Lendítéd karod, megdermed,
kővé lényegül.
Mész lánya, falakhoz szokott,
be ne fejezzem otthonod –
reménykedsz belül.

Ha holnap sem írok

Akiket meghívtunk, aludtak,
bőrüket borgőz pácolta.
Odakozmált hagymaszagukban
hajtottam fejem álomra.

Zsírba mártott kenyérbéllel
tömték gyomrukat asztalomnál.
Ágyasztál mindnek, volt elég hely,
maradásukhoz ragaszkodtál.

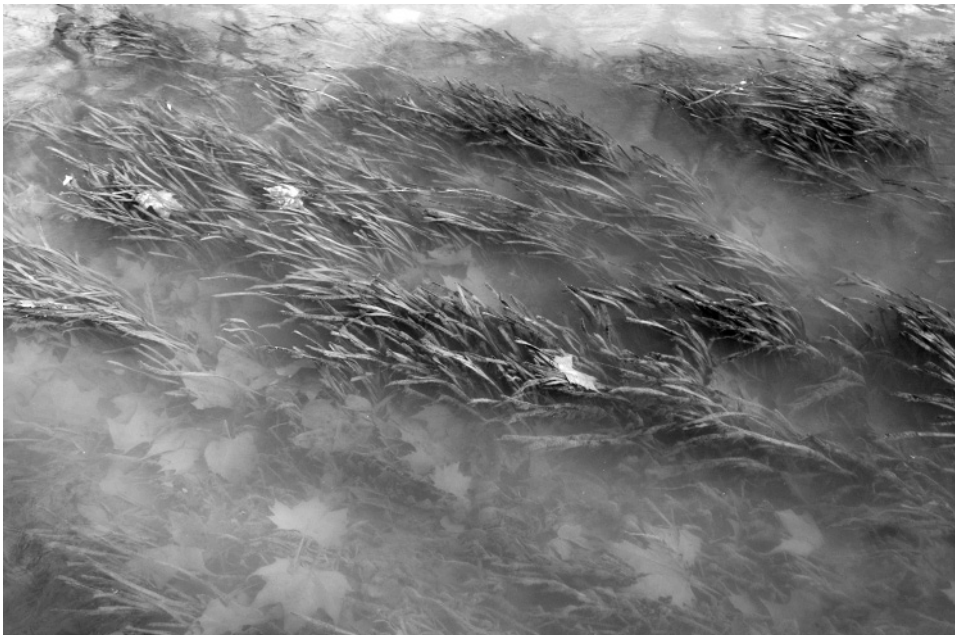
Vetköztettelek, mint a verset,
mi helyett más programom van.
Te félszavakban szeretted,
én hosszú körmondatokban.

Testünk mindenén már túl volt,
nekiszorítottál a falnak.
Átöleltelek hátulról,
ha holnap sem írok, elhagylak.

Éjjel mögüled ki nem láttam,
árnyad a falon földagadt.
Egyszerre fordultunk az ágyban,
ha elzsibbadt féloldalad.

Lopva hagytalak magadra,
de fölriadtál a zajtól.
Mire toll, papír akadna,
rámnyitod a konyhaajtót.

Tányér, pohár az asztalon,
ha nem fekszem vissza, haragszol.
Ezt a verset abbahagyom,
mielőtt kiírlak magamból.

Miklya Zsolt

Kétszárnyú ablak

A nagyszobában jó széles, kétszárnyú volt az ablak, a párkány vajszínű deszka, világosabb árnyalatú, mint a fürdőszobai olajláb. Illett a dohányszínű bútorhuzathoz és anya nyári kosztüméhez, ami vállfára akasztva libegett a szekrényajtón a huzatban, valamire várva.

Ültem a vajszínű deszkán, ami fényes felületű volt egyébként, csak mattabb, mint a politúrozott szekrényajtó. A tükörfelület zavarba hozott, vonzódtam inkább a matthoz. Lógott az utca fölé a lábam, és nem mertem eldönteni, várjalak még, vagy ugorjak inkább.

„gondolj a súlytalan mennyországra...”*

a pohár ívére, kedvesed száj-
szegletében a bujkáló mosolyra, dülő
utakra, a le sohasem nyugvó porra,
ahogy a bicikliről leszálltál, s röghöz
szegzett tekintettel pásztáztad végig
a beszántott kukoricatáblát, ahogy örültél
egy neolit karcolatnak, öblös ívtöredéknek,
miből tenyérbe véve ittak, mielőtt felkínálták
volna az égieknek, vagy andrej ikarosz-emberére,
a toronyból elrugaszkodóra, a felülről pásztázott
amfora ívű folyóra, a tükörből ivó lovak sügyére,
ahogy az izmok rángatóznak, mintha áramot
vezetett volna beléjük egy elektromos isten,
végül, ahogy zuhanás közben súlytalan
leszel egy pillanatra

* Toroczkay András

Jenei Gyula

anyám kórházban

kórházba került anyám,
állítólag vért hányt, tu-
dósít nagynéném
telefonon. a kórház hetven

kilométerre. felhívjuk
az orvost, ő azt mondja,
anyám jól van, a körülményekhez képest

persze. a vérképe viszont
nagyon rossz, s egyelőre nem tudják, mi baja.
ez vészjóslón hangzik.

rohannom kéne anyámhoz,
de dolgozni megyek.
különben is, biztos nem lesz
semmi gond, nyugta-

tom magam. aztán arra
gondolok, más talán sietne
ilyenkor a betegágyhoz.
hajtaná az ösztön vagy

a szeretet, esetleg jobban
meg kívánna felelni az elvárásnak,
hogyan tudniillik a gyerekek nagyon

szeretik az anyjukat.
főleg a fiúgyerekek. én nem
tudom, hogy szeretem-e,
s hogy mennyire. talán

úgy, mint más. csak
több bennem a kétely általában.
de az is lehet, hogy
nem szeretem. annyira.

amikor például szüleim
veszekedtek, mindig, vagy
majdnem mindig apám
pártjára álltam, pedig apám-

ban zavart, hogy öreg.
anyám jóval fiatalabb volt
nála, a könnyűzenét is
szerette, meg szeretett

volna olyan fiatalnak
lenni, amilyen éppen volt.
de ez nem lehetett könnyű
apám mellett, mert

neki meg elvei voltak.
– eszembe jut, tavaly kaptam
a nagyfiamtól egy tollat
a születésnapomra. barnás-

vörös fa itt-ott sárga
fémmel, egyszerű tömegcikk,
de szeretem. nem is
hordom magammal, nehogy

elveszítsem, mert rengeteg
tollat elhagyok, szóval
itt tartom az asztalon,
s most nem találom. kere-

sem s dühöngök, hogy
nincs meg, s hogy hol lehet.
mert néha persze, ha
nem lelek másikat, magam-

mal viszem. most arra
gondolok, milyen érdekes,
anyám a kórházban vért
kap, az orvosok sem

tudják, mi baja, akár
meg is halhat, s én ezt
viszonylag nyugodtan
viselem, de a toll hiánya

megráz. persze lehet,
hogy legbelül anyám
sorsa kapar, míg
a golyóstollért turkálók.

rossz lenne, ha elvesz-
tettem volna. utóbb persze
az zavar, hogy a toll sorsa
jobban izgat, mint

az anyámé. ha ez így van
valóban, akkor is fel-
mentést adhat-e, legalább
részlegest, hogy egy

kapcsolat mindig két
emberen múlik. s a szülőn
inkább, mint a gyere-
ken. éppen ezért emészt,

mennyire rosszul nevelem
én is a sajátjaimat, hisz-
tizek, ordítok velük,
s nem vigasz, hogy az nekem

legalább annyira fáj.
a feleségem nyugtat-
gat, hogy igazán
nem vagyok rossz apjuk,

erre kicsit lehiggadok. de
egyáltalán nem hiszem.
aztán arra gondolok, ha majd
vért hányok, ha lesz olyan,

mert nem hirtelen,
akkor ki áll/ül a kór-
házi ágyamnál, vagy
fogja a kezem, s máris fel-

mentést keresek, hogy
akkor, ha nem jönnek el
a gyerekek, én majd
megértem őket, hogy dolguk

van, fontosabb, mint
amilyen én lehetek. most
felállok azt asztaltól,
a computertől, körbenézek,

találom-e tollat. meg-
kísért, hogy behazud-
dom a versbe, megvan,
s ettől megnyugszom,

vagy arra kanyarítom, hogy
ez jelzés: ha meg-
van, az jó jel anyám
sorsára is. vagy mégsem,

hiszen választást kínál
két jó között, mert kettő
sok lenne egyetlen nap-
ra, ha ekkora a tét.

de nincs meg, úgyszólván
marad a kétség, hogy
ha majd haldoklom, mi fáj.
s anyámnak most mi fáj.

Benedek Szabolcs

Boldogság

Miután az utolsó órája is véget ért, Zsófinak nem volt maradása az iskolában. Lement az étkezőbe, és amilyen gyorsan tudta, kikanalazta a feltét nélküli sárgaborsó-főzeléket (húsleves nem kért, Zsófi nem evett húst), közben a tányérjába temetkezett, hogy ne kelljen bekapcsolódnia a kollégái között zajló társalgásba. Nem is nagyon figyelt oda, csupán a hangosabb felszavakat kapta el belőle, azokból sejtette, hogy megint a nyárra tervezett felújítás elmaradásának okairól és felelőseiről volt szó – a hosszú tanári asztal túloldalán ülő igazgatóhelyettes időnként annyira felcsattant, hogy a kollégák sietve csitítgatni kezdték, nehogy az étkező másik felében ebédelő gyerekek fölfigyeljenek a szóváltásokra.

Zsófi nem akart senkire és semmire odafigyelni. A sárgaborsó-főzelékre koncentrált, és arra, hogy minél hamarabb szabadulhasson innét. Amint végzett az ebéddel, anélkül, hogy rájuk nézett volna, elköszönt a többiektől, s mielőtt azok bármit mondhattak volna, kisetett az étkezőből. Biztos volt benne, hogy viselkedése most is megütközést kelt, és legalább arra a kis időre egységbe kovácsolja a civakodókat, amíg az ő különcködése a téma. Biztos volt benne, de nem törődött vele, sőt ahogy máskor, ezúttal is némi büszkeség töltötte el. Ilyenkor mindig eszébe jutottak a főiskolai didaktikaórák, ahol az előadó vélt jópofaságból rendre kitért a tantestületek viselt dolgaira, és a saját tapasztalataiból merítve adott viccesnek szánt tanácsokat arra vonatkozólag, miként kell az ott kialakult helyzeteket kezelni. Zsófi viszont szántszándékkal kihúzta magát az úgynevezett tantestületi helyzetekből: nem érdekelték a pletykák és az ármánykodások, nem akart egyik klikkhez se tartozni, és a vállait vonogatta, ha valamelyik kollégája efféle ügyekkel próbálta traktálni. Tudta, hogy viselkedését rossz néven veszik, és visszahallotta azt is, hogy a kollégák azt gondolják róla, lenézi őket és fennhordja az orrát. Volt idő, amikor az ilyen megjegyzések szíven ütöttek, akkor kétségbeesett erőfeszítéssel próbálta cáfolni őket: édességgel és apró ajándékokkal kedveskedett a tanáriban, cukrászdába invitálta legközelebbi munkatársait, és óriási elánnal vetette bele magát különféle iskolai rendezvények szervezésébe. Ezeknek azonban rendre megint megjegyzés lett a vége, így Zsófi végül letett a pedálozásról. Úgy gondolta, hogy amennyiben különcségnak számít az, ha valaki ebben a romlott és ármánnyal teli világban megpróbál tiszta maradni, akkor ő büszkén és boldogan vállalja a külön szerepét. Az állását nem kellett féltenie, hiszen nem csak ő tartotta jó pedagógusnak magát: annak tartották mindennek dacára a kollégái is, a gyerekek is szerették, csak épp a tantestületben volt a helyzete olyan, amilyen – de hát ennél nehezebb dolgokat is át lehet élni, és különben is, a főiskolai didaktikatanár mindig azt mondta, hogy a tantestület nem más, mint egy túlkvalifikált gittegyelet, ahol nem szeretik átadni a másoknak a gittet. Nem érdemel a kellenél több figyelmet.

Egyszóval miután Zsófi holmiját magához szorítva lehajtott fejjel, gyors léptekkel kislisszolt az étkezőből, a porta előtt már egészen megkönnyűbödött a szíve, a kapun kilépve pedig valósággal megmámorosodott. Szép őszi idő volt: sütött a Nap, kósza bárányfelhők úsztak a kék égen, és a dübörgő autók benzingőze dacára Zsófi érezni vélte az érett vadgesztenyének a közeli ligetből idelengedező illatát. Mivel azonnali elintézést igénylő teendő nem jutott az eszébe, úgy döntött, hogy megajándékozta magát egy sétával, és gyalog megy haza. Bekanyarodott az iskola melletti mellékutcába, szökellő léptekkel átvágott a ligeten, s miközben a gesztenyétet rugdosta a kavicsúton, egy dalt dúdolgatott a szerelemről. A dal kitartott akkor is, amikor áthaladt a városi színház előtti főtéren, Zsófi csak azért hagyta abba, mert belépett a színházzal szembeni könyvesboltba.

Zsófi szeretett olvasni –, valósággal falta a könyveket, állandó vendége volt a városi és az iskolai könyvtárnak; könyvesboltba jobbára azért járt, mert onnét nézte ki, hogy milyen újdonságokat fog hamarosan kikölcsönözni. Ezúttal is a legfrissebb könyveket tartalmazó polc felé vette az irányt. Nem is kellett sokat nézelődnie ahhoz, hogy a meglepetéstől egyszeriben elakadjon a lélegzete: az egyik könyv címlapján ismerős nevet pillantott meg. Levette a kötetet a polcról, megfordította – semmi kétség, ő az: a név után a hátoldalon lévő arc is ismerős.

„Hát tényleg író lett” – futott át Zsófi agyán, és a napsütötte délután okozta örömebe egy szemvillanás alatt csöppnyi öröm vegyült. A fejében kósza gondolatok keltek szárnyra valamiféle elszalasztott lehetőségéről, és hiába tiltakozott ellene, képzelete egyik rejtekében egyszeriben írófeleségként látta magát, nagynevű művészek és írók között, a zseniális művek árnyékában szellemesen, könnyedén, mégis emelkedett hangnemben társalogva; sőt, nem is csupán egyszerű írófeleségként – ment tovább az ellenőrizhetetlen gondolatsor –, hiszen egy ilyen közegben az ő versei is értő fülekre találnának, úgyhogy inkább alkotótárs, művész házaspár... igen, egész biztosan ezek lennének... lehetnek volna...

Zsófi megvette a könyvet. A tér túloldalán, a színház előtt buszra szállt. A bevásárlásról is elfeledkezett; amint hazaért, lerúgta magáról a cipőt, egy székre dobta a kötött kardigánt és a vászontarisznyát, az ágyra vetette magát, és azonnal olvasni kezdett.

Novelláskötet volt, ráadásul ahogy a fülszövegből kiderült, nem is az első. Zsófi csodálkozott, hogyhogy nem tudott ezekről, noha tájékozottnak és olvasottnak tartotta magát a kortárs magyar irodalmat illetően. A könyv nem volt se vastag, se vékony, éppen akkora, amekkorát két-három óra alatt el lehet olvasni.

Zsófi hasalt az ágyon és olvasott. A negyedik novellánál újból rossz érzések törtek rá. A történet egy lányról szólt, akinek merész álmait elsodorja az élet – ilyen novellát persze nagyon sok mindenről és mindenkiről lehet írni, Zsófi mégis gyanakodni kezdett. Amikor pedig a végére ért, már egészen biztos volt benne. A történetet ugyanis a lány elhagyott szerelme mesélte el, s a megírt események ismerősként csendültek Zsófi lelkében. Régi, már-már elfeledett dolgok voltak ezek: romantikus séták, hosszú, érzelmes és okos világmegváltó beszélgetések, nagy kirándulások, és egy minden tekintetben első szerelem... A történet vége felé a lány otthagya az egyébként hasonló álmokat kergető fiút, ám hiába a szárnyaló eszmék és ideák, mindabból, amit a lány elképzelt magának, semmi nem valósult meg: az ő élete is épp olyan szürke és átlagos lett, mint bárkié.

Zsófi hasalt az ágyon és sírt. Keservesen sírt.

Amikor abbahagyta a sírást, a sarokba vágta a könyvet. Betett egy CD-t a lejátszóba, két dalt végigénekelte, a harmadiknál lekapcsolta a lemezt, elővette a sarokból a könyvet, újra lehasalt az ágyra és végigolvasta. Észre se vette, hogy a végén már erőltetni kellett a szemét, annyira besötétedett. Nem kapcsolt villanyt, az ablakon át beszűrődő fényben nézegette hol a címlapot, hol a fotót a szerzőről. Arra gondolt, hogy egész jól néz ki. Tizenöt év ide vagy oda, nem sokat változott.

Kattant a zár, nyílt az ajtó. Gergő érkezett, Zsófi szerelme, egy sudár, félhosszú hajú, fekete szemű, enyhén borostás fiú. Nem éltek együtt, ám Gergőnek volt kulcsa Zsófi lakásához. Elsősorban Zsófi nem akarta az együttélést, azt mondta, hogy az kötöttségeket és fölösleges elkötelezettséget jelent, és megfojtja az ember szabadságát. Gergő, aki néhány évvel fiatalabb volt Zsófinál, egyetértett vele. Ő egyébként a szüleivel lakott, és Zsófi lakásához közel, egy ezoterikus boltban minden nap kilenctől ötig amuletteket, füstölőket, gyógykristályokat és tarotkönyveket árult.

Gergő fölkapcsolta a szobában a villanyt. Zsófi hunyorgott, a szemeit dörzsölgette, és remélte, hogy a fiú nem veszi észre az arcán az odaszáradt könnycsíkokat.

– Mit csinálsz itt a sötétben? – kérdezte Gergő, és azzal a meleg, barna nézésével bámult Zsó-fira, amit a lány különösen szeretett.

– Olvastam – Zsófi felült az ágyon és megigazította a haját.

– Megvakulsz.

– Nem vakulok meg.

– De megvakulsz. Miért nem vigyázol magadra?

Zsófi erre nem mondott semmit. Gergő odahajolt hozzá és szájon csókolta. Zsófi nem viszo-nozta a csókot.

– Valami baj van?

– Nincsen.

– Hát akkor?

– Mit hát akkor?

– Látom rajtad, hogy valami bánt. Megint az iskola?

– Nincsen semmi bajom. Olvastam és kész.

Zsófi föltápázkodott az ágyról és kiment pisilni. Nem kellett messzire mennie: a mosdó a konyhaként is funkcionáló előszobából nyílt, akárcsak a lakás egyetlen szobája. Régebben, amikor meglátogatták, Zsófi szülei gyakran emlegették, hogy nagyobbra kéne cserélni ezt a garzont, mert ha Zsófi férjhez megy és születik egy gyerek, akkor bizony kicsi lesz. Aztán Zsófi egyszer magából kikelve rájuk förmedt, hogy hagyják már abba az állandó célozgatást, neki tökéletesen megfelel ez a lakás, ha majd valami változás lesz, ráérnek gondolkodni. A szülei megszeppenten elhallgattak, és azóta nem is hozták szóba a dolgot.

A mosdóban lemosta a könnyűfoltokat, megfésülködött, megigazította a ruháját. Mielőtt ki-ment, még egyszer megnézte magát a tükörben, s hirtelen megint eszébe jutott az a novella. Egy szempillantás alatt előntötte a keserű düh. Úgy vágta be maga mögött a mosdó ajtaját, hogy beleremegtek az ablakok. Gergő csodálkozva nézett rá az ágyról. Zsófi megállt előtte a szoba közepén, és ahogy a fiútól tanulta, lassan, mélyeket lélegzett.

– Földidegesített valaki? – kérdezte Gergő. – Megint mondtak valamit a kollégáid?

– Csak olvastam – hadarta Zsófi –, és tudod, hogy rám mindig nagy hatással van az, amit olvasok.

– Tudom – Gergő Zsófiira mosolygott, letette az öléből a könyvet, és kitarta a karjait.

Zsófi nem lépett közelebb, a könyvet bámulta az ágytakarón. Gergő is odanézett.

– Ezt olvastad?

– Ezt.

– Ez izgatott föl ennyire?

Zsófi nem válaszolt. Gergő újra a kezébe vette a könyvet, belelapozott.

– Most vetted?

– Most.

– De hát nem is szoktál könyveket venni, inkább kikölcsönződ... Ennyire megtetszett?

Zsófi összezárta az ajkait.

Gergő a hátoldalon lévő fotót vizslatta.

– Nem ismerem az ürgét. Soha nem hallottam még a nevét se.

– Én se – mondta sebesen Zsófi.

Gergő az arcába fúrta a tekintetét.

– Nem tudom, mit írt ebben – a könyvre csapott –, de elég durva dolgok lehetnek, ha ennyire fölzaklatott.

– Nem tudod – Zsófi az ablak felé fordította a fejét –, hol lehetne megtudni róla valamit?

– Miről? A könyvről?

– Nem.

– Hát akkor? A pasasról?
– Igen, róla.
– Mit akarsz megtudni?
– Bármit... Például hogy miket csinált még ezen a könyvön kívül. Meg hogy hol él... Ilyes-
miket.

– De ez miért érdekel téged?

Zsófi ezt a kérdést is elengedte a füle mellett. Egy darabig csönd volt.

– Az interneten – mondta aztán Gergő. – Gyere el hozzánk. Illetve – az órájára pillantott
– nekem már lassan mennem kell, mert még be kell állnunk. De anyám otthon van. Menj el
hozzánk és használd a számítógépet.

– Mikor kezdtek?

– Nyolckor. Megint előzenekar leszünk. Ugye eljössz?

Mióta Gergő megérkezett, Zsófi először mosolygott reá.

– Hát persze. Mindig ott vagyok, nem? – és megsimogatta a fiú arcát.

Félórával később együtt mentek le az utcára. Zsófi a könyvtárt választotta Gergőék lakása helyett. A könyvtár előtt Gergő szeretett volna még egyszer szenvedélyes csókban összeforrni vele, ám Zsófi kitért előle, és Gergőnek meg kellett elégednie két cuppanós puszival. Aztán Zsófi bement a könyvtárba, ahol azonnal talált is szabad számítógépet.

Nem kellett sokat keresgélnie: beütötte a keresőprogramba egykori szerelme nevét, s máris sorakoztak a találatok – novellák, könyvismertető, kritikák, újságcikkek. Némi böngészés után az egyik oldalon, egy interjú mellett két fotót is talált. Az egyik egyedül ábrázolta az író, a másik otthoni környezetben, a családjával együtt – feleség, gyerek, a háttérben szépen berendezett lakás. Zsófi kinagyította és megszemlélte mind a két képet. Megállapította, hogy egykori szerelme mégis csak megváltozott: arca kikerekedett, szeme megtáskásodott, haja meggyérült, és némi pocakot is eresztett. A könyv hátoldalára minden bizonnyal egy régebbi, előnyösebb, de korántsem a valóságot tükröző fotót tettek.

A családi képet sokáig nézte. Közelebb hajolt a képernyőhöz, s egyre inkább úgy találta, hogy inkább ábrázol egy teljesen átlagos családot, mint egy nagy író és élete párját. Semmi múzsa, semmi alkotótárs. Egy férj, egy feleség – aki nem melleleg láthatóan ízig-vérig háziasszony –, olcsó bútorok, hétköznapi lakás. A gyerek legalább szép. Egyébként semmi különös.

Miután végzett az internettel, megnézte, mi van meg a könyvtárban egykori szerelmétől. Egyetlenegy vékonyka regényt talált. Nem volt rajta fotó. Belelapozott, beleolvasott néhány bekezdésbe, aztán elindult vele a kölcsönzőpult felé, ám néhány lépés után visszafordult, és visszavette a könyvet a polcra.

Kiment a könyvtárból. Lehűlt az idő. Begombolta a kötött kardigánt, sietős, nagy léptekkel haladt a pub felé.

Időben érkezett, Gergőék épp elkészültek a beállással és a hangolással. Zsófi megszokásból körbenézett, hátha itt van valamelyik kollégája, bár tudta, hogy felesleges, azok nem járnak ilyen helyekre, meg úgy egyáltalán – gondolta Zsófi –, nem mozdulnak ki sehova: ha eljönnek az iskolából, hazamennek és dolgozatokat javítanak, vagy nézik a tévét. Egy nagy asztal körül Gergő cimborái üldögéltek, amint meglátták Zsófit, hevesen integetni kezdtek feléje. Zsófi odaült hozzájuk, azok gyorsan rendeltek neki egy sört.

A zenekar belesapott a húrokba. Gergő énekelni kezdett, rázta a haját, közben egy pillanatra sem vette le a tekintetét Zsófiról. Zsófi mosolygott, a zene ütemére dobolt a lábaival. Gergő egyik haverja cigarettával kínálta. Zsófi elfogadta. Kihozták a sört, Zsófi belekortyolt, és közben arra gondolt, hogy az a novella egyáltalán nem róla szól. Vagy ha mégis annak szánta az a fiúcska, az a kopaszodó, kövérkés férj, hát akkor baromira téved.

Fölkelt és táncolni kezdett a színpad előtt.

Nagy Mihály Tibor

se volt

sem eljövendő nem segít
és nem tudom hogy most mi van veled
homályból feltörő sejtelveid
miféle éjszakát is sejtenek

mi rejtezik a pillanat mögött
mi nyílik és mi csuklik össze benned
hová vezet szorongó ösztönöd
repedt kövén a kiürült tereknek

miféle kékség hűl a homlokodra
miféle fények szétsugárzó bokra
csapódik át a pillanat egén

miféle törtes mondatok dadognak
hogy átsüti a tegnap és a holnap
csontozatát a csillagos remény

a képzelet

a réseit belengi
a töredékes így lehet egész
de önmagad már nem tudod szeretni
s a szenvedőnél több a szenvedés

a fölfedett idő ölelni hív
mire fölébredsz vége a világnak
erős már nem lehetsz de légy szelíd
megéri még magát a halk alázat

ne lázadozz igen fogadd csak el
ha téged elfogad ez az a hely
hol megmaradsz magadnak ó szegény

hogy lássanak ne gyújtss föl házadat
elég ha érzik azt hogy tiszta vagy
az árulás veszélyes éjjelén

a felszínes

idő csak átrohan
csodálkozásod megkopott terén
kik elfogadnak nincsenek sokan
a szívük lágy az életük kemény

a mély fölött ki egyre imbolyog
s a távol élén élezi szemét
az tudja jól miféle indokot
talál a bűnöző hogy élje még

az életét és cellarácsait
a tűnt időnek ne feszítse föl
s ha vetkezik a végső látszatig
vissza úgyse hívja anyaöl

na jó ha félsz ha van mit féltened
ringasson téged holmi képzelet

s megint

a tél a régi ismerős
hatol be élesen tekintetünkbe
mert túl kevés nekünk a hűvös ősz
hát hull a hó hogy vágyaink lehűtse

igen a tél gyere a közelemben
és add nekem a tested melegét
megint a pusztulásunk közeledne
ölelj nevetve sírva gyere még

ez az a tél de hogyha jól vigyázol
túléli tán a hallgatás a csöndet
a tükrös éjszakák ezüst havából
a hóvirágok újra szárba szöknek

s megint a tél megint a tisztaság
emeli föl az élet csillagát

Szente B. Levente

Az igazak kardja

Legyen csak súlyos teher
az igazak kardja
ölelje tűz kinek karja
markolatát az édig tartja.

Magasban

leugranék
de a mélység
sátáni vigyora
visszatart

Téboly

Üldözöm ördögeim
Látom őket is
Kikhez
Azt mondjuk
Hogy beszéltek.

Annyiszor féltem...

(Bözödi György emlékére)

Annyiszor féltem már verset írni,
a nagy szellemet bolygatni, megidézni.
Mint egy pásztor a nyáját,
a betűcsordát idegenek között terelgetni.

Félni kezdtem ismét:
Elmondani ami ősi, elárulni ami mesebeli?

Az idő ellen

csak múlik az idő
szinte csörtet –
meggörbülök én is mögötte
mint rozsdás szög az ajtófélfában
akaratlanul meggyötörve

mert

beletörődtem halandóságomba rég
hadd vesződjek e világrend
bűzös mocsarában úgy mint mások
vagy akik soha még

Kőszegi Barta Kálmán

Villanások

célkereszt-
ben
sírkereszt
van

*

katonasír
felett
katona sír

*

nem az én
imám
zengi az
imám

Fragmentumok

kicsavart fa a
test hervad a
lélek alél

*

kietlen pusztán
gyér fák tar ágain
kószál az erény

*

a világ magányos
egyedül maradtam
ez az én hatalma(m)

Demény Péter

Szabadság

Van bennem szabadság,
mondad azzal a megfejthetetlen,
utolérhetetlen nevetésséddel,
és hörpintettél a vörösborból.

Bennem meg olyan csend lett,
olyan félelmes boldogság,
hívó hitetlenség.

Szerettelek,
vizsongoztad, amiről nem is tudtál,
fénylettünk, ragyogtunk,
öleltél és öleltelek.

Aztán elmúlt ez a pillanat is,
elrontottuk, amit elrontanunk nem lehetett,
az idő száguldott tovább,
mintha már bánna, hogy meg kellett állnia.

Kérsz, kérdeztem, amikor magamhoz tértem,
de biztos voltam a válaszban,
már fogtam is a palackot,
már bugyogott a bor.

Lélekhomok

Úgy hiányzott a kedves mosolyod,
és szemed melegbarna csillogása,
lelkemnek nem volt semmi harca ott,
nem ütközhettem semmilyen határba,

ez persze jót tett, mint a kényelem,
csak olykor kanyarodott el a sétám,
csak olykor égetett a szerelem,
akár a nap a lángba borult Krétán.

Sorsom vagy-e vagy inkább végzetem,
vagy utamon egy újabb kegyelem,
vagy szívem-testem-lelkem furcsa vágya?

S hogy szeretlek, azt vajon elhiszed?
Ültem a parton, néztem a vizet,
s beleírtalak lelkem homokjába.

Angyalistván Ferenc

amikor látni

amikor látni kezded
a létra legfölső fokán
túl a kezdetet az elszálló
madarak röpte
ívét az óceánok fölött

amikor megérzed
kedvesed hajában
első szeretkezése
illatát dereka hajlatában
születése fájdalmát

tenyerében a soha
vissza nem vonuló időt
apját kinek nadrágja élet
félelmei tartották nyílegyenesen
talpa finom erezetében

maroknyi örömét
a kitágított délutánt
a megrettent éjt
összecsukódott akárha
mélybe szállna

amikor a tér finom
párává nemesül
az utcák naphosszat járnak
körkörös táncukat a ligetek
örök koszorúi számolják fel

a magvak parancsai ellen
felkelt városokat a csírákat
elfojtó benzinflámpásokat
a nap fényét remegő
látomássá torzító

füstalakzatokat a nyárson
megforduló birkafejet
kőpalotákat fémhuzalok járatait
üvegfenyeket a megbabonázott

megzavart élhetetlen téridőt
amikor érzékeid túllépnek e
zűrzavaron
amikor testedben összpontosul
kiterjedésének tízezerszerese
a láthatatlan öröm

ebben a határtalan
könnyűségben ébred
magára örök alakzatod
a lüktetően rajzolódó
jelzés fénypalota

magány

ez nem az elhagyatottság
ez már a szikár magány ideje
magányod nem az egyedüllét
köreit írja

nem is az fáj hogy földi társad
nélkül ülsz szobádban a kertben
ugyanígy ha beutazol a városba
ott sincs másképp

érintésük mindig ölelés és mindig
az is marad persze nem mondasz
le a sűrű éter hullámtermészetében
időről időre

megvalósuló szerelem arany záporáról
az örömteli táncról ami ott feszül tested
felületében a zajos ovációról sejtjeid
burjánzó

nevetéséről tenyered redőzetében megbúvó
üzenetek metsző szépségéről nem
a lemondás fájdalma sem oldozna el
betűk gyönyörű seregétől

írásod kötőerejű nevetésed aranyló
sugara sem az emlékezet felhőtakarásában
rejtezik itt vagy örületes testeddel
megnyitott mellkasoddal

az izmok összeránduló mozgását sem
fedi bőröd hálója mindenedet kitakartad
izzó véred is ki-kilép ereid rendszeréből
vagy is meg néha tán nem is

s nem ez a határhelyzet fáj nem a test
elkülönültsége hisz gondolataid hálózata
mindennel összeköt s a lélek pulzáló kiáradása
itt végképp nem kívánja a nyelv teremte erejét

a tó partján állsz
üres a meder képzelt
sikló és surranó lények
népesítik be az árnyékos
falakat tört ággal kezekben
írod homlokodra vérző üzeneteid

alakmásait
tört erőddel
az égig nyújtózkodol

panorámakép

ahhoz majd el kell jutni
a panorámakép alsó sarkában állt
nézte hogy zizzen a sötét
a csendhez és a kőhöz is

beszédes helyzet
elhelyezhetetlen pillanat
latolgatta hogy legyen
élet vagy halál

pillanatnyilag nem értette
hamuszín palackok a Dunán

pirosló folyadék
belső feltámadt kutyák

határozatlanul de emelt fővel
délután talált edény
folytathatatlan délután
erős lelkültre vall

ismételte vég nélkül
lehajtott fejjel ébredt
alázata pokróc a vágy falán
ügye tiszta felmentésre vár

még néhány rendkívüli pillanat
még néhány borospohár
rekeszizom boldog sóvár
ismerte tudta lelke élet

istenem fohászkodott
csak ismerje fel
csak tudja meg magát
ne tévedjen ne lépjen félre

ne zuhanjon ne sikoltása legyen útjelző
ne véres ujjai mutassanak irányt
hogy úszhatná meg szenvedés nélkül
nem sohasem talán

igen a ragyogásban nem tévedhet el
abban a boldog sugárban ismerte fel
abban a finom rajzolatú kicsinyke képben
abban látta meg magát

ezüsthajú csendes derűvel ült
játszott szeme tízezer éves
látta mit nem láttak
kapált ölt ölelt

báránnyfelhők üres hajók a Drinán
fekete fény huzatos utcák
néztek feledni sosem
ember a te emlékezeted

Műhely

Ilia Mihály

„A bejutáshoz való kulcsokkal rendelkezünk”

Ez a mondat gyakran olvasható azokban a III/III-as jelentésekben, melyeket ez a szerv készített olyan alkalmakkor, amikor a célszemély munkahelyén vagy lakásában lehallgató készüléket szereltek be, természetesen az illető tudta nélkül. Olvasgatom az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárától (régebbi nevén Történeti Hivatal) kapott anyagokat, mely szerint a célszemély én voltam, de mindegyre elmegy a kedvem ettől az olvasástól, múltunk szomorú látletének vizsgálatától. A közel kétezer oldalnyi kásahegy visszariasztott mindig, hogy végigbön-gésszem, megállok valamelyik jelentés, összefoglalás, tervezet, átirat, javaslat, kivonat stb. előtt, elszomorodom a 39 megfejtett és meg nem fejtett név fölött, és visszateszem a vaskos irathalmazt az íróasztal alá, ahol lábtartónak használom a köteget. (Jó erre a célra, legalább így nem feled-kezem meg végleg róla.) Föltűnő, hogy a szervek milyen buzgalommal építettek be lehallgató készülékeket a megfigyeltek működési területére, és milyen részletes terveket készítettek „a beha-tolásra”, a leleplezés elkerülésére, a „legenda” gyártására, ha valami nem várt esemény miatt lelep-leződtek volna. (Ez a legenda tulajdonképpen hazugság volt, amit jól kellett előadni.) Az iratok szerint én (akit előbb Subás, majd Szerkesztő névvel illettek, miközben állandóan leírták a ne-vem, anyám nevét – hibásan –, adataimat, beosztásomat stb.) három helyen voltam lehallgatva. 1974. október 21-én biztosítási tervet készített a Csongrád Megyei Rendőr-Főkapitányság III/III. Osztálya a Tiszatáj szerkesztőségébe való „behatolásra” és a lehallgató készülék beszerelésére. (Ekkor főszerkesztő voltam a Tiszatájnál.) Ezt az iratot, mint a bűnügyi kaland példáját itt köz-löm, tulajdonképpen minden alkalomkor ilyen tervezetet készítettek a bűnügyi kaland részve-vői, és utána jelentették, hogy zavaró körülmény nem volt. Íme:

Csongrád Megyei Rendőr-Főkapitányság   Szigorúan titkos!
III/III. Osztálya
205-9/159/74.
Engedélyezem:
(**Harangozó Szilveszter r. vezérőrnagy**)
főcsoportfőnök-helyettes
Tárgy: 3/e rendszabály bevezetésére
BIZTOSÍTÁSI TERV
Szeged, 1974. október 21.

A III.III/V-1. Osztály a szemrevételezés alapján készített műszaki véleményezés szerint dr. Ilia Mihály ügyében 1974. október 23-án hajtja végre a 3/e rendszabály bevezetését a célsze-

mély Szeged, Magyar Tanácsköztársaság u. 10. szám alatti, II. emeleten lévő munkahelyén. Az akció ideje alatt az objektumban dolgozók közül senki nem tartózkodik a munkahelyén.

1. Az objektumba, illetve a II. emeleti szintre való bejutáshoz segítséget nyújt (törlés van a szövegben) társadalmi kapcsolatunk. Nevezett MSZMP-tag, megbízható, segítőkész, titoktartó elvtárs. Az épületben való éjszakai tartózkodás szükségességét azzal indokoljuk, hogy 1974. október 22. és 23., valamint november 4. és 6., 7. éjszakájára esetleges röpcédulaszórás megelőzése céljából a város különböző pontjain rejtett figyelést szervezünk. Az épület ilyen célra történő felhasználását indokolja, hogy az 1968-as nagyméretű röpcédulázás idején az objektum hirdető tábláján is helyeztek el ellenséges tartalmú újságkivágásokat és röpcédulákat. Tekintettel arra, hogy társadalmi kapcsolatunk rendszeresen 23 óra körül hagyja el az épületet, ellenőrizni tudja, hogy onnan mindenki eltávozott-e, s ezt követően kulcsait rendelkezésünkre bocsátva eltávozik.

A legenda alapján az akcióba való bevonását, a kulcsok elkérését Dán István r. őrnagy osztályvezető és Földvári László r. fhdgy. végzi.

2. A rendszabály beszerelését, a vétel ellenőrzését és a külső biztosítását négy – egymással rádió, ill. telefon összeköttetésben álló – brigád végzi, akik az akciót 24 órakor kezdik el.

a) A birtokunkban lévő kulcsokkal a bejárati és a II. emeleti folyosóajtót kizárva a célszemély dolgozósobájaig megyünk, melynek felnyitását a BM III/V-1. Osztály munkatársa hajtja végre.

b) A rendszabály beszerelését a BM III/V-1. Osztály beosztottai végzik, a belső biztosításért Földvári László r. fhdgy. a felelős.

c) A rendszabály működésének ellenőrzését a Csongrád megyei Rendőr-főkapitányság III/V. Csoport helyiségéből Baranyai István r. őrnagy, csoportvezető végzi. A szerelést végző csoporttal a vételi hely telefonon tart összeköttetést.

(Telefon:12-330)

d) Az esetleges rendkívüli esemény elhárítására a bejárat közelében Dán István r. őrnagy osztályvezető tartózkodik. Szükség esetén rádió segítségével riasztja a behatoló csoportot, amely a társadalmi kapcsolat által rendelkezésünkre bocsájtott szobába vonul vissza.

e) A célszemély Szeged, Tarján telep 611. szám alatti lakását gépkocsiból figyelés alá vonjuk. Amennyiben az akció idején onnan eltávozna, az ellenőrzést végző Kovács József r. százados és Zsembery Antal r. hadnagy rádión értesíti a rendszabály elhelyezését és külső biztosítását végző csoportot.

3. A brigádok rádióforgalmi hívójelrei:

a) behatoló csoport: „Fecske”

b) külső biztosító: „Bagoly”

c) lakásbiztosító: „Rakéta”

Zavaró körülmény esetén a biztosítók az alábbi hívást adják: „FECESKE! Repüljön a fészekbe.”

A rádiókat csak indokolt esetben használjuk.

4. Az akció előtti eligazítást október 23-án 22 órakor Dán István r. őrnagy osztályvezető fogja végrehajtani.

Egyetértek:

(Földvári László r. fhdgy) (Dán István r. őrnagy)

osztályvezető

Javasolom:

(Molnár István r. alezede)

főkapitány állambizt. helyettes

(Megjegyzés: a nevek kézírással is olvashatók!)

Az akció sikerült, csak 1975 elején szerelték ki a szerkentyűt a szerkesztőségi szobából, amikor én már nem voltam ott. Megfigyelhető, hogy a hatalom erőszakszervezete milyen finom stílust használ, a személyiség ilyen durva megsértését, mint például a lehallgatást, rendszabálynak nevezi. Kíváncsi vagyok rá, hogy az egykori sajtóházban ki volt az a megbízható társadalmi kapcsolat, aki a Tiszatáj szerkesztőségének a kulcsait olyan készségesen adta át a behatolóknak. A biztosítási tervben szereplő két rendőrtiszt, Földvári László és Zsembery Antal (Isten nyugosztalja őket, fiatalon meghaltak), a tanítványaim voltak az egyetemen. Persze nem erre tanítottam őket. Szinte ugyanez a gárda szorgoskodott az 1974. október 31-i biztosítási terv szerint, hogy az egyetemi tanári szobámba beszerelje „a rendszabályt”. Ezt működtették legerősebben, hiszen a hallgatóimmal itt konzultáltam, íróbarátaimat itt fogadtam, az innét származó lehallgatási szövegek a leggazdagabbak. Néha csak ezekből tudom rekonstruálni, hogy kivel, miről beszélgettem, és főleg azt, hogy mikor. Az emlékezés téved, de a III/V-1. osztály jól dokumentált, nem tévedett. Az egyetemi machinációknál is volt hivatalos kapcsolat, társadalmi segítség, akinek a nevét először ugyan kitörölte a Történeti Hivatal, de azután egy másik iratban meghagyta a monogramját így: dr. V. J. Ő többször is átadta a bölcsészkar kulcsait az érdeklődő brigádnak. 1986. febr. 21-én dr. Várhelyi Ferenc r. őrnagy azt írja Vörös János r. alezredesnek, a III/V-1. osztály vezetőjének, hogy „a Szerkesztő fedőnevű bizalmas nyomozásunkban üzemelő E-3744 számú 3/e rendszabály jelenlegi technikai megoldása a célhely berendezésének átalakítása, valamint a fokozott dekonspirációs veszély miatt a jövőben nem tartható fenn. Kérjük Vezető Elvtárs intézkedését más, állandó jellegű rendszabály beépítésére.” 1986. október 17-én be is építették „az állandó jellegű rendszabályt”, nyilván időtállóbb készüléket kaptam az egyetemi szobámba. Jellemző a „szervek” önállósulására, hogy 1987-ben (!) már nem tárgyalnak a hivatali kapcsolattal, egyszerűen besétálnak az egyetemre. 1987. március 30-án a szobámban lévő készülék „működésében beállt zavarok elhárítására” éjjel 10 órakor belátogatnak az egyetemre. „Az épületbe és a célhelyre való bejutáshoz rendelkezünk kulcsokkal. A rövid időre történő behatolás miatt eltekintünk a dékántól való kulcskéréstől. A dékánt arról tájékoztatjuk, hogy figyelési feladat végrehajtása miatt egy-két este megjelenünk az épületben.” Mindezt dr. Hugyák István r. hdgy. és Balogh Viktor r. szds. osztályvezető írja.

1989. február 5-én éjjel 10-11 óra között ez a két rendőr szervezi meg a lehallgató készülék végleges kiszerezését is, amely módszerében ugyanolyan, mint a beszerelés volt. Ugyan a megfigyelésem ekkor még nem szűnt meg, de „a személyi dosszié lezárása miatt a rendszabály kiszerezése szükségessé vált”. A harmadik lehallgatási hely a lakásomon volt, pontosabban az a szoba, ahol a könyveim voltak, ahol a vendégeimet fogadtam, ahol dolgoztam. A lakás kulcsainak megszerzése nehezebb volt, itt nem működött hivatalos kapcsolat. 1978. január 2-án tervet készít a Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság III/III-as osztálya lakáskulcsaim megszerzésére, lemásolására. Nagyon kevés jó bűnügyi regényt olvashattak a tervekészítők, mert ilyen változataik voltak a január 2-i terv szerint: „A célszemély gyermekei, Györgyi és Péter iskoláskorúak. Felderítjük, hogy melyik iskolában tanulnak, kik az osztályfőnökeik, közülük bevonható-e valaki a kulcsok megszerzésébe. Amennyiben megbízható, szervünket önként segítő, titoktartó pedagógus az osztályfőnök (s a szülőktől a kulcsok megszerzése meghíúsul), úgy javaslatot teszünk a kiválasztott pedagógus operatív kapcsolatként történő felhasználására, a segítségével oldjuk meg a feladatot.” Egyszerű, mocskos kis terv, a gyermeket vagy tanárát felhasználni a megvalósításához. A másik ötletük az volt, hogy a középiskolában tanító feleségem táskájából lopatják el a kulcsot, „ehhez felvesszük a kapcsolatot az intézmény vezetőjével, hivatalos kapcsolatunkkal, aki megbízható, szervünket rendszeresen támogató MSZMP-tag – segítséget kérünk tőle annak megfigyelésére, hogy tanítási órák alatt kulcsosomóját a tanári szobában hagyja-e – van-e reális lehetősége an-

nak, hogy a kulcsokat rövid időre magunkhoz vegyük.” Megint a stílus: nem ellopjuk, hanem magunkhoz vesszük! És megint az aljasság példája: igazgató, aki beosztott tanárainak kulcsait lopkodja a rendőrség számára. Nem tudom, hogyan, de a lakáskulcsot megszerezték, beépítették „a rendszabályt”, és olvashatom a vendégeimmel való beszélgetéseimet évtizedekkel később. Az 1978. januári beszerelési buzgalmat az is jelzi, hogy a Zombori nevű besúgó (aki rádiós szerkesztő volt, s a valóságos neve is Z-vel kezdődik), január 19-én meglátogatott a lakásunkon, és a jelentése mellé megrajzolta lakásunk beosztását, azt is, hogy én melyik szobában szoktam tartózkodni. Tervrajzot adott a beszerelőknek.

A három helyen működő készüléket a brigádok gyakran látogatták, mert a készüléket föl kellett frissíteni, a telepeket ki kellett cserélni. A szerkesztőségi és az egyetemi „rendszabály” ki-szereléséről van adatom, de nincs arról semmi nyom, hogy a lakásunkon lévő készüléket elvitték volna. Lehet, hogy ott van most is a ledőlt könyvespolc könyvhalmaza alatt. De talán már nem működik.

„...társadalmi veszélyessége jelentős”

Itt, a Barka online-on olvasható rovatomban, egy előző közleményben leírtam és dokumentumot közöltem arról, hogy a III/III-as osztály hogyan látta el lehallgató készülékekkel azokat a terepeket, ahol én az elmúlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben dolgoztam, éltem, mozogtam. A hivataltól kapott iratok közt számos anyag olvasható arról, hogy miket jelentettek a besúgók, milyen föladatokat szabtak ki nekik a tartóztartók. A jelentésekből, a lehallgatásokból azután beszámolókat összesítettek időnkint, és ezek nagy részletességgel tértek ki a figyelt személy magtartásának minden vonatkozására. Még olyant is olvastam, hogy miképpen öltözködöm, hogy hatalmasodik el rajtam az aszmatikus köhögés stb. Természetesen a fő szempont a politikai vétség volt, a hallgatóim befolyásolása, külföldi magyarokkal való kapcsolataim alakulása, levelezésem, tiltott könyvek kölcsönzése a tanítványoknak, lehetséges terveim operatív megakadályozása. Ezeket az összesítő jelentéseket elküldték a BM III/III-as osztályára, ha más megye is érintve volt a történetekben, akkor más megyének is, de mindig elküldték a megyei pártbizottságra is, sőt még a legfőbb pártvezetésnek is, egyúttal jelzik az iratokon, hogy kik azok, akik megkapják. Szép névsor, talán észbe jut némely ma is aktív politikusnak, hogy milyen jelentéseket olvasott rólam s barátaimról.

Itt közlök egy ilyen összesítő jelentést, amelyet tájékoztatásul elküldött a szegedi III/III-as osztály (a belső reakció és szabotázs elhárító föladatokat ellátó osztály) a Csongrád megyei pártbizottság első titkárának.

Csongrád megyei Rendőr-Főkapitányság
Szeged

Szigorúan titkos

MSZMP Csongrád megyei Bizottsága
Első Titkárának
Dr. Komócsin Mihály Elvtársnak!
Szeged
205-591/81

Tájékoztató

Nacionalista platformon kifejtett ellenséges tevékenység miatt 1974. óta tartjuk ellenőrzés alatt Dr. Ilia Mihály egyetemi docens szegedi lakost.

Nevezett bizalmas beszélgetések során rendszeresen támadja pártunk nemzetiségi és kultúrpolitikáját, ellenséges hangnemben nyilatkozik az ezen a területen történő intézkedésekről.

A külföldi magyar irodalom „kutatása” leple alatt párttagságával összeegyeztethetlen, elvtelen kapcsolatokat épített ki és tart fenn, elsősorban nyugati magyar emigráció tagjaival, ellenséges szervezetekkel, azok vezetőivel.

Évek óta bizalmas kapcsolatban áll Szépfalusi István evangélikus lelkész osztrák állampolgárral, aki a Bécsben létre hozott „Bornemissza Társaság” vezetőjeként 1956. óta folytat ellenséges aknamunkát, hírszerző tevékenységet a Magyar Népköztársaság ellen. Adataink szerint Szépfalusi állandó kapcsolatban áll az Osztrák Belügyminisztériummal is, a Traiskirchenben lévő gyűjtőtábor „lelki gondozó szolgálatát” látja el, s ennek során behatóan foglalkozik a jogellenesen külföldön maradt magyar állampolgárok kikérdezésével, elhelyezésével, segélyezésével.

Dr. Ilia Mihály Ausztriában lévő kapcsolatai között szerepel Hanák Tibor bécsi lakos is, aki a CIC hadnagyaként amerikai hírszerző központokban oktatóként tevékenykedett. Hasonló jellegű ellenséges ismeretségi köre van Angliában és az NSZK-ban, ahol elsősorban Borbándi Gyulával, a Szabad Európa Rádió munkatársával és Molnár József könyvkiadóval alakult ki tartós kontaktusa. Molnár József ellenséges tartalmú magyar nyelvű kiadványokat, könyveket jelentet meg és ezekből rendszeresen küld be Ilia szegedi címére.

1978-tól Ilia tevékenységében új vonásként jelentkezett az Egyesült Államokban és Kanadában élő emigráció ellenséges csoportjával a kontaktus erősítése, szélesítése. Ennek során Fáy Ferenc és Tűz Tamás jobboldali fasiszta beállítottságú költőkkel, Haraszi András íróval alakult ki bensőséges, baráti viszony. Ezeket a Magyar Népköztársasággal szemben álló személyeket Ilia rendszeresen tájékoztatja hazai politikai és kulturális életünk eseményeiről, lapkivágásokat, cikkeket, tanulmányokat, ezek fotómásolatait – amelyeket az egyetemi sokszorosítón készít – kérésüknek megfelelően megküldi számukra. 1981 januárjában Haraszi András a „Hamiltoni Magyar Irodalmi Kör” nevében elismerő oklevelet küldött részére.

A nyugati országokban kialakított kapcsolatok eredményeként nevezettnek nagy mennyiségű, ellenséges, izgató tartalmú kiadványt igyekeznek bejuttatni különböző csatornákon. Ezen az úton került birtokába pl.:

- Szelényi Iván–Konrád György: Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz
- Janics Kálmán: A hontalanság évei
- Illyés Elemér: Erdélyi változások (Mítosz és Valóság)
- Szépfalusi István több, a magyarsággal foglalkozó nacionalista hangvételű írása
- a Párizsban kiadott „Magyar Füzetek” több példánya
- az „Integráció” c. ellenséges tartalmú évkönyv
- a „Szamizdatként” kiadásra tervezett „Bibó Emlékkönyv” kéziratának egy példánya.

Ellenőrzött adataink szerint Dr. Ilia a Bölcsész Karon lévő sokszorosító gépen az általa „érdekesebbeknek” ítélt írásokról kapcsolatainak másolatokat is készít. Megpróbálkozott a „Bibó Emlékkönyv” kéziratának a sokszorosításával is, de ez nem járt eredménnyel.

A fentiekben felsorolt irományokat megbízhatónak ítélt hallgatói, közvetlen kapcsolatai előtt, az írások ellenséges tartalmával megegyező koncepció alapján figyelemfölvívó jelleggel ismerteti, több alkalommal előfordult, hogy elolvasásra átadja ezeket.

Nevezett az egyetemről külföldre, nyugati országokba kiutazó hallgatókat elsősorban nem a magyar állampolgárokhoz méltó magatartás fontosságára oktatja ki, hanem:

– Az Európában működő emigrációs központokhoz, szervekhez irányítja őket, pl.: a Szépfalusi István vezette Bornemissza Társasághoz, a párizsi „Magyar Műhely”, a müncheni „Új Látóhatár” szerkesztősége stb., gyakran kisebb feladatokat, üzenetek továbbítását is rájuk bízta.

– Felhívja figyelmüket a határellenőrzésre, ezek formáira, a „belügy” módszereire, külön kiemeli, hogy az utazásukat megelőzően, vagy azt követően kerüljék a szerv dolgozóival való kapcsolatba kerülést, amennyiben felkeresik őket, „zaklatás” címén forduljanak az illetékes párt-szervhez segítségért.

Dr. Ilia Mihály nyugati kapcsolatain kívül széles kapcsolatkörrrel rendelkezik hazai és környező szocialista országok – Románia, Jugoszlávia – vonatkozásában is. Jól tájékozott az itthoni és külföldi nacionalista platformon álló személyek helyzetéről, munkásságukról. Velük rendszeresen közli – többnyire dicsérő – véleményét írásaikról, nyilvános szerepléseikről. Kiválasztott tanítványait, korábbi egyetemi diákjait gyakran ajánlja figyelmükbe, segítséget kér „befolyásos” kapcsolataitól előre jutásuk érdekében, pl. Csapody Miklós, Zalán Tibor, Füzi László, Lengyel András megfelelő pozícióba juttatására.

Nevezett kétarcúságának biztosítására nagy gondot fordít, ezzel eredményesen téveszti meg egyetemi munkatársait, környezetét. A befolyása alá vont fiataloknak megtiltja szélsőséges, nyílt akciók szervezését. Kötődésüket azzal is biztosítja, hogy különféle irodalmi, művészeti ösztöndíjakat szerez – pl. Zalán Tibor, Baka István költő – publikációs lehetőséget teremt számukra.

Dr. Ilia Mihály ellenséges tevékenységének társadalmi veszélyessége jelentős. Egyetemi pozícióját a hallgatók és fiatalok nacionalista politikai befolyásolására használja fel, orientálja őket a nyugaton kiadott ellenséges tartalmú művek tanulmányozására, megvitatására.

A párttagság alapvető normáit sértő elvtelen kapcsolatokat tart fenn különböző emigráns szervezetekkel, hírszerző tevékenységet folytató szervekkel, személyekkel.

Javaslat:

Meglévő adataink alapján feltétlen indokoltnak tartanánk nevezettel egy figyelmeztető jellegű beszélgetés lefolytatását, amelynek célja eddigi ellenséges tevékenysége korlátozása, visszafogása lenne. A beszélgetés során rámutatni az MSZMP tagságával össze nem egyeztethető magatartására, a szakmai kutatómunka ellenséges befolyásolásra való felhasználása összeférhetlenségére.

Az egyetemen körülötte kialakult véleményeket és légkört figyelembe véve az elbeszélgetés eredményessége akkor látszik biztosítottnak, ha azt a megyei pártbizottság vezetése folytatná le vele.

A beszélgetés alapján követelményként támasztani a jövőben vele szemben hogy:

– Számolja fel azokat a nyugati kapcsolatokat, amelyek szorosan vett kutatási területéhez nem tartoznak.

– A külföldről, elsősorban nyugatról számára érkező ellenséges tartalmú könyveket, kiadványokat a szabályoknak megfelelően az Egyetemi Könyvtár megfelelő részlegében helyezze el, ne tegye hozzáférhetővé a hallgatók és olyan személyek számára, akiknek munkaterületéhez a téma szorosan nem kapcsolódik.

– Szüntesse meg az egyetemi hallgatók „futárként” történő felhasználását a Romániába, Erdélybe továbbítandó küldeményei átjuttatására. Általában a külföldre utazó hallgatók vonatkozásában mellőzze az emigráns szervek, intézmények felé történő orientálásukat.

Szeged, 1981. máj. 5.

Elvtársi üdvözzettel:

Dr. Kelemen Miklós r. vörögy
megyei főkapitány

Vannak ennél hosszabb összefoglalók és átiratok rólam az iratanyagban. De ez azért érdekes számomra, mert hangja alázatosabb a szokásosnál (mégis csak a megyei első titkárnak szól), és abba a kategóriába tartozik, amikor a rendőrség följelenti a pártnál a megfigyeltet. Általában fordítva szokott lenni, a politikai párt átadja a rendőrségnek a rendőri intézkedésnek. Különös az is, hogy a rendőrfőkapitány tanácsot ad az első titkárnak, miképpen lehetne, kellene leállítani ezt az önjáró valakit, akit még a névtelen levelekkel sem tudtak jobb belátásra bírni. (Ezeket a „névtelen „leveleket a III/III-as osztály fogalmazta, néhány fennmaradt az iratanyagomban, pimasz játékok, utóbb persze szórakoztató olvasmányok, ismerem a fogalmazóikat is. Máskor és másutt lesz szó róluk.)

A javasolt beszélgetésre nem került sor, így aztán a tervezett megszorításokat sem hozták tudomásomra. Kis pont voltam én egy megyei első titkár előtt.

A fő vád, amint ebből az iratból is kiderül: a nacionalizmus. Semmi más ideológiai fogalmat, eszmei kifogást nem ismer ez az iratanyag csak a nacionalizmust.

Még így utóbb is bosszant a dolog, hiszen sok mindent rám lehetett verni, de a nacionalizmust nem. A Tiszatáj szerkesztésekor olyan rovatot honosítottam meg, mint a Most-Punte-Híd, amely a szomszédos országok nemzeti irodalmait akarta bemutatni itthon, volt Kelet-európai Néző címmel is rovatunk, amely ugyanezeknek az országoknak a nemzeti kultúráját ismertette. Egyetemi előadásaimon, konzultációimon sokszor beszéltem ezeknek az irodalmaknak és népeknek velünk való rokonságáról, némely jeles képviselőjével leveleztem, kezet is foghattam. A nacionalizmust nyilván a szomszédos országok magyarságával való foglalkozásom, kapcsolatom miatt borították rám. A nyugati magyarokkal való levelezés fő bűnnek számíthatott, de utazó hallgatóim már jóval többet tudtak róluk, mint én. Nem akartam lemaradni tőlük. Tudtam, hogy ez az emigráció (ha politikai oppozícióban volt is az itthoni rendszerrel), milyen sokat tesz a magyarságnak a világban való jobb megismeréséért, és azt is tudtam, hogy jó írók, jó szakemberek vannak köztük, akikről tudomást nem venni bűn, gazdagodásunk velük is lehetséges. Borzongató, ahogy Szépfalusi István áldozatos munkáját itt minősítik, illetve az angyali papírot egyszerűen csak fasisztának nevezik, Fáy Ferencet szintúgy, pedig csak az volt a bűne, hogy ludovikás volt, de milyen jó költő!

Utóbb mosolygok a javaslaton, hogy a nyugatról kapott könyveket helyezzem el az Egyetemi Könyvtárban, hogy avatatlanok ne férjenek hozzá. Bátran elhelyeztem volna, ha ezeket a könyveket megkapom, nem kobozzák el a postaküldeményeimet rendszeresen. Ezért is kértem, hogy a könyveket nyugati íróbarátaim újvidéki íróknak címezzék, onnét elhozzák könnyebben, hiszen erre felé csak az italt meg az aranyat keresték a határon. Az Országos Széchényi Könyvtár zárt anyagok osztályán (volt ilyen is!), rendes halom volt azokból könyvekből, melyek nevemre jöttek Nyugatról, de soha nem kaptam egyet sem meg. (Volt tanítvány az OSZK-ban, aki erről tudósított még akkor.)

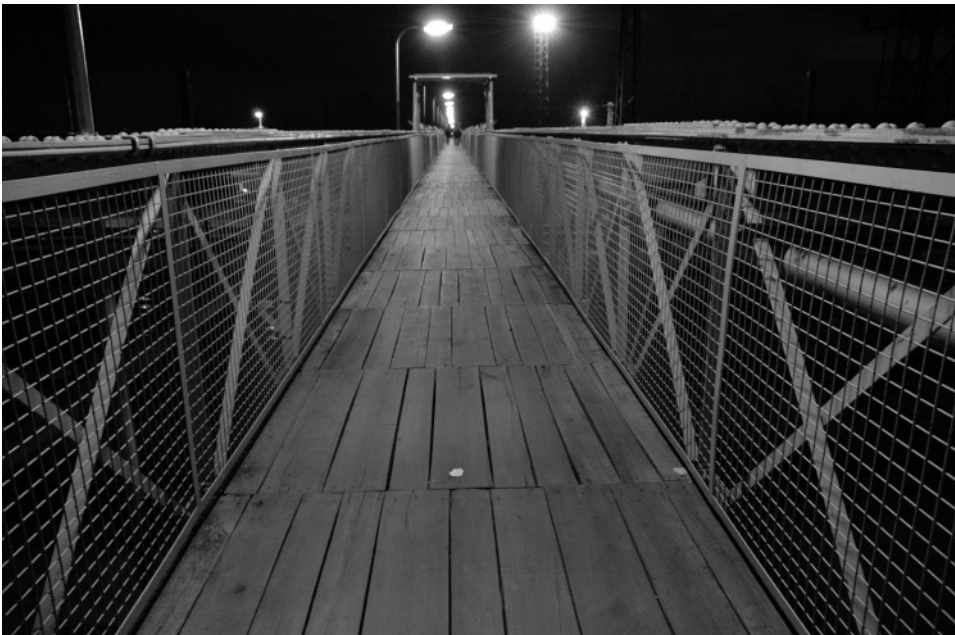
Föltűnő, hogy a legelemibb tanári gesztust, hogy ti. segíteni a tanítványokon, állást keresni nekik, írásaikat szerkesztőségeknél ajánlani, milyen ingerenciával nyugtázza ez az irat is. Másutt

és máskor is ilyeneket olvasok ezeken a lapokon.

Értem én, hiszen védeni akarták a fiatalokat nacionalizmusomtól. De én is védeni akartam a tanítványaimat tőlük. „Szüntesse meg egyetemi hallgatók „futárként” történő felhasználását a Romániába, Erdélybe továbbítandó küldeményei átjuttatására.” Ez szemet szúr, akárhányszor olvasom. Csak nem dolgozott össze ez a szerv a romániai hasonló szervezettel? Mintha az ő hangjuk szólna ebből a kíváncsalomból.

Jó lenne látni a Hamiltoni Magyar Irodalmi Kör elismerő oklevelét, ugyanis ezt sem kaptam meg, de hát a szerv tud róla, nyilván az ő gyűjteményükbe került.

Olvasom a tanítványok nevét ebben az iratban: Csapody Miklós, Füzi László, Baka István, Zalán Tibor, az akkor még fiatal barátom, Lengyel András nevét, akiket én (bűnös módon) állás-hoz próbáltam segíteni, publikációikat egyengettem, ösztöndíjakat szereztem nekik, és földerül a szívem: büszke vagyok rájuk, az a régi „bűn” szépen kamatozott.

Tóth László

Hallgatók testvéreink, mestereink

„A hallgatók testvéreim vagytok,
holtak.

Nem feledlek benneteket soha.

[...]

A mestereim vagytok,

holtak.

El ne feledjetelek soha.”

Adam Zagajewski: *A hallgatók
testvéreim vagytok* (Zsille Gábor
fordításában)

Egy könyv

Ötvennyolcadik évemben vagyok. A halálról írok könyvet, az elmúlásról. Pontosabban: a halálról kezdtem el írni egy könyvet, de ki tudja, mikor válik befejezhetővé. Vagy egészen a halálomig írni, javítgatni fogom? Lehet, hogy több kötete is lesz, s most már minduntalan ehhez térek vissza, ezt folytatom majd? Olyan téma ez, amelyhez egy élet is kevés. Egy élet azonban mindenképpen kell hozzá. Legyen ez most az enyém. Ehhez jó, hiszen – valószínűleg mint mindenkié – tele van halottakkal. Már indulni is halottal indult: öt éves voltam, amikor eltemettük édesapámat. Azóta bennem él, ő a viszonyítási pont, életem szüntelen közelítés, folyamatos közeledés hozzá. Egyszer, már nem is olyan soká, újból elérem őt.

*

Már pályakezdő koromban, egészen fiatalon, legelső verseimben is központi szerep jutott a halálnak. Annak idején, húszéves koromban *elkövetett*, kisebbsajta botrányt keltett versemben – előbb *Férfiak fohásza* volt a címe, utóbb ez *Szülj hát, Mária...*-ra változott – a (lélek)harang a központi motívum, az általa jelképezett halállal való azonosulás a versalakító szerep, s a végén az istenanya nevével szólítom-biztatom a nőt: „szülj hát mária / ő szülj egy újabb halált.” Ez, persze, még nem én vagyok. Ez a beckett-i „Sírgödörök fölött terpeszállásban szülnék az anyák” (legelső nagy, később sok mindent eldöntő műélményem volt a *Godot-ra várva* a pozsonyi Divadlo na korze 1968 végi – vagy 1969 eleji? – előadásában, ha jól emlékszem, a már akkor is legendás Milan Lasicával és a nemrég elhunyt Július Satinskývel). De nem, ez mégis én vagyok. Talán így a pontos: én is vagyok ez. Falun nőttem fel, ott ez és akkor, ez a kettős egység, élet és halál egybefogódása, az 1950-es években, az 1960-as évek elején még természetes volt. A halál az élet szerves részét képezte; aki a halálról beszélt, az az életet akarta, szolgálta, élte.

De mi alapom lehet nekem ahhoz ma, hogy könyvet írjak a halálról?

Ha más nem is, hát a bizonyosság: nekem már jóval kevesebb van még hátra, mint amennyi már mögém került. (Nagyanyám előszeretettel és sűrűn emlegetett mondatát – „Én már kifelé megyek, te még befelé jössz” – már én intézem okkal s joggal a gyermekeimhez; hát még az unokáimhoz!) Vagy az is lehet, nem is én írom ezt a könyvet a halálról, halottaimról. Meglehet, maga a halál, maguk a halottaim írják bennem, íratják velem, mondatják általam a magukét. És én csak rájuk figyelek, mert bizonyosan engem is mondanak. Mert ők én is vagyok. Illetve, ők is én vagyok.

*

Az elmúlásról való beszédben nem feltétlenül a halál-vágy fejeződik ki. Az elmúlás nem az élet lezárása, nem az élet végetértét követi, hanem szerves részét képezi annak, elválaszthatatlanul beletartozik (és nem hozzá), így az elmúlás tudása, illetve a róla való ismeretek halmaza az emberi identitásnak, ön- és énazonosságának, sőt jövőtervezésnek is az alapja lehet. Ilyen értelemben az énkeresés, az énlátás könyvének készül tehát ez a munkám. Az ember ugyanis, állítom, nemcsak az, aminek gondolja-tudja magát, sőt, nem is csak az, ami valójában (lehet-e az ember valójában valaki, vagy mindig csak valaki/valami más?), hanem az is, akinek a környezete látja-tudja őt. Tehát legtöbbször meghalni sem akkor kezd, amikor gyógyíthatatlan kór támadja meg (stb.), hanem amikor megszokott, bensőséges környezete: családjának tagjai, barátai, ismerősei – s ehhez még hozzávenném a szellemi rokonait is – sorra kezdenek meghalni mellette. Amikor a környezete kezd *elmenni* mellőle, amikor az kezdti otthagyni őt. S mindegyik elmenő elvisz belőle is valamit: azt, aminek ők látták; azt, ami belőle nyomot hagyott bennük; azt a többletet, amit ők tudtak róla, s amit ők tettek őhozzá.

Az ember akkor kezd meghalni, amikor szaporodni kezdenek körülte a *közömbös ismerősök* és a *kedves halottak*.

Amíg az ember fiatal, az élet veszi körül. Általában a legbiztosabb jele az öregedésnek, amikor a halottai lesznek mind többen és többen. Nekem is egyre több a halottam. Tizenöt-húsz éve három-négy, ha volt mindössze, most nincs elég bátorságom számba venni őket. Tizenöt-húsz éve a halottaim kivétel nélkül mind idősebbek voltak nálam. Egy ideje elkezdtek utánuk menni a nálam fiatalabbak. Vagyis, az is lehet az öregedés jele tehát, hogy lassan kezdünk öregebbek lenni a halottainknál, akik hozzánk képest így egyre fiatalabbak lesznek.

Elkerülhetetlen tehát számomra az összegezés, az, hogy összeírjam – megírjam, kiírjam magamból – a halottaimat, hogy szembesüljek a halállal, s tisztázzam: miként viszonyulunk egymáshoz. Mert olykor elkerülhetetlen az ember számára, hogy kibeszélje magából a halottait, a halált. A halálhoz való viszonyulásunkban ugyanis az is benne van: ő hogyan viszonyul, hogyan közelítget hozzánk (mindenkihez másképp; mindenkit személyre szabottan kezel), s az is – és legfőképpen ez –, hogyan viszonyulunk az élethez, az életünkhöz.

Az ürességgel telt üresség

Az ember azzal kezd meghalni, hogy lassan-lassan elmaradoznak tőle a dolgok. Eleinte minden jön/dől hozzá, gyarapodik, több lesz, aztán lassan, a legtöbbször észrevétlenül megfordul ez a folyamat, s fokról fokra kezd elveszni, kiveszni belőle a világ. Eközben egyre magányosabbá válik, melynek feloldásáért mindinkább az emlékeihez fordulna, magánya azonban akkor s azzal válik számára igazán tragikusá, infernálisá, amikor rájön, hogy azok is visszahozhatatlanul s ijesztő mértékben kikoptak belőle.

Ha visszanézek az életemen, egyre kevesebbet látok belőle. Tudom, hogy gazdag vagyok, de egyre kevésbé vagyok képes elsorolni, hogy mi tesz azzá. Egyre bölcsebbnek tudom magam, s az is vitathatatlannak tűnik számomra, hogy e mögött elég sok tapasztalás rejlik, mégsem tudnám részletezni, hogy ez utóbbi miből tevődik össze.

De nemcsak fontos részletek váltak bennem semmivé az évek folyamán – életem hány meg hány meghatározó fő- és mellékszereplője tűnt ködbe, hány meg hány meghatározó eseménye, s nemcsak azok *finom* részletei fölött csaptak össze a kozmikus semmi hullámai.

Az emberi élet lehetséges legnagyobb ajándéka a részletek minél hiánytalanabb teljessége. De ezek a részletek egy idő után elkezdnek *kiszivárogni* ebből a teljességből.

Végül marad az ürességgel telt váz, s köröskörül az üres úr hidege.

Az üresség az ürességben.

Egy még mindig

Na, jó, az öregedésről fogok írni. De csak félve, lopva, meg ne szimatolja senki, mert nem úsznám meg a mostanság ilyenkor szokásossá, általánossá vált reagálásokat: „Ugyan, nem vagy te még öreg, nem vagy ez, nem vagy az.” (Ha történetesen a betegségről írnék, nekem állítanának: „Beteg vagy?” Ha a halált veszem a számra, bujdoshatok a „Ráérsz te arra még!”-ek sűrű egymásutánja előtt.) Egyre gyakrabban figyelek föl arra, hogy bizonyos témák kapcsán, bizonyos dolgokról szólván mintha nem értenék, nem akarnánk érteni, hogy miről beszél a másik. Különösen, ha számunkra kellemetlen témát érint, már nem az a fontos számunkra, hogy miért is hozta azt szóba, milyen indíttatásból (manapság ezt szinte kizárólag így mondjuk: mi volt a motivációja, de én jusztt sem mondom így), mit is akart mondani vele, hanem csak magunkra figyelünk, a zavarunkra, amiért hirtelen nem tudjuk, mit is mondjunk rá, arra, hogy ettől eszünkbe jut, hogy egyszer mi is lehetünk betegek, öregek, egyszer mi is meghalhatunk, s ettől egyszerűen begőzölünk, esetleg pánikba esünk. Eszünkbe sem jut közben, hogy nem kell ahhoz betegnek lennünk, nem kell megérintenie bennünket az öregedés szellőjének, nem kell halálunkat éreznünk ahhoz, hogy a betegség, az öregség, a halál része legyen gondolatrendszerünknek, hogy képünk legyen róluk, amely világmépünknek is a részét *képezi*. Közbeszédünknek egyre jelentősebb szelétén egyfajta kényelmes szemérmesség, álszent képmutatás, a dolgokkal szembesülni nem tudás terpeszkedik, s a valóság tényei előtt lehunyjuk a szemünket, befogjuk a fülünket, ezért nagyon sok mindenre nem is tudunk kellőképpen felkészülni, amit pedig nekünk sem sikerül majd kikerülnünk. Ezt valahol a sejtjeinkben tudjuk is, amitől szorongani kezdünk, s mivel a szorongásunkat képtelenek vagyunk feldolgozni, frusztrálódásunk lassan megállíthatatlan folyamattá válik. Emlékszem, huszoneves korom hajnalán szinte kultikus könyvként becsültem Illyés Gyulától a *Kháron ladikjánt*, pedig nem mondható, hogy az öregkor, az öregség, az öregedés volt napjaim központi gondja. A *bemenet* angyala voltam még, hol s hogy találkozhattam volna a *kimenet* ama páriájával, aki évtizedek múltán majd én leszek. Mostanában azonban – minek tagadni – az *input* veszik egyre inkább ködbe előttem, s kurzorom lassan az *output* felé tart – erőnek erejével sem tudnám eltéríteni ettől az iránytól, így hát bölcsőbbnek gondolom erre pazarolandó erőmet másra fordítani.

Ráadásul az öregedés, ha odafigyel rá – és magára – az ember, nem feltétlenül jelent minőségi változást. Pontosabban, ha minőségi változást talán mégis, magának a minőségnek a felfüggesztődését, megszüntét semmiképp. Ha tehát van is minőség, melyről teljesítőképessége, felfogása, ízlése s más egyebek természetes változása okán az embernek le is kell mondania, találhat ezek helyébe másokat. Stratégiai és strukturális – életmódbeli, illetve életvezetési, valamint szerkezeti – változásokat azonban mindenképp magával hoz az ember életébe az öregedés. Egyszerűen az életnek az iránya és a szerkezete változik meg, ha az értelme és a lényege nem is feltétlenül.

Egy példa:

Amíg az ember fiatal(abb), maga szereti megszabni a dolgok alakulásának a menetét. Hogy elkezdett öregedni, abból is kitetszik, hogy elfogadja a dolgokat olyanoknak – amilyenek, s innentől kezdve azokhoz igazítja lépteit, cselekedeteit. Nem, nem megalkuvás, nem én-feladás, nem lemondás ez, ahogyan talán fiatalkoromban hittem, láttam, megítéltem, hanem – ökonómia. Tervszerű gazdálkodás az erejével, a még megmaradt (hátramaradt) lehetőségeivel. Botorság azt hinnünk, hogy ha elfogynak a lehetőségeink, az maga a halál. Inkább úgy néz ki a dolog, hogy ha el is fogynak a lehetőségeink, egy még mindig maradt: a halál, s azzal még, utoljára, élnünk kell.

Igaza van-e a *tenyerét csattogató madárnak?*

„Élni kell! Élni kell!” – szokta volt mondogatni néhai festő barátomnak, Dúdor Pistának hagymázás álmaiban a Gulácsy Lajos vállán ülő madár *két tenyerét* csattogtatva. Nagyanyámnak a családjáról szóló meséiből, történeteiből mindig a túlélés himnusza kerekedett ki. Sokáig – míg el nem dőlt számomra végérvényesen, hogy nem tudok regényt írni, vagy ha mégis erőltetném, abban nem lenne köszönet – regényt is terveztem a túlélésről, mint az élet legfőbb princípiumáról (*Megmaradni* – ezt a reménytelen címfeleséget ügyetlenkedtem vázlateim fölé). (Ráadásul életünk is rendre gondoskodik arról, hogy mindig találtsasson benne egy *gavriło princípium*, aki ránk süti fegyverét, amitől mindig elszabadul valamelyik pokol, s máris nyakunkon a túlélés szent kényszere.) És sokáig azt vallottam magam is: nincs szebb hivatásunk a földön: mint túl-élni, életben maradni. Ma már nem vagyok ebben olyan bizonyos. Miért ne lehetne elmenni akkor szelíden, békességben, amikor el kell menni? Nem kívánom a halált, és nem megyek elébe. De, egyre erősebben gyanítom: vannak helyzetek, amikor jobb *hagyni, hogy megtörténjen*, mert ennek elmulasztása akár emberi mivoltunkból is kivetkőztethet bennünket. (Lásd például Márai utolsó *Naplójának* vonatkozó fejezeteit, feljegyzéseit!) Az élet, persze, önmagáért való, s ami él, *öncélúan* él, de igaz-e ez az emberre is? Nem tudom. Ma már valószínűleg – legalábbis elméletben – nemigen szeretnék ragaszkodni az élethez csak azért, mert más egyéb nem jut az eszembe, vagy nem adathatik számomra más. (Azért elméletben, mert mindaddig pusztá hősködés is lehet az egész, amíg ama csont-kéz ujjai a valóságban is szorongatni nem kezdik torkomat. Hogy csendes megadással tűröm-e majd a hideglelős matatót petyhüdt bőrömön, vagy ádázul kapkodok levegőért – előre, természetesen, nem tudhatom, s azt sem, kiben, így bennem, mit szabályoz életöztön, s mit az értelem.) Amikor minderről megpróbáltam beszélni egy irodalmi esten – ráadásul az ötvenedik születésnapom tiszteletére rendezték –, mindenki heves vigasztalásomba kezdett, sőt, néhányan még fel is háborodtak orcátlan pesszimizmusomon, s kikérték maguknak, hogy nem akarok élni. Nekik volt igazuk – balga voltam. Az ember ugyanis azzal, hogy társakat keres a halálról való töprengéseikhez, valószínűleg a halálához keres társakat. Pedig a halál, a meghalás szigorúan egyszemélyes műfaj. És lehet-e nagyobb orcátlanság annál, mint hogy – ha mégoly ártatlanul és jó szándékkal tesszük is – személyre szóló meghívókat küldözgetünk a halálunkhoz?

Apámöcsém

Édesapám harminchét éves volt, amikor meghalt.

Eddigi életemnek két fontos, vízválasztónak számító esztendeje volt.

Amikor huszonhat éves lettem – ennek az életkornak a misztikuma számomra egyértelműen Petőfitől eredeztethető –, a második: amikor harminchét. Huszonhat éves koromban ismertem meg s vettem feleségül gyermekeim anyját. Ekkor még az élet felé billent a mérleg nyelve.

A harminchetedik életévemtől – amióta (felnőtt) eszemet tudom – mindig valamiféle szent irtózáttal rettegtem. S bár semmi jel nem mutatott az ellenkezőjére, zsigeri szorongással vártam a kérdéses esztendő: túlélem-e? Túlélem-e édesapámat? Eljött szeptember 26-a, s én másnap a harmincnyolcadik életévembe léptem. Ekkor másfajta kétségek kezdtek gyötörni. Jogom volt-e túlélni az édesapámat? A világ rendje, hogy a gyermek fiatalabb a szüleinél. Miféle vak erők löktek édesapám elé mégis?

Aztán mégiscsak elfogadtam: valamiképpen a bátyja is lettem halott édesapámnak, de a világ egyik morális alapköve felé mutató „apámuram” – sajnálatos módon mára szinte teljességgel elveszett – megszólítást mégsem cseréltem fel az „apámöcsémmel”. Hiszen a holdat azóta is apám figyelő szemének látom, amellyel számonkérően fürkészi: mi lesz/mi lett, milyen ember egyetlen kicsi fiából.

Mert erkölcsi törvények nélkül emberi élet nincs.
De az élet maga nem ismer etikai megfontolásokat.

Anyám – meztelenül

Az élet kedveli a titkokat. Minden élőnek van egy (vagy több) – akár valóságos, akár képzeletbeli – titkos kazettája, rejtélyes dobozkája, melybe életének csak az ő számára jelentéssel bíró, csak általa értelmezhető kacetjait dobálja. A halálával azután mindenki más számára értéktelen ócskasággá, egy mindenki más számára lényegében megközelíthetetlen élet értelmezhetetlen és jelentés nélküli hordalékaivá válnak mindezek. Az élet mint egyszerű mondat kapja meg különleges, ismételtetetlen konnotációját általuk.

A halálnak nincsenek titkai.

A halott felfedi titkait az élő előtt.

Kutatóként, rég halott emberek magántulajdonba, közgyűjteményekbe került hátramaradt dolgainak, hagyatékának, levelezésének búvárlójaként mindig is lelkiismereti problémát jelentett a számomra, hogy mi jögon lesek be életük koponyatetője alá s kurkászok legrejtettebb titkaikban. Felfedetheti-e a közérdeklődés, ami szigorúan magánügy, külön bejárátú, egyetlen személyre szabott kín, illetve öröm volt valaha?

Az élő – a valóságban is, képletesen is – általában ruhában látjuk, ruhákban. A halottnak ránk marad a ruhatára.

Madarat változatlanul tolláról, ám az embert nem is igazán a ruhájáról. Ruhatáráról inkább.

Édesanyám halála után öt év telt el. A szégyénérzet máig meggátolt abban, hogy alaposabb szemléltartsak ruhásszekrényeiben, -fiókjaiban. Úgy érzem, ruhatára titkainak felfedésével róla magáról hullana le a lepel, s ő ott állna előttem anyaszült meztelenül. Nincs az életben kínosabb, mint a fiúnak anyaszült meztelenül megpillantania szülőanyját.

Jóvátehetetlen mulasztásaink

Életünkben bármennyi időt fordítunk a szüleinkre, szeretteinkre, valójában nem szentelünk nekik soha elegendő figyelmet. Erre általában akkor jövünk rá, amikor már elveszítettük őket. S azután már hiába megyünk akár naponta a sírjukhoz, hiába faggatjuk őket – képzeletben – hosszan, hiába írunk vég nélküli leveleket nekik, kérdéseinkre nem adnak választ, némák maradnak. Persze, az is igaz, hogy amíg az ember fiatal(abb), föl sem tevődnek benne azok a kérdések, melyekre csak akkor kaphatna eséllyel válaszokat, ha időben föltenné őket annak, aki ezek ügyében a legilletékesebb.

Anyai nagyapám lassan három évtizede, anyai nagyanyám közel húsz esztendeje, édesanyám pontosan hat éve halott. Az utóbbi hetekben, hónapokban egyre több kérdésem lenne hozzájuk, egyre több olyan összefüggés izgat, melyeket illetően egyedül csak tőlük várhattam volna eligazítást. De bizonyos kérdésekhez, vonatkozásokhoz az embernek fel kell nőnie, megfelelőképpen érettnak kell lennie. Az életnek az is velejárója, hogy erre sokszor csak akkor kerül sor, amikor a szóban forgó kérdésekre adható konkrét válaszokban igazán illetékesek már nincsenek közöttünk.

Amíg édesanyám élt, meglehetősen ritkán – főleg az utolsó éveiben bűnösen ritkán – mentem hozzá. Amikor már nem adtam neki szinte semmit, ő még mindig a legtöbbet kínálta: annak tudatát, hogy van, hogy bármikor hazamehetek hozzá, ha úgy adódik. Persze, az élet maga is sokféle kényszerrel igazgat bennünket a tekintetben, hogy ne arra s ne oda menjünk, amerre s ahova kell. S még csak kibúvót sem kell nagyon keresnünk: ezer valóságos okot találunk arra, hogy ne mindig azt lássuk a leglényegesebbnek, amit később a legtöbbször mégis helyrehozhatatlan ballépésünként tapasztalunk s pótolhatatlan mulasztásunkként élünk meg. Édesanyám

– tudom már – sokat szenvedett attól, hogy nem voltam vele elégszer. S a legtöbbet talán attól – egy-egy hátramaradt, nekem soha el nem küldött leveléből, feljegyzéséből már ez is világos –, hogy nem adtam neki módot mindannak elmondására, amit fontosnak tartott volna elmesélni, továbbadni nekem.

Más kérdések izgattak, más gondok nyomták a vállam.

A halála után kezdetben három-négy hetenként mentem hozzá. A sírjához. Tele voltam már, s tele vagyok ma is hozzá intézendő kérdésekkel. De hat esztendeje a sírját fedő fekete márványlap hideg csillogása s a temető némasága a válasz minden kérdésemre.

Most már hiába tudom, hogy minden halott okosabb nálunk, élőknel. Hogy minden halott számunkra, élők számára egyszerűen felfoghatatlanul sok ismeret- és tudásanyagot visz magával a sírba, amelyre a haláluk után már nem nekik – nekünk, élőknek volna nagyobb szükségünk. Édesanyánk, nagymamánk, nagyapánk valami olyasmit tudott a világból s a világról, amit mi már nem. A sírjuk előtt állva az idő felmagasítja őket szemünkben, s mi, az övékéhez mérve életünk, egyre törpebbnek érezzük magunkat.

Fekete szilveszter barátommal

Akárhányszor hívtam eddig telefonon Domonkos Istvánt, az elmúlt század második felének egyik legnagyobb magyar verse, a *Kormányeltörésben* íróját, a már évtizedek óta Svédországban élő (délvidéki/magyar) költőt, mindig lihegve, elfúló hangon megszólalva vette fel a kagylót. „Messziről szaladtál ide a készülékhez?” – kérdeztem tőle az első ilyen alkalomkor. „Nem – felelte. – Csak megrémültem attól, hogy valaki valamilyen rossz hírral keres. Hogy odahaza történt valami rossz, hogy meghalt valaki meg ilyesmi.” Pista – költői sihederkorom (Tolnai Ottó melletti) egyik irigyelt mintája – nem teljesen indokolatlan (lásd a külföldre szakadtság bizonytalansága, hazavesztés, délszláv háború stb.) állandó rettegetésről, neurotikus kényszerképzeteitől eltérően nekem, hál’ istennek (egyelőre?), eleddig nem voltak hasonló gondjaim a telefonnal. Gyanútlanul vettem hát föl – a türelmetlen telefoncsengésre – 2003. december 29-én is, úgy délelőtt 11 óra körül a kagylót. Filep Tamás volt a vonal túlsó végén a hírről: meghalt Zalabai Zsigmond. Karácsony második napján feladta a küzdelmet a világgal: sorsával s önmagával. Szilveszter napján, délután egykor lesz a búcsúztatása a somorjai református temetőben.

Csend.

Kattanás.

Nem lehet, nem szabad ilyenkor mást mondani. Lehetetlen ilyen hírről bármit is reagálni.

Aztán, nem sokkal később Szigeti Laci, majd Végh Laci – ő már úgymond hivatalosan, a család s a barátunk által létrehozott könyv- és irattár, a Bibliotheca Hungarica nevében – is megerősítette a Filep által mondottakat. Majd elmúlik néhány óra, s én arra eszmélek: a hír – bármennyire is vannak dolgok, amelyekre nem lehet az életben felkészülni – valahogy nem is a váratlanságával döbentett meg. Kegyetlen lesz, amit most leírok, de semmiképpen nem halott barátommal szemben, hanem elsősorban önmagamra – s belénk: tovább élő barátokra – hasíthat a felismerés: még csak most? Most halt csak meg? Vajon nem gyanítottuk-e már rég – ha a világért sem vallottuk volna meg egymásnak, s önmagunknak még kevésbé –, hogy Zalabai Zsigmond valóságos, fizikai (testi) halálának bekövetkezése régóta idő kérdése volt csupán? Vajon nem gyanítottuk-e sokan – bevallatlanul –, hogy évek óta halott volt már?

S talán igazából ettől oly döbbenetes a hír.

Meghalt?

Hiszen nem felejtettem-e – nem felejtettük-e – el már régebben, hogy él?... Vajon nem azzal s nem akkor kezd-e köztünk (közülünk) meghalni valaki, hogy egyszerre – vagy lassan-lassan – megszűnik mindennapjaink része lenni? Nem az életünké... az életünknek mindvégig kitö-

röhlhetetlen részei maradhatnak emberek úgy is, hogy a mindennapjainkban egyre kevesebb hely akad a számukra. S ezzel vajon nem szűkül kinek-kinek a mozgásterre is? Az élet: mozgás – mozgásterünk zsugorodásával, mozgásaktivitásunk kiélhetetlenségével, s a vége felé: mozgásvágyunk csökkenésével vajon nem a halálhoz kerülünk-e lépésről lépésre közelebb? Zsigárol évek óta tudtuk, hogy beteg. Hogy szenved, hogy betegségében az életével, illetve az étellel iszonytatóan nem tud mit kezdeni. Van-e hát jogunk szemére hányni s számon kérni rajta, hogy föladta. Vajon nem adtuk-e föl mi előbb az életét, mint ő maga? Vajon nem küzdött-e férfimód, annak rende s módja szerint, derekasan? S még mi hittük magunkról azt, hogy mindent megtettünk érte! Biztos vagyok benne, hogy ő sokkal többet tett értünk, pontosabban azért, hogy legyen nekünk.

A Magyar Távirati Irodától átvett hír a Magyar Nemzet 2003. december 29-i számában: „A felvidéki Somorján ötvenöt éves korában elhunyt Zalabai Zsigmond irodalomtörténész, író, az Irodalmi Szemle és a Madách Könyvkiadó szerkesztője, a pozsonyi Komenský Egyetem magyar tanszékének tanára, a Magyar Tudományok Akadémia doktora. Zalabai irodalomtörténészként és a szlovákiai magyarság krónikásaként is fontos műveket alkotott, és jelentős szerepe volt abban, hogy a hetvenes években megújult a felvidéki irodalomtörténet-írás szemlélete. (MTI)” Korrekt, pontos fogalmazás. A maga műfajában (gyászír) tökéletes. Akár maga Zalabai is írhatta volna.

T-nek – Zsiga feleségének – meghalt a férje, gyerekeinek az édesapjuk, édesanyjának a fia, nekünk – sokunknak – meghalt a barátunk. A gyászom őszinte, mély, emberi. Felkavaró. Én most mégis arra a hatalmas, hosszú évek során felhalmozott és megszenvedett, keserves személyes tapasztalatokkal alátámasztott és hitelesített emberi tudásra, arra a mérhetetlen emberi tapasztalásra, s arra a gazdagon árnyalt és aprólékos gonddal használt-kimunkált nyelvre gondolok, mely most barátommal együtt a sírba szállt. Mely most mindörökre elveszett. Melynek csupán a töredéke tudott csak megvalósulni Zalabai műveiben, irodalmi-szervező-közéleti tevékenységében, tanári-közművelő-pedagógusi munkásságában, melynek mindez együtt halvány lenyomatát jelenti csupán. Így van ez minden ember esetében. Mindig több tudást, ismeretet viszünk magunkkal a sírba: odaátra, mint amennyit itt hagyunk megvalósulni magunk után a földön. Odaátra? Amit magunkkal viszünk, talán a transzcendens létben összegződik? Transzcendentális tudásunk talán ezért lehet olykor alkalmasabb bizonyos dolgaink megvilágítására, mert abban a sírba szállt emberi tapasztalatok halmozódtak fel?

Zalabai temetésére 2003. december 31-én, délután egy (vagy két?) órakor került sor. Szilveszter napján. Valamikor 1967-ben vagy 1968-ban ismertem meg Zsigát, a frissiben épült Malom-völgyi kollégium valahányadik emeleti szobájában; ha jól emlékszem, Varga Imre vitt le hozzá a tizedikről, ahol akkor már feketén laktam vegyész barátaimnál, mint ugyancsak Pegazust megnyergelni igyekvő ifjonchoz – harmincnyolc-harminckilenc éve tehát. E tetemes idő alatt azonban még egyetlenegyszer sem adódott úgy, hogy együtt szilvesztereztünk volna. Zsiga mindig is nagy stratégia s nagy szervező volt. Nemcsak a könyvei, nemcsak a művei képezik szerves részét az életművének, hanem azok a közösségi *épitmények*: fórumok, rendezvények, tanácskozások, összejövetelek, borozói-sörözői vagy csak valamelyikünk lakásán rögtönzött magán-szimpoziumok is, amelyek ötlete, megszervezése, tető alá hozása igen gyakran Zsiga közösségépítő, illetve közösség-összetartó buzgalmának volt köszönhető. Ezekre most csak a magánszfériből említem példának az ötvenedik születésnapjára a somorjai Baváriába messze földről is sokunkat mozgósító toborzóját 1998. február 15-én, mely tisztes gyülekezetet – a rossznyelvek ellenére sem – egyáltalán nem azért csődítette egybe, hogy ünnepeltesse magát, hanem hogy végre együtt lehessünk, mi, akik akkoriban már oly végtelenesen ritkán találkoztunk csupán, s ezért még ötvenévesnek lenni is képes volt. Filep Tamás – a fenébe most a Gusztávval – a róla írt kismonográfiát ezen összejövetel képeivel zárja. Zalabai „akciórádiusza» – írja – a népneveléstől,

a népműveléstől, a hagyománymentéstől a stilsztikán át a tudomány- és alapítványszervezésig terjed. S e széles fronton való megnyilvánulásainak legfőbb jegye: a koherenciája. Ezért vagyunk itt ennyien a Baváriában, s ennek szól itt a figyelem”. Majd, az utolsó mondatokban: „Emelkedik a hangulat; már én sem gondolok arra, hogy esetleg nem látom többé a lányaimat s a fiamat. Csönd van különben, csak az öreg cigány vonóján szikrázik a fény. Hamarost zuhogni fog az égből valami.”

Aztán újra telni-múlni kezdtek az évek, s mi, ha lehet, még ritkásabban találkoztunk: Zsigával is, egymással is – szaladt mindegyikünk a maga dolgai után. De újabb öt év elteltével mit talált ki nekünk Zalabai Zsiga? Szilveszterezni hív bennünket! Akik legtöbbje sem vele, sem egymással nem búcsúztatta együtt valamely óévet, s nem köszöntötte az utána jövőt. Barátunk kohéziós ereje ismét egybeperancsolt bennünket.

Utoljára?

Most, hogy Zsiga nincs többé, vajon már soha ennyien s ennyifélék nem fogjuk látni egymást egyszerre? Az ő temetése volt az utolsó igazán közösségi-baráti összejövetelünk?

Aztán én is elkezdtem telefonálgatni. Tudod-e? Hallottad-e? Eljutott-e már hozzád a hír? El tudsz-e jönni? Te hogyan mégy? Hiszen estére vissza is kellene jutni valahogy, vár a család, az előre megszervezett program, a Szilveszter-éj, az élet. Szerencsére, cégünk gépjármű-vezetője – ilyen esetekben feltétlenül mozgékonyabb, szabadabb lehetne az ember, ha volna gépkocsija, ha tudna vezetni – estig nem csinált különösebb programot magának aznapra: az első szóra vállalkozik rá, hogy elvisz; legalább addig sem kell hallgatnia a feleségét, s még egy kis mellékest is kereshet az úttal, ugye. Hívom ezt, hívom azt – nem tudnak jönni, az Írószövetség elnökét sehogyan se sikerül elérnem, Filep Tamásnak útlevele nincs: őt majd a bátyja képviseli a temetésen, akinek Bécsből nem gond átugrania Somorjára, Varga Imrét lehetetlen felkutatni: elvonult valahova vidékre meditatálni, s ilyenkor minden elérhetőségét megszünteti. Egyedül megyek tehát.

Zalabai Zsigmond temetésén, a gyászszertartás alatt végig esett az eső. Az első adandó alkalmammal megkérem Filep Tamást, velem kapcsolatban soha ne bocsátkozzon még a legártatlanabbnak tűnő jóslásokba se. Sorsunk intézője s az ég utóbb még velem kapcsolatban is hallgatni fog a szavára.

Kik

A legkevésbé sem új: a halál misztérium. A halálról ezt írni: szokvány. Egyáltalán a halálról írni, bármit írni róla: szokvány. Mégsem lehet mást írni róla, csak újat. Ha a régít is, ha a szokásost is, de újat. A régít, a szokványt mint újat. Mert nincs régi halál, csak új. Minden halál új. Az ember minden halállal, ami körülötte – s talán benne is – történik, a maga elmúlásával szembesül. Minden halál egyszeri. A számlálatlanból az egyszerire következtet, az ismétlődés az egyszeri miatti szorongás pokoli adományával ajándékozza meg. S bár az egyszerit látja maga körül, az egyszerit egészen a maga halálának pillanatáig nem ismerheti meg. Mert a saját halála is egyszeri lesz. Bármit gondolni róla mások halála alapján: feltételezés. A számára tényleges – az övé – ennél lehet jobb is, rosszabb is.

A halálról írni is feltételezés. Van ugyan némi tapasztalati alapunk hozzá (a saját testiségünk-ből fakadó tapasztalataink, ezünk, azunk halála, temetések spirituális élménye, szűkebb-tágabb közösségünk kulturális emlékezete, más – távoli – közösségek kulturális emlékezete stb.), de a majdani, a maga idejében mindenki számára elkerülhetetlen primer tapasztalat szempontjából minden más kitaláció. Félünk, tartunk a haláltól – a szorongás köntösét teríti ránk.

Azt tudhatjuk csak, amit gondolunk róla.

Pedig azt kellene tudnunk, hogy a halott mit gondolt a halálról. Vagy legalábbis a haldokló. Persze, ha még tud beszélni, ha még képes arra, hogy tiszta elmével közvetítse felénk a halálközeli

állapot legutolsó pillanatait, ezt-azt felfedhet a nagy titokból. Bár ez nem lesz egészen ugyanaz, mint amit a halott az utolsó pillanat legutolsó ezredrészében megtudott a halálról. Mert addig valóban csak ezt-azt takarhatunk ki belőle. Ugyanis nem arra gondolok, hogy néhány pillanattal a halálunk beállta előtt hogyan várhatjuk annak bekövetkeztét. Hiszen ilyenkor néhány pillanat is túl nagy akadály a hiteles képhez, mindegyik egy évezred is akár.

Az utolsó legutolsó ezredrésze az igazi misztikum a számunkra.

A filmszakadás bekövetkezte.

Az, hogy ekkor *kik* vagyunk.

Mert meglehet, minden más, akik addig voltunk, csak szerep volt.

Túlélési stratégia.

S mi az vagyunk, akik *ekkor* vagyunk.

Darvasi Ferenc

Kleptofónia

J.A., E.P., satöbbi „klapanciák”

olvasónapló

„Jót s jól [lopni], ebben áll a nagy titok”

Igen, éreztem én, hogy baj van. Napok óta József Attilán éltem. *Kész a leltár; Íme, hát megeltem hazámat; Nem emel föl.* Ezt megelőzően nem nagyon forgattam a költő, helyesebben A KÖLTŐ [kéretik nem iróniaként értelmezni!] köteteit. Féltém tőlük. De legyen lineáris ez a befogadástörténeti megemlékezés!

Először tulajdonképpen megvettem a nemzet Attiláját, a nép szegény fiát. De kíváncsi erre bárki is? Egyszer egy rokonom, kilétét fedje jótékony homály, hosszadalmas beszámolóba kezdett az éppen aktuális belpolitikai konfliktusról, hallgattam, türtem sokáig, aztán, nem bírtam tovább, csak közbeszóltam, ez engem nem, de úgy képzeld el, hogy eggyáltalán nem érdekel, mire a meghökkent *tárgyszemély*, nem is palástolva zavarát, annyit válaszolt, nem baj, nem is azért mondom, hogy érdekeljen.

Izé. Tehát: először tulajdonképpen megvettem a nemzet Attiláját, a nép szegény fiát. Szégyen, de pusztán azért, mert sokan szerették. (A divatot lenézni maga is egyfajta, perverz divat.) Tessék, máris sznobnak gondolhatnak, és – ami a legrosszabb – teljes joggal. Majd pont azt fogom én olvasni, amit a szonettbuzi Gizi a hátsópadban, persze. Ez a Gizi volt az osztály réme, egy zöld bakancsos, zsíros hajú surmó. Olyan indulattal szavalta a józsefattilákat, hogy azt hittük, nyomban lángba borul a terem. Megvettem a nemzet Attiláját, a nép szegény fiát, azt viszont most nem mondanám el, hogy az övéi helyett mely költő verseit faltam, az ebben a kontextusban dehonesztáló lenne; ne vessünk rossz fényt senkire.

A második korszakomban egyszerűen nem érdekelt József Attila. Sajnálatja itt magát, ugyan már, hagyjatok, gyerekek.

Harmadjára már megragadt néhány sor a képzeletemben. Tudtam, hogy ősz lesz, és fűteni kell, azt a mindenségit, hogy lehet ilyen egyszerű dologról ilyen tökéletes mondatban. Hisz mint a kutya hinnél abban, ki bízna benned, igaz, ezt mindig máshogy jegyeztem meg, egyszerűen képtelen vagyok pontosan idézni, most is könyvből másolom, nehogy hibázzak. Hisz mint a kutya, bazmeg, ez mekkora, és akkor itt, hogy egyértelmű legyen, és az olvasó se gondolkodhasson a saját malmára – szép kép(zavar), nem, úgy gondolkodni, rostálva, morzsolva az *anyagot*, ahogy a malom örül –, a káromkodás Attila költői kvalitásának elismerésül szolgál, máskülönben nem igazán tűrnék meg ebben a szöveggörnyezetben egy csúnya szót.

Ekkoriban vettem meg a kék színű, vászonkötésű versgyűjteményt. A könyvesbolt valami leírhatatlan hely volt nálunk. Félhomály, a polcokon poros klasszikusok, orosz realisták és új időknek új dalai, tarka, ezoterikus kiadványok. Lajoska, az eladó – szemén, megkérdeztem tőle, hat és fél, illetve nyolc dioptriás szemüveg – csak úgy zabálta a krimiket; mennyiségre, nem minőségre gyúrt. Ez még a *Párhuzamos történeteket* is lenyomná egy hét alatt, állította a gimnázium történelemtanára, igen, elolvasná, ha nem utálná a szépirodalmat és különösen annak a kortárs irodalmi változatát, jött a válasz a helyi újságírótól, majd ők ketten csendben, megadóan szotyolázva túrték, hogy a vendégcsapat egy szöglet utáni kavarodás végén a harmadik gólját is berámolja Hunya Pista hálójába.

A könyvadás még arról is híres volt, hogy pontban hatkor, az üzlet zárása után nyílegyenest

a sarki krimóba ment, ahol aztán hozzá sem kellett szólani, eldiskurált ő Sherlockkal és Poirot-val, egy idő után a kantáros nadrágot viselő, folyton csak rexező munkások sem ugratták már, hozzászórtak, hogy levegőnek nézzék. Legfeljebb a harcsabajszerű csapos dörmögött rá morcosan, mi van, Lajoskám, nem ízlik a piros, a fejedre borítsam, ha a vendége az izgalmakba belefeledkezve a *megengedhetőenél* lassabb tempóban fogyasztott.

Ott kezdődött minden, azzal a kötettel. Tizenhat voltam, ilyen és ilyen srác, nem érdekes, amikor Lajoska megmutatta a borítóján ordináré fürdőruhában pózoló, láthatóan boldog nőekkel teli Bravo Hits kazetták és a 100 híres regény közt, a kirakatban Attilát.

Negyedszer az volt, hogy *már* nagyon szerettem (volna) olvasni, de *még* tartottam tőle, nem, én ezt nem merem magamra ereszteni, mama, félek!, ne félj, kisfiam, amíg engem látsz!, jó, de hol vagy? Ez idő tájt történt, hogy Gizi elkérte tőlem a verseket, így mondta, mert humorosnak gondolta magát, kölcsönadod örökbe? Amikor nagyjából fél év múlva számon kértem rajta a könyvet, lazán rávágtá, csak nem képzeld, hogy visszaadom, különben sem lennének nálad jó helyen azok a költemények, és ezzel mélyen a szemembe nézett, sóhajtott egy nagyot, ami – persze – nem annyira nekem, mint a valóban kimagasló költői teljesítménynek szólt.

A *dráma* inentől az alábbi fordulatot is vehetné: „Azóta nem tudok József Attilát olvasni, azóta nem adok kölcsön könyvet. Az én kötetem nincs meg, máséból, másik kiadásból nem vagyok hajlandó. Nem mást, mint a József Attilához fűződő személyes viszonyomat lopta el tőlem valaki, jaj, de sajnálom magam.” De nem így történt. Mert végül eljött az idő, és folyton őt hallok mindenhol, meredten nézek a távolba közben, főként Vedres Csaba interpretációi tetszenek, ilyenkor még egy-két könnyecske is kivitorlázzhat, de Hobóval is beérem. Tehát, töredelmesen megvallom, nem könyvek, hanem hangfelvételek útján jutottam *közel hozzá*.

József Attilát ma Magyarországon legjobban Jordán Tamás tud szavalni, ezt azért szögezzük le. Jordán Tamás, vegyétek tudomásul! És mit *szavalni*, köze nincs annak a szavaláshoz, nevezzük csak így, halkán, szerényen, kisbetűvel, mondani. Ahogy áll a pocsolyában (a Nemzeti direktora!), és a maga jellegzetes, komor tónusában eldűnyögi az egyik gyötrelmeset, az olyan, mint, őőő, mint, na, milyen, az olyan, mintha J.A. médiuma lenne.

Eszembe jut még, mert asszociálni, azt tudok, jóra és gonoszra, és minden bolondra, eszembe jut még Balkay Géza az Ascher-rendezte Platonovból. Engedelmükkel: ez volt az első nagy színházi élményem, mint egy lórugás, akkora, korábban azt hittem, ilyen nincs is, de mégis, ez a Balkay nevezetű színész megszüntette a szerep- és a „valódi” személyiség közti határvonalat, valójában egy *civil* állt előttünk, illetve tükröződött a képernyőről, mert azt azért ne feledjük, hogy ez az előadás akkor futott, amikor én még kissrác voltam, és csak jóval később láttam a tévében; de a civil szó megtévesztőnek tűnik, hiszen ez az ember képességeinek és szakmai tudásának éppen a csúcán állt, egy pillanatban láttad benne a már-már fokozhatatlan zsenialitást és a pusztulásnak indult *színészembert*, ő volt Platonov, a *Siráj* én vagyok, ugyebár a legnagyobb dolgok mégiscsak katartikusak, s amint a filozófiai és biológiai értelemben vett ember filozófiai és biológiai értelemben csúcsra ér, azt kiélvezni filozófiailag és biológiailag sincs ideje, rögtön jön az aláhanyatlás, ef és bé.

Erről meg beugrik az a novella a villamosról – szegény, de nem tudom, hogy Kosztolányi vagy Karinthy írta –, ahol a férfiú tülekedik, lökdösődik, s csak akkor jut ülőhelyhez, amikor lassan már le is kellene szállnia (majd írja már meg valaki nekem, ki a szerző). Miről szól ez a novella, gyerekek, igen, Ferike, helyesen feleltél, arról szól ez a novella, hogy a villamosút az életünk metaforája, de mit is tanultunk a metaforáról a múlt órán? Ugyanez a tanárnő, a téma a *Töredék*. Unottan kuksolunk a padban, senki sem hajlandó megszólalni, a rövid szoknyás, asztal tetején ülő, felszakadt harisnyájú szőke bombázó, ez lenne a tanárnő, megmagyarázza, látja, nem értjük a verset. Ennek a műnek, ezt a szót használta, nem lehetett tudomása róla, szegénynek, hogy

nem mű, hanem szöveg és nem alkotás, hanem textus (de kérdésem volna [pálinkát mérnek-e már]: az nem profanizáció, hogy nem egyedül a bibliai mondatokat illetjük a textus kifejezéssel? tudom-tudom, minden szövegben benne foglaltatik a teremtés aktusának *a lehetősége*, de nem kellene mégis különbséget tenni? ugyanez a történet a másik nézőpontból: nincs lényegi eltérés profán és felszentelt szöveg között, annyira világiasan olvassuk a szakrális könyvünket?), ennek a műnek, múúúnak, csöppsegeim, az a mondanivalója, hogy. Ez a zsidó bácsi, nevezzük néven, Radnóti Miklós, egy olyan korban élt a földön, kiscicáim, amikor az emberek önként, kéjjel ölték, bizony, hát nem szomorú ez?

Amúgy azt beszéljük, s elárulhatom, magam is szemtanúja voltam, hogy az említett zseniális színész élete rendesen félresiklott. De szabad-e erről beszélni? És ha *nem*, ki tiltja meg, hogy *igen*? Szabad-e, ha szeretjük ezt az embert? Bocsánat, színészt, mert annyira azért nem ismertem. Szabad-e, hát persze, hogy nem szabad, vita nincs. Illetve: lehetne, csak nem szabad(na). És: szabad, de nem lehet. Vagy: nem lehet és nem szabad. De akkor itt és most a morális szempontok felülkerekednek a Taine-eken, az erkölcs fontosabb az esztétikumnál? Mellékkérdés: olvasható-e még tisztán Heidegger, miután tudomást szerzünk róla, hogy egy *icike-picike* ideig náci eszméket vallott? és Tar Sándor a besúgó-ügy óta? Magánvélemény: Heideggerről nincs, de a hajdúsági novellista *szövegei* halhatatlanok. Szóval. Fényesebb a kard a láncnál, az esztétikum a moralitásnál? Vagy nem?

Vizsgáljuk meg, mit tennénk például, ha a hazánkról volna szó! Mert van egy ország, Magyarország, a Kárpátokon is túl, ott, ahol a disznófejű az úr, Ma-gya-ror-szág, talán találkoztak már a nevével. Ebben az országban, nem túlzás ezt állítani, sok a probléma, ne is részletezzük. Magyarország olyan ország, mint a mogyorófavirág (apám, hogy te milyen szellemes vagy, nem is gondoltuk volna...), van benne vörösdiktatúra és fehérterror, idegenszívú és neonáci, populista- és bankárkormány, ne menjünk bele, esély sincs rá, hogy *kívülről* megértsék, egyvalamiben azonosak csupán e kis haza lakói: mindannyian boldogtalanok (kell legyenek), ha fentebb említett kishazájuk jelenére, jövőjére gondolnak. Ők nem tudják, hogy a dichotomikus gondolkodás ideje lejárt. (Dehogyan járt le, teeee...!) Ők nem tudják, de mi tudjuk, ily' módon figyeljük az alábbi történetet. Vagy máshogy. De az a minimum, hogy vonjunk le belőle, mit is, amit akarunk. Ennek az országnak, talán még emlékeznek a nevére, Magyarországról beszélék, az egyik fele (az éppen aktuális ellenzék) külföldön folyton bemártja a másik felét (az éppen aktuális kormánypártot) és a hazát, erre a másik fele patáliát csap, hogy azt mondja nem illik lejártni az országot (és minket) a kintiek előtt.

A magyar ember mentalitásának hű foglalatja a népdal: télen nagyonmelegvan nyáron nagyonhidegvan sohasincsjóidő mindigesikazeső.

Szabad-e az ország problémáiról nyíltan beszélni? Mikor szeretjük a hazát: ha könnyörtelenül megemlékezünk minden hibájáról, akár azt is vállalva, hogy ilyenképpen egy nem teljesen valóságos, negatív képet festünk róla (mintha nem is szeretnénk), vagy ha elhallgatjuk a problémákat, akár azt is vállalva, hogy ilyenképpen egy nem teljesen valóságos, pozitív képet festünk róla (mintha nem is szeretnénk). Olcsó párhuzam, mégis leütöm a labdát, egy név csupán, mármint a labda, Ady Endre, ugye. De. Persze, mondaná a tévériportban a megszólaltatott értelmiségi és az utca embere egyaránt, nem ócsárolhatjuk hazánkat *és* nem tehetünk úgy, mintha nem lennének írót nagy bajok. Még egyszer de. Nyilván meg kell tárgyalni, miért nem működik jól a nevezett Mo. („– Hogy fogok kikeveredni ebből a didakszisból, te jószág...? – kérdezte Feri. – Sehogyválaszolta kisvártatva Jószágú.”), de talán – és itt jutunk vissza Balkay Gézához – nem külföldre rohanva, árulkodva, hanem itthon, egymás közt. Ha már didakszis, akkor ordítson: akik szerették Balkay Gézát, azoknak joguk van tudni passiójáról, helyén tudják kezelni, remélhetőleg, akik viszont nem, azoknak jót vagy semmit. Neked használna az is, ami árt, szokás mondani, vagy:

ami nem pusztít el, az megerősít; de, vegyem már észre, egy halotról beszélek. Aki lenyűgözött játékaival. Magyarország is lenyűgöz, magyar vagyok, bevallhatom, magyarnak születtem, most már úgymint mindegy. Rothad, de mégis. Mit nekem te Alpeseknek! Nekem a Balaton a Riviéra. Kárpát Kánaán (pannon Babilon). Áj lát hungari, veri! Nem viccelek, szeretem, szeretem és csak azért is szeretem Magyarországot! Országomat egy poénért – nem adom!

Ne színezd, Fecőka, nagymamám hív így, régen haragudtam rá ezért, de már megszoktam a gondolatot, hogy számára örökre gyerek maradok. Ne színezd! Vissza Balkayhoz! A személyes történetek mégiscsak fontosabbak, mint a csak képzeletben létező nemzetekről szólóak. (Mi? A náció szerinted csupán egy fiktív fogalom, s olyan, hogy ország, nemzeti identitás, effektíve nem létezik? Hát normális vagy te, édes Ferikém, drága gyermekem? Mennél bele a trendbe?) Aki megfejti, Esterházy Péter hogyan folytatna egy olyan szöveget, amelyben utoljára éppen az a mondat hangzott el, hogy „a személyes történetek mégiscsak fontosabbak, mint a csak képzeletben létező nemzetekről szólóak”, annak fizetek egy sört, de csak pohárral, mert nem nehéz kitalálni. Előadnám a saját verziómat. Ha én lennék epé, így folytatnám: a nemzetekről szóló személyes történetek mégiscsak fontosabbak, mint a képzeletbeli személyekről értekezők. (Ha a szövegben bárminemű demagógiával, okoskodással találkozának, az nem a véletlen, hanem csakis és kizárólag D. Ferkó – abban az esetben, ha *még* nem ismernék: könyvári rabszolgá, konkrétan anyagmozgató, regionális jelentőségű zugfirkász, egyben kissebességű bértollnok – műve, így nem illenék a citált szerzőkre gyanakodni.) (Nem csak azért), hogy minden irányból bevédjem magam (hanem őszintén, becsületszavamra): bátorkodom kijelenteni, az *Utazás a tizenhatos mélyére* nagy könyvélményem – volt, hiszen a befogadás jelen idejű metódus; esetleg csak akkor nem, ha megjegyezzük az olvasottakat, de 147 oldalt hogyan lehetne, ugyan kérem... „Ember tervez, intertextualitás végez”, lamentál E. Peti bácsi, gyönyörű aforizma, bár – és ez még gyönyörűbb – a kisördög azért ott bujkál, ennek a pofátlan fickónak ne higgy el semmit, hiszen lehet, hogy ez *is csak* egy vendégszöveg.

Ne színezd, bémeg, hányszor mondjam még! Egyetlen egyszer láttam színpadon Gézát (jó, többször, de a történetnek *egy* előadásra van szüksége), egy Rumbach Sebestyén utcai belső udvaron játszották a *Májust*, Szép Ernőnek, ennek az isteni tehetséggel megáldott, különös írónak a darabját; bár a címszereplő hónap vége táján jártunk, hűvös volt, szélvihar kerekedett. Húsz csapzott néző, rikító esőkabátban, széldzsekire húzott nyakkendőben, a maga esetlenségével együtt is kivételesen atmoszférikus, szívszorító előadás, Balkay az öngyilkos férfi szerepében, miben másban, látszik, hogy már nem az igazi, és látszik, hogy még mindig nagyformátumú, ami a színészi jelenlét erejét illeti. Fáradtnak tűnsz, mintha nem a régi volnál, Géza, lassú, kimért mozdulatok, az elhasználdott test melankóliája, egy istentelenül nagy színész agóniája, nyílt színen. Hol sírjaink domborulnak, emlékezni fogunk rád, de tényleg, én biztos.

Viszont miközben B.G-n töprengtem, és azon, vajon mennyire szólt neki az „egyedül voltam én sokáig, / majd eljöttek hozzám sokan, / magad vagy, mondták; pedig velük / voltam volna én boldogan”, rá kellett jönnöm, hogy a saját, kínlódom megélt magányom taszít ezekhez az alakokhoz, az az egyedüllét, amit soha-sem-is kívántam, *csupán* ez adatott sorsomul, nem bírók szabadulni börtönéből. De ebből az autobiografikus zsákutcából, hopp, gyorsan meneküljünk ki. Természetesen nem hagyható ki a ziccer, hogy akkor ennyire szubjektíven olvasnánk. Azért ragaszkodom Attilához, mert lelki zúrjeim valóban? Hiszen régebben, amíg futott a szekér, ott porosodott a polcon. Lelki zúrjeim vannak? Igen is, meg nem is. Mármost, hogy azért e vonzalom. Hülyeség, mert akkor hogy jön a képbe, a példának okáért, Esterházy? Ironizáló alkat vagyok, tehát E.P-t olvasok? Ugyan már... Azért Balkay és azért József Attila, most figyeljetek, nesztek, íme, a szövevényes magyarázat, félek, néhányan nem is lesznek képesek interpretálni szavaim, azért Balkay és azért József Attila, mert jók, különlegesen jók. Egyszerű ez. Arról meg

nem én tehetek, hogy a nagyok tragikusan végzik. (De ki ne végezné úgy? Már az tragikus, önmagában, hogy *bevégeztetik*.) Jó, jó, tragikusan, de Esterházy, ő él és virul, köszöni, jól van (dehogyan van jól! a köszvény neked smafu?), legalábbis ránézésre, amúgy őt sem ismerem személyesen. Másról van szó(?). A művészet és a irodalom kivételezett státuszban áll – a világom határai az irodalomértésem határai.

Az egyetlen szentség a szépirodalom. Számomra. S a szentségből *mindenki* részesülni kíván.
 Az egyetlen valóság a szépirodalom. Számomra. S a valóságból *mindenki* részesülni kíván.
 Az egyetlen teljesség a szépirodalom. Számomra. S a teljességből *mindenki* részesülni kíván.
 A *teljességhez* mérd magad.
 Akkor is írnom kell / kellene, ha semmiféle képességem nincs / nem lenne hozzá.
 Szerelem, élet, halál – szentség, valóság, teljesség. No, meg a szépirodalom, über alles.

Ha megkérdeznék – de sosem kérdezik, elmondom hát mindenkinek – mi a kedvenc mondatom, szókapcsolatom, frázisom az általam olvasott összes könyvből, Hajnóczy én-elbeszélőjének finom, észrevétlen szösszenetét választanám a *Halálból*: „ami engem illet”.

INTERVIEWER *lefitymálón* Miért éppen ez?

FECÓKA *csillogó szemek* Hát tudom én?

Azt sem tudom, ki vagyok. (Majd én megmondom neked, vágná rá egy keménykezű apa, mars, ki az ólba etetni!)

Ha szerelem, akkor konzervatív vagyok.
 A szerelmemet csupáncsakmindössze én érdekeljem, ne kacsingasson másra.
 Ámdeviszont én minden, de minden tekintetben érdekeljem.
 Szerelmes vagyok, minden nőbe, csak azt nem tudom, hogy kibe-kibe-kibe.
 Ha művészet, akkor liberális.
 Mindent elolvasok, meghallgatok, megnézek, legalábbis azt hiszem magamról.
 Mégsem járok operába, nem kenyerem a klasszikus irodalom és a komolyzene.
 Ha nő, akkor Édes Anna, ha angyal, akkor Marion.
 Ha férfi, akkor Valuska, ha angyal, akkor Marlon.
 Ha nő, akkor Marion, ha férfi, akkor Marlon.
 Ha angyalfiú, akkor Valuska, ha angyallány, akkor Édes Anna.
 Ha haza, akkor konzerv.
 Liberális kifelé, de konzervatív befelé.
 Néha elénekelném a *Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarországot*.
 Óvakodnék a Nagy Magyarország térképektől.
 Ha szex, liber.
 Libertinus a párommal, de nem liberális mások felé.
 Hiszek a családi tűzhely melegében.
 Ezért néha elmegyek egy prostituálthoz.
 Egyszer (a) Stella (ízlik), máskor (a) Borostyán (esik jól).

Egy echt konzervatív pillanatom a *Javított kiadás*. Nem vagyok képes felülemelkedni azon: egy gyermek hogyan lehet képes az apjáról így kitálatni? Megteheti ezt az Atyával a Fiú (a Szentlélek nevében)? (Az Apák bűnei megsokszorozódnak a Gyermekekben?) Nem szégyelli? Nem sül le a bőr a képeről? Tisztában vagyok nézőpontom korlátoltságával, mégsem tudok a sajátomén kívül más érvelést elfogadni. Ne is vitatkozzanak velem, hajthatatlan vagyok!

Egy echt liberális pillanatom. Nem, ezt nem mesélhetem el! Értsék meg, az állásom, a gyerekeim! A jövőmet kockáztatnám ezzel. Hová lettek a nagy beszélgetések az őszinteségről, hallom egy filmben, na, hová, létezik olyan, hogy őszinteség szerintetek? Őszinteség az irodalomban, jó vicc. Mondják, és magukra adó, okos emberek is, hogy a nyelv nem képes a valóságot a teljességében láttatni, s akkor mi ezen a nyelven *keresztül* próbáljunk meg őszinték lenni? De ha másként is lenne, elméletek jönnek, elméletek mennek, akkor se kívánhatják; bizonyos dolgokról nem beszélünk, mert hallgatunk. Jó ízlés? Méltóság? Gyávaság? Szégyenérzet?

Szép liberalizmusnak nevezem azt, amikor tetszeni tud egy olyan, jól megírt szövegmozzanat, amit, ha a benne foglalt *dolgok* beteljesednének, egyáltalán nem találnál szívderítőnek. Mert a tudatában vagy, hogy ez *csak* a nagybetűs irodalom.

Szép konzervativizmusnak nevezem azt, amikor Turgenyevnél a szököővben egyszer hazalátogató fiú legutolsó otthonlétekor másfél nap után lelép a családi fészekből, s az apja szomorúságában csak ennyit mond erre neki, nem pontos idézet: „ez azért kevés volt, nem gondolod, fiam, ez azért nagyon kevés”; ami engem illet: sírni tudnék – ha tudnék sírni.

Léteznek csúnya konzervativizmusok és csúnya liberalizmusok is. De ezekről nem beszélek, csak a szépre emlékezem én.

A liberalizmus állítólag betöltötte történelmi küldetését. Minden tekintélyt megkérdőjeleztünk, akkor mi szükségünk a liberalizmusra tovább.

A konzervativizmus állítólag betöltötte történelmi küldetését. Nincsen apa, nincsen anya, nincsen isten, nincsen haza, akkor mi szükségünk a konzervativizmusra tovább.

Se liberalizmus, se konzervativizmus. Akkor mi?

Csak szélsőségekben érdemes gondolkodni, a többi mind megalkuvás.

A szélsőségekben való gondolkodás differenciálatlan (lásd még: dichotomikus) elmére vall.

Van egy nő, tetszik. Halk. Szerény. Csupa kis betűvel írja nevét. Haja feltűzve reggel, haja leengedve este. Belülről mosolyog, úgy köszön, heló, olyan halkán és szerényen, alig értem. Ha átkel az utcán, félttem. Kék a szeme...

Ha lenne hozzá bátorságom, túrórudit vennék neki. Megkérném a kezét a csillámló sziklafalon. A hajnalpír finom vöröse úszna homlokán, a Holdvilágároknál, helyileg.

Fotók is vannak róla a wiwen, megnéztem, de sajnos azt is láttam, hogy „családi állapota: kapcsolatban”. Míg kigondolom, hogy mit tegyek, fagyizni hívjam, szervezzek kultúrprogramot, vagy végképp mondjak le róla, addig is legyen most és mindörökké ez a szöveg az övé.

Békés Ferenc*

Karaktervonások egy Simonyi-portréhoz

(Prolóógus és epilógus helyett) Az alábbiakban betűhíven közlöm Simonyi Imre (1920–1994) gyulai költő hozzám írott néhány fontosabb levelét. Előbb azonban Simonyi portréjának egy-két jellegzetes vonásával szeretném a levelek olvasására ráhangolni az olvasót.

Valószínűleg én voltam az egyetlen Simonyi legszűkebb baráti körében, akinek nem dicsekedett el, hogy írt Márainak, sőt választ is kapott tőle, és közel húsz éven át leveleztek egymással (1970–1989 között), pedig tartósnak mondható barátságunk legfelhőtlenebb időszaka éppen 1975–1986 volt. Márai halála után, de még 1989-ben megjelent Simonyi vékony kis kötete, az Ember Gedeon jegyzeteiből. Erről előzőleg annyit mondott, hogy megpróbálja összeszedni és kiadni az újságíró korában ilyen címmel megjelent korai publicisztikáját. Nem sok reményt fűzött hozzá, hogy minden cikket megtalál. Igaza is lett, s ezért úgy döntött, hogy Később... címmel későbbi prózai írásait is beveszi a kötetbe, sőt a kötet végén közöl egy Márai és Heuréka című „rögtönzött” fejezetet is. Akkor ezek okain el sem gondolkoztam. Sokkal nagyobb traumák érték sorozatban, semhogy ilyen kis „csalafintaságokra” felfigyeltem volna. Két héttel anyám halála előtt, 1991. október 23-án Simonyi Imre Gyula díszpolgára lett. (Mostanában került a kezembe Pocsay Gábor polgármester úr meghívója.) Ezen az ünnepségen, amelyről különböző „legendák” keletkeztek, nem lehettem jelen. Sőt, Simonyi haláláig (1994) többet már nem is találkoztunk.

(Megismerkedésünk) Látásból már gyerekkorom óta ismertem. Sokszor láttam a városban, a strandon. Néhány barátommal együtt focizott a Vörös Meteor tartalékcapatában. (Nem volt nagy játékos, de „elméletben” mindent tudott a futballról és csakugyan értett is hozzá.) Gimnazista koromban még városszerte Szmolának emlegették, főleg a szülei, nagyszülei generációja. Hivatalosan nincs nyoma, hogy felvette volna a Simonyi nevet, talán saját „keresztapja” volt, s az ötletet szülőfalujának neve adhatta.

1956. november elején elsőéves egyetemistaként viszontagságos utazás után kerültem haza Gyulára. A városban sok emberrel beszélgettem, és összeakadtam legjobb gyerekkori barátommal, Angelusz Róberttel, aki negyedikes gimnazistaként otthon élte át az eseményeket. Tőle hallottam arról is, hogy milyen pozitív szerepet játszott Simonyi Imre nemcsak mint lapszerkesztő, hanem mint közvetítő a hatalom emberei és a tüntető tömeg között. Angeluszt akkor már évek óta baráti viszony fűzte Simonyihoz, sőt tágabb (művészekből, orvosokból álló) baráti köréhez is. Egyszer csak feltűnt Simonyi a korzón, és megtörtént a bemutatkozás. (A bátyám néhány napja vette meg az első kis Simonyi-kötetet, a Tisztességes írást, amelyet maga a költő árusított a gyulai húsüzemben is.) Pár hét múlva „ellenforradalmi” ténykedése miatt Simonyit őrizetbe vette az ún. karhatalom. Még a szerkesztőségben megverték és megkínózták, lábát és öt bordáját eltörték, majd a rendőrségre vitték. Később vizsgálati fogságban, a gyulai börtönben raboskodott. Egy emberséges ügyész, aki sokat tett Simonyi érdekében, kihallgatása és az ügy kivizsgálása után csak „ügyészi figyelmeztetést” adott a költőnek, aki így elkerülte az internálást, és még 1957-ben szabadlábra helyezték. Jobbnak látta azonban, ha nem marad Gyulán, s ezért „önkéntes száműzetésbe” Pestre ment, ahol segédmunkásként dolgozott.

*Dr. Békés Ferenc (1938–) gyulai születésű szociológus. Simonyi Imre költőnek évtizedeken át barátja és támogatója.

Csak egy év múlva, 1957 őszén hallottam újra Simonyiról Angelusz Robitól. Táviratot lo-bogtatva keresett fel a Makarenko utcai kollégiumban. Simonyi kétségbeesetten kérte, hogy Robi sürgősen szerezzen neki pénzt és küldje el. Pénzem nekem se nagyon volt, „Tökém” is csak Marxtól, s azt tettük pénzzé, meg néhány ruhadarabot, és postára adtuk. A semminél azért valamivel több volt.

(Kapcsolatunk elmélyülése) Simonyival személyesen csak kb. tíz év múlva találkoztam újra, Gyulán, ahová minden évben négyszer-öttször, s nyáron legalább egy hétre hazamentem anyám-hoz. A család mellett vonzott a Várszínház, na meg természetesen Simonyi! Többször meglátogattam, sok közös témánk volt, elsősorban az irodalom, politika, színház, futball, és persze a nők!

Gyerekkoromtól rengeteget olvastam, de Krúdy-rajongó nem voltam. Közös barátunk, Angelusz Robi viszont fél oldalakat idézett tőle, sőt Máraira is ő hívta fel a figyelmemet, aki-be később valósággal beleszerettem. Bár egy-két regénye nem tetszett, de én még kíváncsibbá váltam, ha valakit, valamit tiltottak (erre akkor volt példa bőven), és pár év alatt a nagy Márai-gyűjtők között találtam magam. Persze szerencse is kellett hozzá, például. Honthy Hanna hagyatékából is sok Márai-mű került a könyvtáramba. Külföldi útjaimról is rendszeresen hoztam haza Márai-köteteket a kinti kiadásokból. Sokszor a barátaimnak is jutott belőlük. Simonyinak először szigorúan csak kölcsönadtam Máraikat, de hamar rájöttem, hiú remény, hogy jó állapotban visszakapjam őket, mert összegyúrte, leöntötte kávéval, kiegészítette cigarettával stb. Olykor pedig egyszerűen elajándékozta (hölgynek vagy barátnak, az már szinte mindegy). Ezért okosabbnak láttam, ha a továbbiakban csak ajándékba viszek neki könyvet. Természetesen, hogy mit kér „ajándékba”, azt rendszerint Ő határozta meg. Demokratának vallotta magát, de emberi kapcsolataiban nemcsak önző, hanem zsarnok is volt. Irodalmi beszélgetéseinkben, vitáinkban aránylag jól kijöttünk, hiszen Szabó Dezsőről, Sinkáról, Féja Gézáról, Tersánszkyról és minde-nekelőtt Krúdyról sokat és színesen mesélt, anekdotázott. Lenyűgözött engem is, meg másokat is, néha pozörkődő stílusa ellenére, mert tagadhatatlanul nagy mesemondó és kitűnő társalgó, született „causeur” volt. Persze állandóan visszatérő történetei, poénjai voltak, főleg ha egy új rajongó (ráadásul hölgy) tűnt fel a társaságban. Az ilyenfajta ismétlés nem untatott, sőt a jobb sztorikat tovább lehetett mesélni.

(Simonyi „krakéler” szerepben) Az első komolyabb konfliktusunk a hetvenes évek elején abból adódott, hogy megkérdezte tőlem: hányadik helyre rangsorolnám őt a költők között. Kapásból rávágtam, hogy szerintem benne van az első ötben. Soha nem felejttem el, micsoda dührohamot kapott, eltorzult arccal üvöltött, tajtékzott, szitkozódott, pedig két másik gyulai híve is jelen volt. Először arra gondoltam, nekik ripacskodik, de tévedtem. Bokszolóállásba helyezkedett, ütésre emelte a jobb kezét, és azt hörögte az arcomba, hogy azonnal mondjam meg, kiket helyezek elé, mert különben leüt, mint egy kutyát. Hát ennek fele se tréfa! Hozzákezdtem óvatosan (hiszen nem voltam esztéta, bár egyik ifjúkori barátját ez sem mentette meg a „kitagadástól”): Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János... – Na, itt állj meg, mert ha azt mondod, hogy Simon István, akkor véged van. Ehhez tudni kell, hogy a járókelők gyakran megszólították az utcán, gratuláltak neki, hogy hallottuk a versét a rádióban, kedves Simon úr. – Nem Simon, hanem Simonyi! – mordult rájuk Ezt a hibát már nem követhettem el. Említettem még Nagy Lászlót (mondhattam volna Juhász Ferencet is, bár egyikéért sem lelkesedtem különösebben). Lesz, ami lesz! Leengedte a jobb öklét... – Te fasz! Jelenleg egyedül Illyés jobb nálam; talán – tette hozzá a biztonság kedvéért. Rövid eszmecsere következett az ízlésről, amiről, mint tudjuk, nem lehet, de legalábbis nem érdemes vitatkozni. E hírhedtté vált „dalnok-rangsorolás” után két évre minden-nemű kapcsolatam megszakadt a költővel (pedig én dicséretnek szántam az „első öt”-be jelölést).

Jellemző, hogy addigra már több korábbi barátjával ilyesfajta okokból végérvényesen „szakított”. Nem én voltam ebben sem az első, sem az utolsó.

(*Újraélelt barátság*) Egyszerű oka volt, miért támadt fel a „hamvaiból” kapcsolatunk Simonyival. Neki természetesen mindig szüksége volt valamire, amit Gyulán nem lehetett beszerezni. Keresgettem én neki Lukács-cikket, Krúdy-kiadványt, Márai-művet stb. Ő úgy vélekedett, hogy „levelet csak az ír, aki szarban van”. És számtalan levele, lapja, sürgető üzenete bizonyítja, hogy ő bizony sokszor és folyamatosan ebben az állapotban volt. Tehát segíteni kellett rajta! (Márai esetében azonban más motiválta a levélírást. Ugyanis megkedvelte a Mester egyik szép gondolatát: „Épp az az ember hiányzik életemből, akihez levelet szeretnék írni.”) Csak a halála után derült ki, hogy Simonyi hihetetlenül szorgalmas levélíró volt. (És még hány „lappanghat” e levelek közül!) Azt még nagyvonalúan le is vonhatjuk levelei számából, hogy – megélhetési okokból – minden versét, s különösen az újakat egyszerre elküldte harminc-nyolcvan fővárosi és vidéki laphoz, hetilaphoz, folyóirathoz, s „kimutatást” vezetett, hogy mi hol jelent már meg. (Bár ezt a módszert sokan – elsősorban ifjabb rajongói – morális alapon elítélték.) Ez a „túlbiztosítás”, hogy mindig „több vasat tartott a tűzben”, egyébként is mindenben jellemző volt rá. Lehetett szó versei, írásai „elhelyezéséről”, többnyire barátnőivel legépelgetett kéziratainak visszajuttatásáról, (magán)szállás biztosításáról budapesti útjain, bárminek a beszerzéséről (gyógyszertől a könyvig), különböző megbízatások „azonnali” elintézéséről. Soha nem törődött vele, hogy parancsoló módban előadott „utasításával” milyen kellemetlen helyzetbe hozhat másokat. Kérdés, hogy merő egoizmus vagy csak a mindig kritikusként vélt „helyzet” túlbiztosított megoldása munkált e magatartása mögött.

Egyre gyakoribb kérései nyomán indult el újra a levelezés köztünk. Nyáron fel is kerestem „hírhedt” Dob utcai lakásán. Próbáljuk meg újrakezdeni – mondta nagy kegyesen, mintha bocsánatért kellett volna esedeznem. Nem vitatkoztam. Szent volt a béke, vagy csak annak látszott! Sokszor magam is rugalmasan alkalmazkodtam „túlbiztosítási” módszeréhez. Például ha meglátam, hogy a kért Krúdy-kiadvány már ott hevert az asztalán, mert valaki közben már teljesítette a kérését, elő sem vettem az általam hozott példányt. Érdekes módon ilyenkor nem is reklamált, mindegy volt, honnan, kitől kapja meg, csak meglegyen neki.

Mindenesetre 1972–1978 között nem volt a korábbihoz hasonló nagy törés köztünk, bár én tartottam a kapcsolatot azokkal a régi közös barátokkal is, akikkel ő különböző okok miatt szakított. Ilyen volt Koszta Rozó festőművész is, akivel Simonyi már évek óta haragban volt. Ebből nem lett baj, nem befolyásolta kapcsolatomat Simonyival, egészen addig, míg egyszer Pesten majdnem összetalálkoztak, de szerencsére ők ezt nem is sejtették. Simonyit ugyanis nagy nehezen beültettem a Gerbeaud-ba, én pedig félóra átugrottam az Átrium Hotelbe Koszta Rozó kiállításának megnyitójára. Mindketten zsörtölődtek, de tudomásul vették, hogy két programom adódott azonos időpontban.

(*Simonyi és a „marxizmus”*) Én mutattam be egymásnak a költőt és Csibra István kiadói szerkesztőt, bár előtte már mindegyiknek meséltem a másiktól. Hírből tehát ismerték egymást. Egyik húsvétkor jött le velem a barátom Gyulára. A nevezetes találkozóra a Körös holtága (az ún. élővíz-csatorna) melletti cukrászdában került sor. Alighogy leültünk az asztalához, Simonyi szokásához híven provokatív módon fogalmazta meg már a nyitó mondatát is. Tudott-e Lukács György a koncepció perekről a Szovjetunióban? És nyomban ítéletet is hirdetett: Mert, ha tudott, akkor gazember, ha nem tudott, akkor pedig hülye! Lukács és a lukácsisták – kisebb versei is tanúskodnak erről – egyébként is mindig a bögyében voltak, jöllerhet pesti tartózkodása idején, amikor még segédmunkásállása sem volt, a tanszékvezető Lukács György szemet hunyt a fölött, hogy Zoltai Dénes kisebb-nagyobb tanszéki megbízatásokkal támogatta Simonyit.

A marxizmus „elindítását” egyébként kapitális marhaságnak nevezte, s erre a Kommunista

kiáltvány nyitó mondatát hozta fel bizonyítékként: „Kísértet járja be Európát, a kommunizmus kísértete.” – Na, látjátok, mennyire nem ismeri a magyar népet az, aki így propagál egy ideológiát, így érvel, agitál mellette, hiszen a kísértettől – történelmünk során – mindig féltek az emberek! Mi jöhet ki ebből ezek után? Véleménynyilvánításait rendszerint élénk színjáték (mimika, gesztus, hadonászás) kísérte: néha félig állt, félig ült, áthajolt az asztalon és mindig erősen a szemébe nézett a meggyőzendő alanynak, jelen esetben szerkesztő barátomnak. Jóllehet tisztában volt vele, hogy ilyen huszáros rohammal bárkit is aligha lehet meggyőzni, de mókának, szórakozásnak jó volt, és a barátság, szimpátia továbbra is megmaradt. Igaz ugyan, hogy Lukácsnak és a lukácsistáknak sosem bocsátott meg, de haragja, gyűlölete szerintem nem elsősorban ideológiai eredetű volt, sőt, nem is a Márait bíráló Lukács-írások miatt alakult ki. Talán inkább azért, mert a filozófus egy ízben nem volt hajlandó megvásárolni Kohán György grafikáit, mondván, hogy posztimpresszionisták. A költő Zoltai Dénessel ment fel Lukács lakására, hogy az éhező Kohán Györgynek ily módon némi pénzt szerezzenek. Az egyik verzió szerint Simonyi a lépcsőházban várakozott, be sem mert menni a nagy filozófushoz. Másik verzió szerint maga Simonyi „árulta” Lukácsnak Kohánt. A festő hosszú ideig nagyon jó barátja volt Simonyinak, de persze ők is összevesztek, s csak Kohán élete végén békültek ki. Kohán óriási, kivételes tehetsége ellenére nagy nyomorban élte le az életét, amin a kései Kossuth-díja sem tudott már segíteni.

A festőművész testvére a legjobb gyulai úri szabó, aki ma is él és dolgozik. Simonyi is nála varratta ruháit, a híres Krúdy-felöltőt is. Velem is sokszor végigjárta a pesti belváros utcáit (főleg a Váci és Petőfi utcát), végigmustrálta a szövetkínálatot, de vásárlásra ritkán került sor.

Érdekes adalék Simonyi jelleméhez, hogy az 1956-os gyulai párttitkár, Marsi elvtárs sokáig Simonyi mumusa volt, pedig tanáremberből lett pártfunkcionárius. A retorziók után a költő megfogadta, ha egyszer találkozik vele, „tökön rúgja”. S mit ad a sors? Egyszer – már évekkel később – a gyulai főutcán sétáltam Simonyival, aki hirtelen megragadta a karomat, és rángatott, hogy azonnal menjünk át a túloldalra. Széleseben átértünk, talán világcsúcsot javítva. – Mi van – kérdeztem? – Nem láttad? Jött szemben Marsi. – És? – Hát a fogadalmam: tökön kellene rúgnom! E gyors reagálás és kitérés után elgondolkodtató volt, hogy egyáltalán bátor ember-e Simonyi. Erről mindenkinek megvolt a saját véleménye. Nekem végül is az a sommás megfogalmazás tetszett legjobban, hogy alighanem ő volt a világ leggyávább bátor embere (persze fordítva sem rossz). Marsi Gyula párttitkárnál egyébként közbenjártam Simonyi érdekében. Keresztapám, Ventilla István, aki az Állami Biztosító járási vezetője volt, felkereste Marsi Gyulát, s elérte, hogy Marsi elvtárs támogatásáról biztosítsa a költőt, azzal a feltétellel, hogy az első lépést Simonyinak kell megtennie.

Kapcsolatunk a költővel 1975 végére stabilizálódott. Ezt tükrözi egyik dedikációja. A Gyulai krétarajzok Békéscsabán megjelent első, vékony, számozott kiadásába 1976. január 15-én ezt írta be: „Békés Ferinek a régi barátsággal s (talán?) még szeretettel is. Simonyi Imre” Később egyik levelében panaszkodott, hogy sehol nem kapható e kötet 1978-as kiadása, pedig már a gyulai könyvesbolt vezetője is minden követ megmozgatott érte. Akkoriban már bomladozott a könyvterjesztés. Egyszer a Nyugati pu. mellett, a Kádár utcában véletlenül bementem egy ún. raktáruháza, a ma divatos könyv-diszkont afféle elődjébe, s egy alsó polcon egész halom Krétarajzot találtam. Egy túl koszos példány kivételével mind az ötven darabot megvettem (á 8 Ft-ért). Legközelebb, amikor kocsival mentem Gyulára, a köteteket beküldtem egy kisleány Simonyinak a hírhedt Dob utca 6-os számú háza. Csak késő délután mentem el hozzá. – Te marha – fogadott kedves modorában –, tudtam, hogy csak te lehettél. S egy pillanatra átölelt a szerinte „abszolút hiánycikkért”.

(Szerzői estjei) 1975-ben előadói estje volt Veszprémben. Közös gyulai barátunk, Görgényi Feri hallatlanul szellemes bevezetőt tartott (sajnos a hagyatékában fennmaradt kézirat – amely

kötetben is megjelent – meg sem közelítette az „élő” beszédet). A verseket a költő szokása szerint most is elosztotta a felkért gyönyörű színésznő és saját szerénysége között. A jó és ún. nagy verseit ő mondta el, a többit a profi színésznőre hagyta. Az oldott hangulatú vacsoránál aztán elismerte, hogy e kis trükk ellenére a nagy sikert, a rengeteg tapsot a színésznő csodálatos versmondásának köszönhetette. Ritkán látszott ennyire az arcán, hogy ezt nemcsak lovagias bókként mondja, hanem valóban így is gondolja. Úgy hitte, ha úgy alakult volna az élete, ő maga is nagy színész lehetett volna (mint Hamlet nagy király). Egyébként azt szokta mondogatni, hogy a saját verseit senki más nem tudja jobban elmondani, mint ő. Végül úgy mentünk haza Pestre, hogy ezúttal is jelentkező halálfélelme ellenére, hősies elszántsággal beült a színésznő Trabantjába. Meg kellett azonban esküdnünk Csibra Pistával, hogy mi mindvégig közvetlenül mögöttük megyünk, mert az ördög természetesen nem alszik. Ettől eltekintve egész napunk tele volt humorral, derúvel, szellemességgel és szenvedéllyel, az éjszaka pedig – shakespeare-i mércével is harminc év távolából – tündérinek nevezhető!

Egy másik emlékezetes Simonyi-estre 1978 tavaszán a Belvárosi Ifjúsági Klubban került sor. A költő már szombaton megérkezett Gyuláról, s a szokásos pályaudvari tumultus után (megint többeket „riadóztatott”, odarendelt) egyedül kísértem el Görgényi Feri lakására. Igaz, a Metróval volt egy kis gond, ugyanis nem akart a „föld alá” lejönni, de végül is beadta a derekát. Görgényitől azonban másnap reggel, egy hosszú éjszakai veszekedés után, se szó se beszéd „lelépett”. Ezért izgatottan várakoztunk Papp Zsolttal hétfő késő délután a klub bejárata előtt. Feri őt kérte meg, még jóval korábban, hogy vezesse be a szerzői estet. Nagyon meglepték a hétfői események, és látta rajtam, én sem vagyok biztos benne, hogy a szerző jelen lesz-e a saját estjén. Érdeklődtem a portásnál, de semmiféle üzenet nem jött. A terem rendben volt, akkor ez tűnt az egyetlen biztos pontnak. Végre megérkezett a szép fiatal színésznő, akit még személyesen nem ismertünk, de a költőnek nagy híve volt. Sajnos nem találkozott Imrével, mert kocsival jött vonat helyett, s ráadásul nem tudta megtanulni a verseket, tehát csak felolvassa őket. (A nőknél nem működött a „túlbiztosítás” módszere!) A teremben már vagy tíz-tizenöten ültek, de Imrére nem nagyon számíthattunk. Ekkor bejelentettem, hogy a költő betegség miatt nem tud jelen lenni (hivatalosan úgys táppénzen volt), az irodalmi estet azonban megtartjuk. Az első sorban ültünk mi hárman közreműködők, mögöttünk pedig a már húsz főnyi közönség. Papp Zsolt teljesen szabadon, szokása szerint halkán beszélni kezdett. Olyan lebilincselően, elegánsan, szellemesen beszélt, hogy néma csend lett a teremben. (Azóta is sajnálom, hogy nem vettük magnóra, mert sosem hallottam Simonyiról ennél szuggesztívebb előadást. E mulasztás azért is szomorú, mert a sokkal fiatalabb Papp Zsolt korábban itthagytott bennünket, mint a költő.) Éreztem, előadása nemcsak engem, hanem az egész hallgatóságot lenyűgözte. S viharos taps volt a jutalom. Sajnálhatta Simonyi, hogy nem jött el! Görgényi Feri sem lehetett jelen, pedig nincs szebb pillanat, mint amikor a tanítvány tútesz a mesterén. Simonyi-témában ugyanis Görgényi Ferenc volt Papp Zsolt mestere. Mindent átadott neki, amit Imréről és költészetéről tudott! Ezt Zsolt meg is örökölte a Kritikában Görgényi „tanító úrról” szóló írásában. Úgy nézett ki, hogy végül minden jóra fordul. A színésznő azonban akadozva olvasta fel a verseket, és a közönség csak udvariasságból tapsolta meg. Ha Imre jelen lett volna, „minimum megöli” szegény teremest. Végül is örülnünk kellett, hogy a költő távollétével tüntetett, mert így legalább nem lett botrány az egészből.

(*A költő pesti utazásai*) Simonyi pesti utazásai és elszállásolási gondjai akár lélektani elemzés tárgyát is képezhetnék. Ő mindig kikérte magának, hogy anyagi okból nem megy szállodába. Ott ugyanis egyedül érezné magát, mert nincs kivel beszélgetni. Görgényi Ferenc 1978-ban bekövetkezett halála után már nem akadt igazán jó megoldás „elszállásolásra”, mert akkor még én is kis bérelt lakásban laktam. Mikor Imre (egy év múlva) ismét szállásigénnyel jelentkezett, az egyik

fiatal szociológus kollégámra gondoltam. Végül mindkét felet sikerült megnyernem az ügynek.

1980-ban már egy nagyobb lakást béreltem a feleségemmel, és így hamarosan mi is vendégül láthattuk a költőt. Minden kapcsolatra igaz, hogy lakva ismerszik meg az ember, ám különösen így van ez, ha valaki nemcsak költő, hanem megrögzött agglegény is! Budafokon laktunk, amikor a Mester a vendégünk lett. A feleségem szólította Mesternek Simonyit, akinek ez a titulus nagyon tetszett, már csak azért is, mert Máraival folytatott ekkor kb. már tízéves, előlem eltitkolt levelezésében ő is így szólította „Sándor urat”. Na meg a hiúságának is jólesett! Szokás szerint a levél mellett táviratilag is megerősítette, hogy Pestre jöjjön, ha jó szívvel fogadnánk. Bár mindegyik lakásunkban volt telefon, ő egyszer sem hívott fel bennünket, s tudomásom szerint másokat sem. Életében és halála után is sokszor felvetődött bennem: vajon miért nem telefonált soha? Félt a telefontól? Ezt a különbségét megemlítettem a 2004. évi gyulai Simonyi-konferencián is. A kép azonban összetettebb. Nem csak a lehallgatástól tartott, bár bizonyára ez volt a fő szempont. Az is lehet, hogy félt az azonnali elutasító választól is. Mert akkor mit tegyen? A saját költségén próbálja meggyőzni a felhívottat, vagy egyszerűen sértődjön meg és csapja le a telefont?! Mindenesetre a telefonálás kategorikus elutasításával lemondott a gyors ügyintézés lehetőségéről és az azonnali boldogító igenekről is.

A feleségem megint új és jó alany volt Imre számára. Ment a műsor hajnalig, egy ideig még én is élveztem. Éjfélre elfüstölték a tartalék cigarettakészletet is, gondoltam, lassan készülhetünk a lefekvésre, az események azonban más fordulatot vettek. Imre közölte, hogy még egy kávéra és legalább egy szál cigarettára volna szüksége ahhoz, hogy nyugovóra térjen. A kávé feltettük, nejem meg elindult a külvárosi éjszakába, hogy valamelyik nyitva tartó báról cigarettát szerezzen. A Mester, illetve a vendég szava parancs! Fél óra múlva a cigaretta is előállt. Ezután jött az altató bevétele. Imre bátyánk ott üldögélt pizsamában az ágya szélén. Derengett a hajnal és a happy end! Ehelyett azonban – mint a rossz horrorfilmekben, ahol a gonoszt legalább négyszer kell megölni, hogy biztosan meghaljon – Imre egész halkán megkérdezte: kaphatna-e még egy kis kávé. Megpróbáltam meggyőzni, hogy az altatóra talán már nem kellene újabb kávé. Ő természetesen ragaszkodott hozzá és kapott. Aztán bevett még egy altatót. És ez így folytatódott hajnalig: kávé–altató, kávé–altató. Mentőötletként mondogattuk, hogy nekünk reggel dolgozni kell mennünk, s erre végül is megkaptuk az „elbocsátó szép üzenetet”. A képzeletbeli kakukkos óra hármat szólt, amikor hullafáradtan ágyba zuhantunk. Az előszoba üvegajtáján át még láttam, hogy Imre szájában parázslik a talán csakugyan utolsó cigaretta.

Legszórakoztatóbb akkor volt, amikor együtt néztünk meg egy Újpest–Ferencváros meccset a tévében. Szerencsém volt, mert az Újpest nagy arányú győzelmet aratott, így Imre mint ősi UTE-drukker viszonylag jó hangulatba került. Azt már rég tudtam, hogy tilos előtte az Újpestet Dózsának nevezni, mert arra allergiásabb volt, mint asztmás beteg a házi porra. Egyébként az a klasszikus futballszakértői „értékítélete” tetszett a legjobban, amit ő persze halálosan komolyan gondolt, hogy a GYAC II.-nek (egy régi gyulai focicsapat tartalékgárdájának) öt poszton jobb játékosa volt, mint a korabeli magyar válogatottnak! – ezzel a mondasával társaságban is mindig nagy derűtséget keltett. Futball témájú írásai (Göröcsről és Pásztorról írt cikkei) főleg szurkolói körökben, de a tágabb sportközvéleményben is figyelmet keltek.

Azt hittem, e vendéglátásból sokat tanultam, ám amikor ismét a vendégünk lett, nagyot csalódtam. Akkor Budaörsön laktunk. A távolság miatt nem hagyhattam magára, mindennap csak úgy tudott közlekedni, hogy a lehető legkorábban bevitettem kocsival Pestre, és szinte csak félórakra-órákra tudtam elszakadni tőle, neki ugyanis a fővárosban sem volt sokkal több dolga, mint Gyulán. Egy „szabadúszó” költő igazán ráér szemlélődni. A 18. vagy 19. században bizonyára jobban érezte volna magát! (Ekkor voltam kénytelen „beültetni” őt a Gerbeaud-ba.) Az elmaradhatatlan ruhaszöveg-keresés is folytatódott. Simonyi örült, hogy az egyik üzletben

az eladó már régi ismerősként fogadta, pedig öt év alatt mindössze egyszer vásárolt náluk. Ebből az angolszövevből készült a nevezetes galambszürke felöltője a la mode Krúdy. Hosszas levelezés után még a gombokat is megtervezte hozzá, amit a Haris közben egy kisiparos – minden kívánságának eleget téve – el is készített. Elégtételünk az volt, hogy Kohán szabómester eme remekművét élete végéig viselte. Számos fénykép bizonyítja, hogy szinte elválaszthatatlan volt: a költő és a felöltő.

Egyik nap ragaszkodott hozzá, hogy ő hívjon meg ebédre. Minden mellékes szándék nélkül a Lukács György „házához” közeli Belgrád sörözőbe vittem, ahol már akkoriban is lehetett borjúételeket kapni. Megismételte, el ne felejtsem, most ő fizet, mint Ady Bandi annak idején életében egyszer! Bár a történetet nem ismertem, jó étvággal megettem egy borjúpörköltet, de nem ihattam, mert haza is kellett szállítani a gavallért.

Este töltött csirke volt a búcsúvacsora. Nem sikerült megbirkóznunk vele, nyilván a kései ebéd miatt. A maradék tálcára téve bekerült a hűtőszekrénybe. Éjszaka hallottam valami neszezést a konyha felől, de aludni akartam, mert reggel vinni kellett Imrét a pályaudvarra (hazautazáskor nem volt „túlbiztosítás”). Szerencsére elértük a vonatot. Érzékeny búcsút vettünk, majd siettem haza, hogy kipihenjem az egész hét és a vendéglátás fáradalmait. Imre azonban nem tagadta meg magát, még tudott újabb meglepetést okozni! Az ágyában ugyanis a paplan alatt a töltött csirke lerágott csontjaira bukkantunk, vagyis ő volt az éjszakai torkos macska. Soha nem mertem megkérdezni, miért szórta maga alá a csontokat: lustaságból vagy megszokásból? Isten és az agglegények útjai kifürkészhetetlenek. Simonyi ízig-vérig költő volt, és egy „par excellence” költő életformájához jól illik az agglegénység.

(*Simonyi és a nők*) Tartósabb vagy csak futólagos szerelmi kapcsolatai is az agglegényi keretben és a független költői lét alapján értelmezhetők. Nagyjából két csoportba oszthatjuk nőkapcsolatait. Az első csoportba cseléd lányok, polgárlányok és asszonyok (elváltak, özvegyek, néha férjezetek is) tartoztak, a másodikba pedig kétségkívül a színésznők. Az első csoportban volt az a két nő is, akiknél Simonyi egyáltalán kacérkodott a házasság gondolatával. Végül egyikből sem lett még tartós együttélés sem. A színésznők közül hármat magam is megismertem, de úgy láttam, hogy kinél-kinél objektív és szubjektív okok is a tartós kapcsolat ellen szóltak. Sokszor a legegyszerűbb emberi tényezők döntöttek: szegénység, korkülönbség, családi állapot, földrajzi távolság, néha az egészségi állapot. Ezek közül olykor egy is sok, de többnyire legalább „párosával” jelentkeztek. Az érzések, szenvedélyek azonban nem múltak el nyomtalanul: gyönyörű versek, versciklusok születtek e kapcsolatokból.

Aki persze akár egyszer is járt életében a Dob utca 6-ban, annak, ha nem is értett egyet a költő minősítésével („egyszemélyes fegyenctelep”), azonnal látnia kellett, hogy nem illik rá semmiféle romantikus jelző, s még a „bohém tanyá” elnevezés is túlzás és sivár, szegényes bútorzatú lakáshoz. Éjjeli menedékhelyhez jobban hasonlított, mint szerelmi fészekhez. Mégis ide hívta meg élete utolsó nagy szerelmét is, egy tizenhét éves lányt. Ehhez egy kedves anekdotikus történet is fűződik. Amikor a megbeszélte napon várta a lányt a vonatnál, az nem érkezett meg. Simonyi erre elszaladt hű famulusához, Kanka Andorhoz, felverte legmélyebb álmából és kétségbeesetten közölte vele: „Baj van, nem jött a lány!” Vigasztalhatatlan volt. Másnap azonban táviratot kapott, hogy egy nap késéssel mégiscsak érkezik szerelme. Ő pedig megint rohant a barátjához, megint felzörgette: „Baj van, jön a lány!” Örök érvényű tanulság tehát, hogy két baj van az életben, ha nem jön a lány, és ha jön a lány! Néhány napos városnézés és ruhavásárlás után aztán a kislány visszautazott a családjához, a hozzá írt versek pedig megjelentek a *Két szerelem* című kötetben.

Két színésznőről már említést tettem a szerzői estek kapcsán. Persze van még lyuk az életrajzon, az 1978. áprilisi két előadói-szerzői estjéről (a második az Egyetemi Színpadon volt, két nappal az Ifjúsági Klub-beli után) távolmaradó költő két „igazolatlan” éjszakájáról legfel-

jebb valamelyik csinos előadóművész nő tudna a memoárjában beszámolni (tehát, mint mindig: „Cherchez la femme!”). Később, az idősebb Simonyi már beérte egyszerű polgárpukkasztással. Minden év nyarán tele volt a város gyönyörű színésznőkkel, akik a Gyulai Várszínház előadásaiiban játszottak. Simonyi az évek során gyakran megkért egy-egy „szépek szépét”, hogy karoljon bele és sétáljanak át a strandot övező ősi kastély-parkon, hadd irigykedjenek a gyulaiak, hogy neki még most, idősebb korában is, milyen „jó” női vannak.

(Simonyi és a barátság) Ideje a férfiakról is néhány szót ejteni, s kiváltképpen a barátságról. Nekem hamar rá kellett jönnöm, hogy mi Simonyival a szó klasszikus értelmében soha nem leszünk, nem lehetünk barátok, és nem a korkülönbség miatt. Tapasztalnom kellett, hogy minden korábbi barátjával előbb-utóbb összeveszett, még Kohánnal is. Sok közös barátunkkal végérvényesen megszakította a kapcsolatot, azzal a minden további magyarázat nélküli indokkal, hogy X. vagy Y. nem ember. Erről a megfellebbezhetetlen verdikről nem lehetett vele vitatkozni. A kisváros elitjéhez tartozó barátai is egymás után „süllyesztőbe kerültek”, tekintet nélkül arra, hogy ki milyen kvalitású ember, orvos, festőművész, zeneesztéta, filozófus, szociológus stb. volt. A famulus, „Sancho Panza”-típusokat viszont tovább megtúrta. Ő abszolút tekintélyre törekedett, tehát a szerényebb, nem vitatkozó, időben visszahúzó haverok sokáig mellette maradhattak, különösen ha még hasznossá is tudták tenni magukat, akár a házimunkában, bevásárlásban, szállásszerzésben, esetleg irodalmi ügyek intézésében is.

Legfeljőtlenebbnek mondható időszakunkban (1975–1986) egyszer megvallotta, hogy a Kék Macská-s fiúk óta neki nincsenek igazi barátai, s ezt már többször megírta. Egyedül ő maradt közülük itthon, a többiek külföldre mentek vagy meghaltak. Tehát legfeljebb haverokról, haver-ságról lehetett szó nála, bár a barát szót használta – kényszerűségből –, hogy elkerülje az állandó magyarázkodást. Ez nem tekinthető a szokásos Simonyi-féle túlzásnak. Ezért én is sok mindent elnéztem neki, amit másoknál talán szóvá tettem volna. Érdekes módon (a Márai-ügytől eltekintve, ahol egyszerűen „ötletadó forrásnak” használt, tudtom nélkül) nem érzem úgy, hogy jobban átvett, mint több igazinak tekintett barátom. Egyébként ha őszinte velem, még többet segíthettem volna neki, nem zavart volna, hogy „más tollával” ékeskedik.

Így azonban beleszaladtunk egy újabb veszekedésbe, amikor Münchenből hazahoztam az 1968–75-ös Márai-naplót, és Gyulán Simonyi szemére vetettem, hogy közös nagy kedvencünknek még elnézném, hogy nem szereti Petőfit, csak Arany Jánost, de az már túlzás, hogy 1974-ben Petőfit nevezi meg a Hány János szerzőjeként. Erre jött megint az „apaszamár” üvöltés, a bokszoló alapállás azonban ezúttal elmaradt, majd erős kompromisszum-készségről téve tanúságot, lecsendesedve azt mondta, ezt a hülyeséget legalább a szerkesztőnek ki kellett volna javítania. A bakit mégis Márai orra alá dörgölte (mint ez a levelezésükből kiderült). Ha beavat „titkos” levelezésébe, azt is megtudhatta volna tőlem, hogy mit írt Márai 1947-ben a Magyar Nemzetben egyik híressé és hírhedtté vált cikkében, s mi is volt a cikk címe. (Ezzel igazán nem kellett volna a 86 éves beteg Márait zaklatni.) E „levelezési sakkjátszmában” – bármilyen ravasz és előrelátó akart is lenni – nagyon elszámította magát. Nem sejtette azt a virtuális „mattot”, hogy Máraihoz írott levelei egyszer hazakerülnek és „rávállanak”, s leleplezik utólagos manipulációt.

Végül marad az a nemcsak költői kérdés – amely megosztja még a Simonyi-hívek táborát is –, hogy a személyisége vagy a költészete a fontosabb, értékesebb. Nem értek egyet azokkal az „ifjú törökökkel”, de még Simonyi-rajongókkal sem, akik azt állítják, hogy Simonyinak a személyes varázsa volt nagyobb, mint a verseié, sőt egész költészeténél fontosabb a „személyisége” (lásd pl. Bod Péter Simonyi, a néger című cikkét az *Eső* 2000. évi őszi számában), s netán aki nem ismerte személyesen, az nem is értheti vagy értékelheti igazán a verseit, életművét. Ha ez a tétel igaz lenne, akkor az egész irodalomtörténetet át kellene írni és értékelni! (Bár valóban más a kortársi, sőt személyes hatás, mint ami az utókornak jut.) Amennyi ebből mégis igaz lehet, azt

az „Idő” könyörtelenül maga is elvégzi, de hogy van „feltámadás” is, azt épp a Márai-reneszánsz napjainkban szinte világszerte bizonyítja. Mindenesetre Simonyinál erre még várni kell. Remélem, nem sokáig.

(*Simonyi, a gáláns francia*) Addig nem sokat tehetünk a költőért, amíg nem olvasható az összes verse, amihez csak annyi szükséges, hogy kiadják végre, előző kötetei ugyanis már régóta hiány-cikkek. (Ezen csak enyhíthet a nemrégiben megjelent Simonyi-válogatott, a Szemközt s háttal.) Addig is össze kellene fogni a személyiség-hívóknak és versrajongóknak egyaránt. A felesleges viták szétforgácsolják a Simonyi-erőket, és ez az ellentábor több évtizedes hallgató-halogató tak-tikájának kedvez.

Én olvasgatom a verseit, és arra gondolok, hogy egyszer ő is megvendégtelt engem, mint Ady Bandi egykoron a barátait. Sokat segítettem, hogy létrejöjjön Simonyi galambszürke krúdys felöltője. A saját és gyakran kedvenc könyveit néha a föld alól is megszereztem. Nyugodt szívvel mondhatom: mindenben segítettem neki, amiben tudtam.

Talán legkedvesebb hozzá fűződő emlékem, hogy életében egyszer ő kísért haza Gyulán a Munkácsy utcából, a kis zugon át a Kenyérsütő utcába, ahol anyám lakott a régi családi házban. Megköszöntem neki ezt a kivételes „díszkíséretet”. Ekkor legnagyobb meglepetésemre, általam csak franciáknál tapasztalt fordulattal azt mondta, hogy ő tartozik nekem köszönettel, mert az ifjúkorát, egyik szerelmét idézte fel ez az út a kis zugon át, ugyanis egykoron a kedvese sietett hozzá errefele. Ő maga pedig azóta se járt itt. Később Gyulai krétarajzok című kötetében rátalál-tam az „igazolós” sorokra: „mindig a Kenyérsütő-utca felől / jött onnét aztán balra fordult! befelé a Munkácsyba”.

Ízelítő Simonyi Imre Békés Ferenchez írott leveleiből

Simonyi Imre nem dátumozta a leveleit, s ezért csak a postai bélyegző, illetve a levelek tartal-ma alapján állapíthattam meg egy viszonylagos időrendet. A leveleket betűhíven, bekezdéseket tekintve azonban tömörítve közlöm, s lábjegyzetekkel igyekszem segítséget nyújtani az olvasó-nak a szöveg értelmezéséhez.

[1975. 10. 15. előtt]

Ferikém! A könyvet¹ majd Anyádnak adom át. Így a legjobb. A többit is igyekezz beszerezni. Október 10-én Veszprémben lesz szerzői estem (G. Feri² vezeti be). Jó lenne, ha eljőnnétek autóval azzal a barátoddal, aki – szerinted – hívem³. Üdvözöllek. Öllelek: Imre

[1976]

Ferikém! Kérlek, azonnali hatállyal menj be a Tükörhöz, keresd Benjámint⁴ vagy Csanádi Imrét⁵ (esetleg távollétükben a versrovatvezetőt), kérdezd meg tőlük, megkapták-e a három szo-nettet? S miként döntöttek? S miért nem írnak sürgető s eligazítást váró leveleimre? Idegesít!!!

¹ Valószínűleg egy Márai-kötetről volt szó.

² Görgényi Ferenc (1942–1978) jogász, filozófus. A szerzői esten elhangzott bevezető előadása: Simonyi Imre költészetéről. In Görgényi Ferenc: Tulajdon és politika. Magvető, 1982.

³ Csibra István (1937–) szerkesztő, kritikus, aki el is ment a szerzői estre. A költőről szóló kismonográfi-ája: Simonyi Imre pályaképe. Kávé Kiadó, 2003.

⁴ Benjámín László (1915–1986) költő, 1976-tól az Új Tükör szerkesztőbizottságának tagja, 1980–1986-ban a főszerkesztője.

⁵ Csanádi Imre (1920–1991) költő, 1976–1980 között az Új Tükör főszerkesztője.

S hogy milyen lesz a lap? (Majornak⁶ persze nem tudtam megcsinálni a prózát. Nagyon kivagyok. Pedig szerettem volna.) Szóval: járj el a Tükörnél. Ezenkívül hívd fel Bodor Tibor színészt⁷, küldtem neki is a Krétarajzokból, baszott válaszolni, megkapta-e? (Bertalan u. 20-ban lakik. XI. ker.) Intézd el ezt a két dolgot és írd! Persze: fent nevezettek is írjanak. Öllelek: Imre

[1978. 04. 19.]

Ferikém! Kérlek, tájékoztass a hétfői estről.⁸ Megvolt egyáltalán? (A szerzői jogdíj miatt érdekel elsősorban.) Én kedden hazautaztam, mert ha még egy fél napot Pesten töltök: beledöglök. Így a szerdai estről se tudok semmit.⁹ Bordán művész nő nemhogy az állomáson nem várt, ámde életjelt se adott. Írd! Fölötte jól vagyok!!! Görgényivel úgy is mint gyakorló patkánnyal: befejeztetett.¹⁰ Öllelek: Imre

[1978. 10. 20. előtt]

Ferikém! Először is: mi a picsának nem írod meg előre, hogy mikor jössz. Másodsor: miféle könyvügyben válaszoljak!? Harmadszor: írtam – a lakásodra –, hogy járnál el a Rádió irodalmi osztályánál (Dénes István, Dorogi Zsigmond, Albert Zsuzsa)¹¹ – nem tudhatom, ki csinálja a Krúdy-műsört? – és add le nekik a Szindbád utolsó utazása c. versem (Ne sírjatok c. kötetből), mondassák el egy jó színésszel. De talán még jobb lenne, ha lejönne egy riporter, s én mondanám magnóra, s azt adnák le október 20-án. Írd! – mit tudsz intézni? Baszod! Üdv.: Imre

[1978?]

Ferikém! Lenne egy kérésem: menj el Rudas László u. 81-be. Keresd Szenttornyai Ferencné (I. e. jobbra, bármilyen hülyén hangzik, kutyapedikúr!), és kérdezd meg tőle: megkapta-e a levelem, melyben kértem: nézzen utána, megvannak-e még a több mint 10 éve otthagyt holmijaim, főként két koffernyi könyv és kézirat. Ugyanis én ott laktam valaha bizonyos Végh Károlyéknál a szomszéd lakásban. (Szenttornyai né unokahúguk volt Véghéknek, tehát remélhető, hogy tud valamit a holmik sorsáról.) Járj utána a dolognak, Ferikém, fontos lenne nekem. Ha megtaláljátok, tedd az autódba, s alkalomadtán lehozod Gyulára. Írd! Öllelek: Imre

Dénes Pista elküldte az írást. Viszont Katona¹² baszik megírni: mikor megy a műsor.

[1978. 10. 20.]

Ferikém! Köszönöm! Kár, hogy idő után érkezett a meghívó.¹³ Biz isten felmentem volna. Közbekiáltásaim: a Ház minden oldaláról!!! Adalékok az ismeretek (???) méréséhez, struktúrájához és tipológiájához!¹⁴ Ennyit, mint ezen, már rég röhögtem. A cím annyira hülye, hogy maga a dolgozat csakis remekmű lehet. És hogy maga Ferge Zsuzsa (ki a picca ez?) opponál!¹⁵ Gyere!

⁶ Major Ottó (1924–1999) író, 1964–1976 között az Új Tükör olvasószervezője.

⁷ Bodor Tibor (1921–2000) színész, Simonyi verseinek gyakori előadója.

⁸ Simonyi Imre szerzői estje a Belvárosi Ifjúsági Házban.

⁹ Simonyi Imre szerzői estje az Egyetemi Színpadon.

¹⁰ Végleg szakított régi barátjával, akinek pedig talán a legtöbbet köszönhette.

¹¹ Dénes István (1929–) újságíró, szerkesztő. Dorogi Zsigmond (1931–1993) újságíró, rádiószervező, rendező, 1957-től a Magyar Rádió irodalmi osztályának szerkesztője, 1974-től vezetője. Albert Zsuzsa (Marek Zsuzsanna) (1932–) költő, 1954-től a Magyar Rádió szerkesztője.

¹² Katona Imre (1948–2003) szerkesztő, a Magyar Rádió irodalmi szerkesztőségének vezetője.

¹³ A meghívó az MTA nyilvános rendezvényére, 1978. október 20-ra szolt.

¹⁴ Békés Ferenc kandidátusi disszertációja, amely a Membrán sorozatban rövidített formában jelent meg.

¹⁵ Ferge Zsuzsa (1931–) szociálpolitikus, akadémikus, akkor az MTA Szociológiai Intézetének osztályvezetője.

Csak írd előbb!!! A Krúdy Budapestje c. Szabó Ervin-kiadványt a föld alól is szerezd be, és hozd le! Felvidámítottál! Mít mondanak az okos pestiek az új könyvemről? Öllelek: Imre

[1979/5.]

Ferikém! E hó huszadikán este 7-kor lesz a Forrás-est a Kossuth-klubban. Felutaznék rá, ha szállást tudnál adni, mert nincs hol aludnom. Huszadikán délután várj a Keletiben, 4 órakor, a szokott helyen. Írd azonnal, hogy a lakást és a Keletiben való várást meg tudod-e oldani? Én is fellépnék ez esten. Vedd meg az Alföld áprilisi számát: nagy kritika a könyvről.¹⁶ Plusz két vers. Írd azonnal! Öllelek: Imre

[1979. ?]

Mariska!¹⁷ Mivel Te ügyes vagy, s pláne: „mert egy nap még hazamegyek hozzátok”¹⁸ – Téged kérlek meg az alábbiakra: tedd túvé a várost 1. a felöltőmhöz illő szarugombokért (ennek hiányában szaruutánzat is jó). A Váci utca elején, 6–8? szám alatt az udvarban volt valaha egy maszek gombos, talán ott próbálkozz. Négy darab kellene. Szürkés-feketés-zöldes színekben vibráló. [rajz] kb. ekkora nagyságú. Csak nehogy valami gyöngyház-csillogású gecit vegyél. Esetleg kétféle is vehetsz, hátha az egyik rosszabb a másiknál. 2. Hajts föl sötétszürke gallérbársonyt. Nagyon sima, nagyon tömött szövésűt. (Nekem fekete van, de kiderült, hogy kiabál a szöveten.) Ha boltban találsz szürkét, egy 15 cm széles 35–40 cm hosszú darabot szabass le a boltossal, ferdén, nyakravalószzerűen. [rajz] valahogy így. Esetleg régi nőknek van elfekvő? (K. u. K. időkből). Az is jó. Feri! Tüstént tudd meg a Rádiótól (Filippinyi Éva,¹⁹ Balázs János²⁰, Dorogi Zsiga), melyik napon megy a Gondolatban a másor? Csók Imre

[1979. ?]

Mari! Feri! Mi van veletek? Feri bement a kórházba? Igen? Nem? Ha igen: mit állapítottak meg? Én két hete megint rosszabbul vagyok. A LELKEM... Meg a lábam. S mindenem, amim még van. Gyanakszom: a „LÉT”-nek az égvilágon semmi értelme. (Lukács és Angelusz²¹ ezt hogyan látja?) Apropos: Lukács! Megkaptam a Márai és Németh László ellen (1947-ben) írott dolgozatait. Annak idején is hátborzongató volt. Ám harminc év után újraolvasva talán már csak szánalmas. Legfeljebb: dühítő! Irodalom és demokrácia, valamint Új magyar kultúráért a két könyv címe. Örök tanulság okából kölcsönözzétek ki valamelyik könyvtárból.²² Azon kívül, hogy az évezred legbutább frateré – még folyamatosan hazudik is. Márai Sértődöttek c. könyvéből hamisan!!!²³ idéz, hogy kompromittálhassa. Németh Lászlóról meg csak úgy odavetőleg

¹⁶ Niklai Ádám: Simonyi Imre: Gyulai krétarajzok. Alföld, 1979/4.

¹⁷ Békés Ferenc felesége, Zsiros Mária (1951–) szociológus.

¹⁸ Vö. Simonyi Imre: Három szerelmes sor (fenntartással). Ennek első sora „Hogyha egyszer elmegyek hozzátok...” In Simonyi Imre: Ne sírjatok (1966). Ez egy Márai-versből való sor módosított változata. Elemzését lásd: Csibra István: Simonyi Imre pályaképe (2003). 91. skk.; illetve uó: Színe és visszája. Simonyi Imre és Márai Sándor kapcsolatáról. Bárka, 2006/1.

¹⁹ Filippinyi Éva (1947–) újságíró, a Magyar Rádió irodalmi osztályának szerkesztő-riportere.

²⁰ Balázs János (1910–1983) színész, rendező. 1974-től nyugdíjazásáig a Magyar Rádióban rendező.

²¹ Angelusz Róbert (1939–) szociológus, egyetemi tanár; Simonyi egyik legjobb régi gyulai barátja volt, egyszer azonban valamin összeveszttek, s hosszú időre megromlott a viszonyuk.

²² Lukács György Új magyar kultúráért című kötetében (Szikra, 1948) Utak és zsakuccák cím alatt bírálta Márai Sándor (1900–1989) Eupalinos vagy az újjáépítés című, 1947. június 20-án a Magyar Nemzetben megjelent kis allegorikus dialógusát.

²³ A Sértődöttek trilógia A hang című első kötetéről van szó (Révai, 1947). A róla szóló kritikát lásd Lukács György: Új magyar kultúráért. 221–229.

jegyzi fel: a két háború között nem volt Magyarországon olyan jobboldali mozdulat, amelynek ne Németh László lett volna a nemzője... stb. Szóval: hogy vagytok? Én már alig. Mari! Feri! Csókollak Benneteket: Imre

[1979 őszén]

Marikám! Gombok jók, de a kabát csak most készül, tehát ha rajta varrva, mondható ki az utolsó szó. Ha Feri jön: fizetem az árát. [...] Egyébként is nehéz az élet. Az egyébkéntet egy Juliska kezdi előidézni. Vidéken így élünk, mi, akik még adunk magunkra, s ápoljuk az ősök virtusait: miszerint nincs szebb az őszelői szerelemnél. (S ha van is, az legfeljebb a tavaszi, a nyári, a téli. Ám most ősz van – be kell érni vele.) Sok csók: Imre

Ferikém! Laczkó-ügyben: olvasd el a Kortársban írottat a Forrás 6. sz.-ban írottal.²⁴ (Ugyanez a Laczkó – ott is.) A két szöveg egybevetése: az utóbbi évek legocsmányabb kritikusi gaztette. Egy jó pennájú ember (talán pont Te, esetleg valamelyik barátod) megglosszázhatná. Hát melyik Laczkót is vegyem komolyan? Illetve: melyik Laczkó veszi komolyan önmagát? Ugyanis a Forrásban zseniális voltam. A Kortársban ellenkező. Meg kéne döfni a pasast. (Bár erős a gyanúm, hogy a Kortárs főszerkesztőjének keze van a dologban. Aki utál. Én is őtet.)² Gyere minél előbb. Én is mennék: sok dolgom lenne fönt. De van-e szállás? Írj. Csókollak: Imre Nők Lapjában 2. sorban: égalja után „meg” szócska beszúrandó, az „égalján” után pedig nem „még”, hanem meg olvasandó.

[1983]

Te FASZ! Ne Te olvasd a Szárszót,²⁵ de ellenben külddd!!! A Márairól is kevés nekem annyi, hogy megjelent (ezt nélkül is tudtam): külddd!²⁶ Bibót – úgyszintén.²⁷ Ezenkívül: agyalj ki valakit, aki alkalmanként szállást ad, ha Pesten vagyok, mert a régi helyemre nem megyek többé: tébolyda! A földön is elleszek, csak fedél legyen a fejem felett. Beszélj a haveroddal, hátha náluk van hely? Ígérem: jól viselném magam! Öllelek, (de csak ha a könyveket küldted). Imre bátyád.

[1984. május–június]

Ferikém! Kibaszta velem: kétezer példányban volt pofájuk a kötetet²⁸ forgalomba hozni. Amikor reklamáltam a kiadónál, Illés Endre²⁹ azt válaszolta: ők a könyvterjesztők megrendelése alapján dolgoznak. Ez igaz is, nem is. Ugyanis a gyulai bolt 500 darabot rendelt, és kapott 170 darabot. Ugyanakkor – ezt jó helyről tudom – a Művelt Nép Könyvterjesztő (amelyhez a gyulai bolt is tartozik) összesen 500 példányt kért terjesztésre. Az összes Művelt Nép-boltok számára!!! Tehát annyit, amennyit a gyulai bolt rendelt egymaga.

Az lenne a kérésem, hogy vedd nyakadba a várost (esetleg néhány ifjú szociológus közreműködésével), és végezz(etek) hivatalos, vagy félhivatalos, vagy magánfelméréseket:

1. a bolt mennyit rendelt? 2. a rendelésre mennyit kapott? 3. a kereslet hányszorosa volt a ren-

²⁴ Laczkó András: Versek egy fordítatlan köpönyegről. Simonyi Imre: Gyulai krétarajzok. Forrás, 1979/6., illetve uő: Simonyi Imre: Gyulai krétarajzok. Kortárs, 1979/8. 2 A Kortárs akkori főszerkesztője Kovács Sándor Iván (1937–) volt.

²⁵ SZÁRSZÓ. Előzményei, jegyzőkönyve és utóélete. Kossuth Könyvkiadó, 1983.

²⁶ Márai Sándor Harminc ezüstpénz című műve iránt érdeklődött Simonyi (München, 1893, Újváry Griff kiadása).

²⁷ A Bibó István (1911–1979) Emlékkönyvről volt szó (1. kiadás 1979, szamizdat-kiadás 90 példányban, 2. kiadás 1991, az Osiris és a berni Protestáns Egyetem közös kiadása).

²⁸ Simonyi Imre: Két szerelem. Szépirodalmi, 1984.

²⁹ Illés Endre (1902–1986) író, 1957-től haláláig a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója.

delésnek? Ez utóbbi a legfontosabb! Egyszóval: ami Tőled tellik (sic!), tedd meg, hogy bizonyos adatok a kezemben legyenek, hogy érvelni tudhassak a kiadó felé a Válogatott versek³⁰ kiadása előtt. Ugyanis mégiscsak tarthatatlan, hogy boltoskisasszonyok és boltossegédek szabják meg azt, hogy én hány példányban jöhessek. Márpedig e pillanatban ez a helyzet. Ezért lenne fontos adatszerűen tudnom: mekkora volt a kereslet a könyvemre, hogy a Válogatottkor érvelni tudhassak Illés Endre felé. És jó volna tudnom, hogy a mostani kereslet felébresztette-e a boltvezetőket, hogy belőlem jóval több fogyna el, mint amennyit eddig rendeltek?! Írj! És járj a dolog végire. Marit is csókolom: Imre

Ha Gyulára jöttök, hozd magaddal azt az Irodalmi Újságot!³¹

[1984. 06. 11.]

Gyermekeim! Mari! Feri! Köszönöm! De ha már így állunk, akkor próbáljátok a második kötetet is megszerezni (Jelvény és jelentés)³² és hozzátok el. Feladatul tűzöm elétek, hogy a trilógiát olvassátok, elejétől (A hang az első kötet címe; ez megvan nekem.)³³ Ez bizony az évszázad egyik legnagyobb regénye. Föltétlen olvassátok el a két hét előtti Képesújságban megjelent prózámat. Bebasztam! Láttátok a szombati És-t? meg a Magyar Nemzetet? „Zsengéimet”! És most a legfontosabb! Feri, Neked van ismeretséged a Rádiónál, arról lenne szó, hogy Faragó Vili³⁴ 5-6 hete egyik vasárnapi szokott műsorában rólam beszélt. Ezt a beszédet föltétlenül meg kellene szerezni, szalagban is (átjátszva) és gépelt állapotban is. (Vili azt írta, hogy Neki nem maradt példánya, mert eladta valamilyen szervnek, tudod, annak, amelyik a vidéki lapokat látja el anyaggal, nem jut eszembe a cég neve, pedig valaha én is adtam el nekik verseket, ha jól emlékszem, a Népszabadság-székházban működik. Kérlek, nézz utána; biztos, hogy azoknak van gépelt példányuk fölösen.) Szóval: Márai! és Faragó! mindkettő nagyon fontos. Rövidesen költözök a 48-as utcába. Borzasztó lesz! Marit csókolom! Öllelek: Imre

[1984. 07. 10.]

Mari! Feri! jólesett Veletek végigmehetnem a régi Gyulán (mert arra a félórára igenis a régi Gyulán mentünk által). Visszafelé az „Enyedi”-zugon³⁵ jöttem, keresztül a Munkácsyn, egészen ... Piroskáig ... És negyvenöt év után újra láttam a Malom: illetve a Két malom... vagy éppen a Kenyérsütő utcát. Köszönöm! Öleléssel: Imre (Az utcanévnél nem marháskodtam: valóban Két malom utcára emlékeztem.)

[1986. 10. 21.]

Feri! de amire most kérlek: ez létkérdés. Van egy SP. 54. nevű érszűkület elleni csodagyógyszer. Ezt szedtem három hónapig: sokat segített. E percben elfogyott s itt – még a kórházban sem – szerezhető be. Kérlek, azonnal lépj akadémikus, miniszteriális orvosismerőseid felé (az utolsó dózist épp a minisztérium küldte 2 hónapja), hogy legyenek segítségre, mert eme gyógyszer hiányában hetek alatt véglegesen elrohad a jobb lábam s lényegében: végem. Ezt vedd komolyan: hajts fel bárkit (mindenkit), akinek van befolyása e tárgyban a minisztérium felé. Úgy tudom,

³⁰ Különvélemény címmel jelent meg 1986-ban.

³¹ Békés Ferenc Párizsból hozta magával a szóban forgó lapot, benne egy Márairól szóló írással.

³² A Jelvény és jelentés a Sértődöttek trilógia második kötete (a harmadik a Művészet és szerelem). Simonyi mindhárom kötetet Békés Ferencről kapta, részletesebben lásd Békés Ferenc (szerk.): Rajongás vagy szereptévesztés. Simonyi Imre és Márai Sándor kapcsolatáról. Ababook, 2005.

³³ A Sértődöttek trilógia első kötete A hang. Révai, 1947.

³⁴ Faragó Vilmos (1929–) újságíró, kritikus, az Élet és Irodalom főszerkesztő-helyettese.

³⁵ Vö. Simonyi Imre: Gyulai krétarajzok (1978) 14. o.

hogy szabadon pesti patikákban sem kapható. Csak különleges engedéllyel. Te is voltál annyit beteg, hogy valamelyik ismerős klinikán esetleg van olyan embered, aki legalább csórelni tud. Egyszóval: e tárgyban mindent tegyél meg. Imre

[1986]

Mi az, Kedves Feri?! átvetted Görg.-tól³⁶ a stafétabotot? Hülyeségből és aljasságból! „Provokáció”? – az előszó. Igen?! Akkor – gondolom – Ady egy provokátor volt. L.: „vad geszti bolond...” stb. Szabó Dezső egész életműve, Németh Lászlóé is: – provokáció.

Hát még a San Gennaro!!!³⁷ Az csak a provokáció. S Te nem áttallanád azt olvasni. Méghozzá olyan hülyén, hogy azt se tudnád, hogy „provokációt” olvasol. S hogy Sipos Tamás mit mondott!? – Hát mióta reveláció, mióta kánon nékem egy Sipos Tamás³⁸ Ha nem tudnád még: engem Simonyi Imrének hívnak! (Ú. m. Krúdy Gyula, Bartók Béla, Bajcsy-Zsilinszky Endre... und so weiter...) S hogy mi lesz, ha mások is magukra veszik. Mit? és kik? Mért vennék magukra „mások”, amikor szót se ejtek „másokról”. Most aztán sürgősen tűnj el a picsába! Jó? Szerető: Imre bátyád

P. S. Hogy kinek tulajdonítom majd (az esetleges) mellőzést? Kapaszkodj meg! ÖNMA-GAMNAK! S a magadfajta idiótáknak. Kielégít a válasz?

³⁶ Görgényi Ferenc.

³⁷ Márai Sándor: San Gennaro vére. New York, 1965. Az író kiadása.

³⁸ Sipos Tamás (1931–2002) író, újságíró, a Magyar Rádió irodalmi fősztályának szerkesztője.

Ábrahám György

A földreszállt

Az 1910-ben, Gyulaváriban földreszállt kohán györgy, imígyen kisbetűkkel írva, a magyar képzőművészet nemecekje.

Nemecekhez illően szülővárosára hagyta egész életművét. Mit is tehetett volna? Ahol sokan azt sem tudták, hogy létezik, ahol egy levesért rajzot kaptak tőle, ahol egy pörköltért festményt akaszthatott a falra, aki vendégül látta, abban a szülővárosban jóteknonykodott, ahol nem sokra becsülték. Halála előtt, mint a *Pál ucai fiúk* közlegénye, megkapta a „tábornoki” váll-lapot, 1965-ben a Kossuth-díjat. Megírták, hogy életmű-kiállítása volt a fővárosban. Szégyen reám, én nem tudtam.

A 21. század egyik legjelentősebb képzőművészeti eseménye volt Gyula város művészeti életében, 2001. június 13-án a Mogyoróssy Könyvtárban, ahol Caj Lunnak, a papír feltalálójának, Gutenbergnek, a nyomda megalkotójának és Supka Gézának, a könyvhét elindítójának hódolva, a könyv ünnepén bemutatták Supka Magdolna *Kohán György* című nagymonográfiáját.

A szerző, a sokak által tisztelt Manna (ma már az égi nagy műteremben beszélgetnek Kohán mesterrel, Aba-Novákkal s társaival) mindössze harminc évet készült erre az alkalomra. A KOHÁN-KÖNYV, csupa nagybetűkkel nem egy szimpla album volt, mint más színes, személygyönyörködtető kiadvány. Emlékmű, amit csak szellemi útítárs írhatott meg.

Sajnos még ma sem tudják a gyulaiak, ki is élt és alkotott itt közöttük. Mégis ki volt, van, lesz Ő? „A monumentalizmus szinte egyetlen magyar mestere – állítja róla a kortárs –, aki nélkül nem lehet Magyarországon képzőművészetről beszélni. A festészet Toldija, aki az ecsetjével Budán túlra, Párizsra mutat. Ízig-veéig magyar s mégis világméretű.”¹

Amikor a Nemzeti Galériában 1976-ban ismételtén a közönség elé került, még mindig fényévnnyi távolságra volt korától, s a megértéstől. A törlesztők lelkiismerete azonban unta a furdalást. Lenyűgözően gyönyörűséges kiállítás volt. Dermedt döbbenettel álltam a képei előtt. Hinni sem akartam a szemeimnek. Majd szétvetett a lokális büszkeség. Az életmű-kiállítást nézve állította róla Andzej Wajda, a lengyel filmművészet égígérő nagysága, hogy amit lát, az maga a világsiker. Barcsay Jenő meg azt mondta: „...nem tudta, milyen zseniális”. Mire Supka azt válaszolta: „lehet, hogy maga nem, de Ő igen”.

Aztán lett a Kohán Képtár. Talán igaz, talán nem, hogy több volt az ellenző, mint a támogató, amikor emlékmúzeummal illették a városban, Gyulán.

S mi történt azóta? Néhány újrendezés. Meg a csendes várakozás. Itt, az ország délvidéki zugában létezik, halódik az életmű. Másutt alig tudnak róla, s a kevesek ismerik. Ezért kellett a könyv. De elegendő lépés volt a monográfia?

Nem kellett volna, kellene-e erőteljesebben bevinni a köztudatba, s a nemzetközi figyelmet felhívni Kohán művészetére? A Nagy Manna már régen tudta: „Kellene, de nehéz lesz, mert a blablások átvették a szöveget. Nagyon beleváló emberek kellene ehhez. Addig is, míg ez bekövetkezik, nyugtassa az ittenieket, hogy Gyulának van Kohánja, aki minden pompát megérdemel” – mondta az örökifjú művészettörténész, megnevezve az utódot, Gyarmati Gabriellát,

¹ A szövegben szereplő idézetek Supka Magdolna *Kohán György* című könyvéből származnak. (Gyula Város Önkormányzata, Gyula, 2001. 174 p.) (A szerk.)

a szakmabelit, az életmű további ápolójául, mintegy nyilvánosan rátestálva a továbbiakat. Aki hol van most? S tehet róla?²

Ellenpontként Féja Gézátt idézem, akinek sorait a monográfia is tartalmazza: „*Azt mondotta egyszer az édesanyjának: Magamnak festem őket, de majd egyszer az udvarra hordom, és felgyújtom.*” *De mégsem égette el. Gyula városára hagyta, mert „az emberek eltűnnek, de a város megmarad. Vég-Gyula visszanyeri régi rangját, ismét őriz, véd valamit, és bizonyos európai zarándokhellyé válik.*” Érzem és állítom, hogy igazat beszélt a neves viarsarkai, festőóriást adott szülővárosom a hazának. A VILÁGNAK.

Az időgép újabb generáció felnőtté válását jelzi. Sejtjeink pusztulófélben. A ma már öszülöre forduló nemzedéknek kellene valami maradandót hagyni az utókorra. Néhány éve egy brókerceg termeiben lehetett Kohánt, s vele a magyar monumentalizmust látni. Sok-sok, kissé megkopott, már-már itt-ott restaurálásra szoruló mű a főváros közönsége számára láthatóvá vált.³ Annyi idő után most már csak a helyrehozatalra kellene áldozni.

2010. február 22-én lesz születésének 100. évfordulója.

Nem tisztzem, hogy szóljak, de az sem, hogy fogjam be a számát. Már most el kellene különíteni vajmi kis összeget. S fel is használni, amikor kell. Az újabb életmű-kiállításához, gondolom, valakiknek milliókat kell félretenni.

A világ százegyedik csodája megér ennyit. Nálunk nincs Alhambra, nincs Colosseum, nincs Leonardónk, nincs El Greconk, nekünk Kohán Györgyünk van.

Jut eszembe: megnézik-e őt a gyulaiak, a megyeiek? Őt, akinek a naplementéje az egész FÖLDET bevilágítja, akinek szívárványa az egész EMBERISÉGNEK ad reményt, akinek GÖNCÖL SZEKERE a földre hozza a csillagokat, s akinek emberalakjai a KOZMOSZ gyermekei.

Mi közöm van nekem mindehhez? Semmi más, mint az, hogy békésgyulai vagyok. Már ennyi is sok. Látni vélem, hogy a tornyok magasából reánk tekint. S helyeslően bólint. No lám, még a végén, mármint az idők végén, egyszer még fel is fedeznek...

Meggyőződésem, hogy Kohán György minden időben a magyar festészet aranycsapatában játszott, játszik, s játszani fog. Soroljam a csapat többi tagját? Mondjam, hogy Székely Bertalan, Benczúr Gyula, Csontváry Kosztka Tivadar, Gulácsy Lajos, Munkácsy Mihály, Mednyánszky László, Paál László, Rippl-Rónai József, Szinyei Merse Pál, Zichy Mihály... S hogy milyen poszton fér be a nemzeti tizenegybe? Focihasonlattal élve mondjuk úgy, hogy a Kocsis Sándor helyén. Ő sem volt több, mint egy világbajnokság gólkirálya. Kohán György sem több, mint a monumentalizmus alkirálya.

Tehtet róla, hogy szerette a sors, s korán halt? Ettől még halhatatlan. S HÁROM ÉV MÚLVA 100 ÉVES LENNE, HA ÉLHETETT VOLNA.

² A Kohán Képtár jelenleg a 2005 januárjában létrehozott Corvin János Múzeum szervezeti egységébe tartozik. (A szerk.)

³ 2002-ben két kiállítást rendezett a Kohán-hagyaték tulajdonosa a művész népszerűsítése céljával Budapesten. Festményeit és viasztempera munkáit a Hamilton International Tőzsdeügynökség Aulich Art Galériájában, grafikai kollekcióját a Nemzeti Táncszínházban működő Premier Galériában láthatta a közönség. (A szerk.)

Kalmár Zsolt

Gondolatok Váradi Zoltán békéscsabai kiállításáról¹

Ha Váradi Zolit némi élelemmel ellátva bezárnánk egy átlagosan berendezett, négyszer négy méteres szobába, biztos vagyok abban, hogy néhány nap eltelte után szenzációs fotóanyaggal jelentkezne „Benyomásaim a bezártságról” vagy „Észrevett részletek” címmel. Miért mondom ezt? Azért, mert aki tud fényképezni, az bárhol tud, aki pedig nem, az sehol sem.

Természetesen átmenetek azért vannak, de úgy tűnik, Váradi Zoltán professzionális meglátó és kivitelező.

A nyolcvanas években ismerkedtünk össze, mikor a Szlovák Kultúra Házában kiállítása volt.

Azt írtam akkor a vendégkönyvbe, hogy nem kell ahhoz messzire utazni, hogy valaki jó fotókat készítsen. Őt kíváncsivá tette ez a megállapítás és utánam érdeklődött, én pedig megtiszteltetésnek vettem, hogy megismerhettem. Azóta barátság és az ebből fakadó két közös kötet jelenti számunkra az összetartozást.

Zoli látó ember, észrevesz, kiemel. Nem szépíti meg a dolgokat, hanem rátalál a szépre.

Ráadásul olyan szépségeket örökít meg, amelyek mellett minden nap úgy sétálunk el, mintha nem is léteznének – kutak, újságos bódék, kirakatok, köd, az alkonyat fényei. Olyan ez, mint a bennünk rejlő, de mégis elveszett lehetőségek, amiktől egy hajszal választ el minket, viszont az végérvényesen.

Az ő képeihez nem kellene címek, az ő képei tiszták, szótlanok és nem tűrik sem a kategorizálást, sem a túlbonyolítást. Megmutatják magukat egyszerűen, csendben és nem tolakodóan kérnek bennünket, hogy vegyük őket észre.

Ami csodálatos bennük, hogy fekete-fehér indíttatással készültek, de színes technikával. Olyan ez, mint mikor egy műgyűjtő kezébe vesz egy értékes tárgyat: nem ront neki, tudja, hogy finoman kell vele bánni, hogy lelke van. És aminek lelke van, az elég színes fekete-fehérben is, nem szükséges tarka-barkára mázolni.

Nekem annak idején, mikor még kossuthos gimnazista voltam Debrecenben, a magyar tanárnőm azt mondta, hogy vannak emberek, akik sokat tudnak, de nem beszédesek és olyanok is, akik azt a keveset, amit tudnak, úgy tálalják, hogy ideig-óráig rengetegnek tűnik.

Zoli nem beszédes ember, úgyhogy elmondom helyette, amit ő szerényen elhallgat:

1955-ben születik Békéscsabán; általános és középiskolai tanulmányait Mezőberényben végzi. Tizenhárom éves, mikor megkapja első fényképezőgépét egy Zorkij 10-est. A konyhában nagytűt, és rengeteget jár moziba. Saját bevallása szerint képi kultúrájára ez volt a legkiemelkedőbb hatással. Édesanyja megrendeli számára a *Fotó* című folyóiratot, és ez az a momentum, amely a fotós életbe való bekapcsolódást jelenti számára. Ebben az időszakban kezdi pályázatokra küldeni munkáit, és a siker nem marad el: 1975-ben országos középiskolai pályázatot nyer. Hazafelé jövet Pécsről – kezében a serleggel – végérvényesen elkötelezi magát a fotózás mellett. Váradi Zoltán azt vallja, hogy előbb a szakmát kell tökéletesen kitanulni, és csak ezután jöhet majd az önkifejezés, a kísérletezés.

1975-től 1986-ig, majd 1997-től 2003-ig a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban dol-

¹ Elhangzott 2007. február 13-án a Jankay Galériában.

gozik, és mint alkalmazott fotográfus műtárgyfotókat készít, katalógusokat illusztrál. 1983-ig szinte valamennyi hazai fotópályázaton részt vesz, és még ugyanebben az évben – a megyében elsőként – tagja lesz a Magyar Fotóművészek Szövetségének. Ajánlója – többek között – az a Tóth István, aki az 1980-as évek elején² New Yorkban megkapja az Évszázad Kiváló Fotóművésze elismerést.

Bár ekkoriban két ajánlatot is kap neves fővárosi lapoktól, egyiket sem fogadja el, továbbra is a békési táj, az itteni emberek vonzzák. 1985-ben tagja lesz a Művészeti Alapnak is. (30 év az alsó korhatár, ő ekkor 30 éves.) 1990-től kisebb megszakításokkal szabad szellemi foglalkozású művész. 1996-tól hat könyve jelenik meg Mezőberényt, Orosházát és Gyulát bemutató, valamint egy műtárgyfotókból összeállított kiadvány is napvilágot lát, és szintén nevéhez fűződik a Jankay Tibor életművét bemutató album. Elkészíti egy, a megyeszékhelyet tárgyaló könyv anyagát is, ennek megjelenése azonban még várat magára.

Több tucat egyéni és csoportos kiállítás résztvevője; a Magyar Fotóművészek Szövetségének nivódíját pedig tizenkét alkalommal nyeri el. Ötven éves kora óta foglalkozik a digitális fényképezéssel. Első ilyen jellegű bemutatkozása a Jankay Galériában rendezett kiállítás.

A fogadtatás kedvező. Véleménye szerint ez az alkalom is bizonyítja, hogy igény van azon élettér egyedi szemszögből való bemutatására, ahol a nézők mindennapjaikat töltik.

Ezentúl egyéni kiállításokban gondolkodik, és szeretné a hagyományos és a digitális technikát egyaránt alkalmazni. Bízunk abban, hogy bölcs döntés születik majd a hagyományos „kézműves-fotográfia” jövőjét illetően.

És most következzenek néhány vélemény az alkotóról és képeiről:

- „A fiatal fotográfus nem hétköznapi érényeket csillogtat, úgy tűnik a szakmát máris magas szinten műveli.” Békés Megyei Népújság, 1981 – Sass Ervin
- „Ma már szinte hihetetlen, hogy létezik ilyen tiszta, mindenre őszintén rácsodálkozó tekintet, mint a fiatal Váradi Zoltán.” Magyar Nemzet, 1985 – Beke László
- „Valami előre bocsátott rossz közérzet felől haladunk az adott világ varázsai felé.” Békés Megyei Népújság, 1986 – Pleskonics András
- „Aprólékos műgonddal kidolgozott fényképein alig történik valami, mégis hallhatatlanul izgalmasak.” Katalógus-bevezető, 1986 – Gera Mihály
- „Létrehozva ily módon a fából vaskarikát, a szigorúan vett tárgyi világ tárgyias ábrázolásában a fikciót.” Kiállításmegnyitó, Szeged, 1986 – Szávai István
- „Váradi Zoltán fotóművész alkotásait a hazai fotóművészet valós értékeiként kell megítélni. Azzá emeli tudatos, művészi programja, a mesterség nagyvonalú ismerete, a szociografikus vénába oltott érzékenysége.” Kiállításmegnyitó, Szeged, 1986 – Tandí Lajos
- „Váradi Zoltán legfőbb érénye a jó megfigyelés, a lírai tolmácsolás művészi ereje és pazar kompozíciós képessége.” Magyar Nemzet, 1986 – Polner Zoltán
- „Poézisének igazi súlya nem oldottságában, hanem egyszerűségében, védtelen őszinteségében keresendő. Ez helyezi őt a kortárs fotóművészet élvonalába.” Magyar Nemzet, 1987 – Pallagi Ferenc

Mikor Zolit közérzetéről faggattam, humorosan az ország állapotához hasonlította azt. „Az elmúlt tizenhét évben megváltozott a közbeszéd” – mondta. „Attól félek, hogy az alkotó emberek helyzete egyre bizonytalanabbá válik. Létük már így is meglehetősen esetleges. Egyre fogy

2 1980-ban. (A szerk.)

bennük a hit, hogy »adni akarásukra« szükség van. A szerzési vágy felülemelkedik az egyetemes értékeken, és ez baj. Öröm ugyanakkor, hogy az emberek éhségérzete még felvillan egy-egy művészeti témájú rendezvényen. És öröm az is, hogy ugyanezen emberek biztató szavaira újjászülettem, tele vagyok tervekkel. Amíg szeretik könyveimet, megnézik kiállításaimat, itt a helyem.”

Váradi Zoltán visszahúzódó, időnként befelé forduló személyiség, úgy is mondhatnánk, hogy nem könnyű ember, nem könnyű sorssal. Talán ez is közrejátszik abban, hogy mikor megnyilvánul, azt körültekintően, átgondoltan és felelősségteljesen teszi. Egyszóval: hiteles. És ami hiteles, az befogadásra méltó érték. Ő attól nagy, hogy nem akar nagy lenni, meghúzódik a háttérben és csodaszintre emeli a hétköznapiok félhomályát. Azt a félhomályt, amelyben barátságok és szerelmek szövődnek, amelyben megállva egy pillanatra, titkon elsírhatjuk magunkat, vagy éppen tetten érhetjük a mindig múló boldogság utolsó zöngéit, azt a félhomályt, amelyben üzen nekünk a csend.

Mostani kiállításának vendégkönyvi bejegyzései között található az alábbi mondat:

„Csabai képei láttán mintha Párizsban járnék!” Meg is ígérte, hogy a jövőben ellátogat a Szajna partjára és „csabaiasan” fényképez majd.

Adjon neki hozzá a Teremtő erőt, egészséget!

Banner Zoltán

Fényképek, aranymosás Grin Igor fotóiról

Csak költőként tudok közelíteni a fényképhez és a lét mechanikai vagy elektronikus rögzítésének (film, video, számítógép stb.) valamennyi módozatához; egyrészt, mert egyiket sem művelem, másrészt féltékenységből: hiszen művészettörténészként egész életemet a festészet, szobrászat, grafika legalább huszonétezer éves színeváltozásainak a csodálatában töltöttem, s ezért kezdettől bizalmatlanul figyeltem az oly könnyen felvillantható gépi káprázatok *művészetté* avatását.

Az is igaz viszont, hogy ma már hálás vagyok a tudományos és a művészi megismerés házasságának, mert bár megkárosította, de legalábbis megtépázta a művészet (mindenekelőtt a festészet és a színház) hajdani tekintélyét és hitelét, ugyanakkor bebizonyosodott, hogy olyasmire képes ez a frigy, amire a hagyományos művészeti ágazatok a maguk eszközeivel képtelenek (pedig évezredek át törekedtek), s ily módon számukra más, még mélyebb, még összetettebb, még igényesebb feltáró feladatok kínálkoznak.

Ebben a felemás viszonyulásomban szíven ütött Grin Igor felkérése: nyitnám meg fotóműveinek pécsi tárlatát.

Nincs abban semmi különös, hogy egy néprajzkutató múzeumigazgató saját tárgyfotóit használja gyűjtő- és feldolgozó munkájában; de hát te főleg szellemi néprajzzal foglalkozol – vagy fényképezhető a népdal, a mese, a szokásrend, a ballada...?

– A paraszti lét jelenségeit és tárgyait rögzítő fényképezőgép fontos munkaeszközöm volt. A néprajzkutatóként szinte kötelező és évtizedeken át gyakorolt megfigyelői attitűd alakította ki fotográfusi érdeklődésemet.

A műtárgyfotó vagy a situáció-dokumentum azonban csak akkor munkaeszköz, ha hajszálpontosan adekvát. Persze ennek is van vizuális-esztétikai minősége, de csak közvetve: elindítja bennem az illető tárgyról vagy jelenségről való képzeleti gondolkozást. Kedvem szerint körüljárhatom a látvány életterét. Úgy gondolom; Neked pedig éppen ez a kiindulási pontod, vagyis miután képzeletben (a képernyőn) körbejártad, azután rögzíted. Méghozzá oly módon, hogy a néprajzi tárgy és téma el is tűnt látókörödből, s mindaz ami bennük megnyilvánul, tárgyiasul vagy éppen elszellemiesül – most a táj, a természet, a földrajzi és légköri tájegység, az ősi és az emberalkotta környezet sugallatára összpontosítasz. A hajdani nagy és vad vizek, ritka növények és madárrajok (fajok) régiójának, Békésnek a természeti kultúráját még nem tiporta el a mohó civilizáció. (Sajnos, előbb-utóbb ez is bekövetkezik.) De te mégsem az úgynevezett (és főleg gicsces) csúcspillanatokra törsz a gépeddel, nem turistacsalogató mázsolmányokat utánzol, hanem a „tökéletesnek” (tökéletesen hűnek) az előző állapotát választod ki; a tökéletes előtti pillanatot...

– Egy dunántúli fotográfus barátom hízelgő hasonlata szerint képalkotó módszerem az aranymosáshoz hasonlítható. Az aranymosónak rengeteg homokot kell átmosnia, amíg a nemesfém néhány szemcséje fennmarad a rostán. De ha szilárdan hiszünk, hogy kinyerhető a homok szürke áradatából – akkor el is jutsz az aranyig... Két év óta fényképezek digitális tükkörreflexes Nikon-kamerákkal, amelyekkel a korábban használt Minolta és Nikon kamerákra emlékeztető hagyományos módon lehet felvételeket készíteni. Két év alatt több mint harmincezer képet exponáltam és a mai napig közel kilencszáz színes A/3-as nagytást végelezesítettem.

Visszatérnék fotóművészeti tevékenységed néprajzi meghatározottságához. Bizonyára nem

túlságosan korszerű és szakmai szempont, de az a benyomásom, hogy a rengeteg változat kivételének az eredményeként „belülről” láttatod a témát. Nótafaíd, adatszolgáltatóid nyújtották számodra a példát és általuk nyíltak meg előtted, benned tér is idő dimenziói. Elvégre a tájat is az emberek éltetik. S mintha szellemi (néprajzi) emlékeiden át látnád és láttatnád a békési táj földjét, vizeit, évszakait, felhőit, arcait. Tehát számodra megnyílnak a laikus vagy turista szemlélő előtt rejtőzködő titkok.

– *Ha embert fényképezek, arra törekszem, hogy az ábrázolás minél eszköztelenebb legyen. Portréim központi eleme tehát a modell tekintete, „a szem, a lélek tükré”. A tájfényképezés értelme: visszatalálni a természethez, spirituális energiaforrásunkhoz. Ebből az alapállásból örökítem meg a virágokat is, kertieket és mezeiket egyaránt; az ég felé fordított optikával készült, kék-fehér képeken a felhőkig nyújtózó, végtelen türelmű fák arra figyelmeztetnek, hogy e látványelemek a teremtett világ azonos értékű alkotórészei, amelyekért hálával tartozunk. Az asszociatív (absztrakt) képek alapja is egy-egy konkrét fotográfiám, melyet egy sor szoftveres átalakításnak vetek alá, mindaddig, amíg az eredeti kontextusban láthatatlanul megbúvó látvány új képi totalitást eredményezve napvilágra kerül.*

Az európai nemzetek lassan elmosódnak, mint a hibásan exponált felvételek. Képszomjas, képfaló korunk optikája viszont egyrészt élesebben lát mint a szemünk, másrészt a virtualitás szarnoki módon eltakarja előlünk a hagyományos szépség megnyilvánulási formáit. Pontosabban: a Szép esztétikai kategóriája sötétedik és relativizálódik.

– *Hiába lát élesebben az optika, mint az ember, a fotográfus esetleges önhiúsága (amelyet olykor nagyszerű felszerelése birtoklásának tudata táplál) válik legfőbb gátjává a nézőt megszólító kép megszületésének. Viszont a lelki ráhangolódás (a szerényebb technika dacára is) elnyerheti jutalmát, az örömet adó fényképet. Egyébként a fény a fényképezés alapvető kifejező eszköze, mert áttelekesíti s egyben érzékibbé avatja a képet. A tudatos „fényvezetés” a fényképezést a látvány kulisszája mögött meghúzódó lényeg felfedésében nagymértékben segítheti.*

Végére újra visszakapcsolnék a néprajzos attitűdhöz; fényképeidből azt az íratlan programot olvasom ki, hogy nemcsak a tárgyakat és balladákat kell gyűjteni, hanem vizuális emlékeinket is, amelyek láttán rosszabb napok tanúi felsóhajthatnak: „milyen gyönyörű volt ez a lány Európa kellős közepén, akinek ez volt a neve: Békés...”

Grin Igor fotója

Figyelő

Koncz Tamás

A Jelen három arca

Egy kiégett idol, egy saját cilindereből előhúzott nyurga úr és egy, a mágikus realizmus festői fogságában nyúglódó lányka – három tökéletesen eltérő főhős, s mögöttük három regény: a *Varjúszerenád*, a *Jozefát úr avagy a regénykedés* s az *Elveszett* autonóm, sajátos világai. Az olvasói-recenzensi kérdés kézenfekvő: hol itt a közös pont (ha van egyáltalán), és miért éppen ezek a művek nyerték el az Irodalmi Jelen 2006-os regény pályázatának nagydíjait.

Bár a regények között kapcsolatot első olvasatra csak a közös díjazás teremt, több olyan motívum is van, ami indokolhatja együttállásukat – köztük a(z időbeli és tematikai) fokozatosság elve.

A szerzők, Sigmond István, Nagy Koppány Zsolt és Balogh Robert az alkotói pálya jól elkülöníthető szakaszain állnak: Nagy Koppánynak ez az első, Baloghnak (több verseskötet mellett) a harmadik regénye, míg Sigmond István, a „triász” rangidőse 1969 óta ír regényeket, elbeszéléseket, drámákat. Másfelől, a három könyv – Balogh deskriptív prózájától, Nagy Koppány intertextuális utalásokkal dúszított regény-játékán keresztül, egészen Sigmond misztériumjátékig – a valóságérzékelés és -ábrázolás különböző formáit jeleníti meg, a nyitott szövegtől haladva az enigmatikus felé; a fokozatosság tehát így is érvényesülhet. Végül, (és talán ez lehet a legfontosabb egyezés) a maga módján mindegyik kötet a lélek, a jellem fejlődésének útjait jeleníti meg – ha nem is mindig a megszokott, pozitivistá értelemben.

Az *Elveszett* klasszikus, lineáris felépítésű fejlődésregény, jól követhető történetvezetéssel

és kiszámítható végkifejlettel. Balogh Robert a lírikus hangvételű, történelmi-családi szálakat ötvöző *Schvab legendariom* (s a korábbi *Schvab evangéliom*) után meglehetősen nyers hangvételű regényt írt a jelen, a *real time* mindent kiüresítő, rideg időszemléletében. Maga a történet sem nevezhető éppen bonyolultnak: egy felettebb romlott és kétségbeesett ifjú író több napos, apokaliptikus házibulija után a különféle élvezetektől megcsömörlötten mély depresszióba zuhan, és csak hosszú hónapok múlva lábál ki belőle. Vége az „egyetemi feeling”-nek, a szex, irás, drogok okozta és fokozta márnak – az emberélet útjának felén elszakad a film. Sötétség, lassú széthullás következik aztán, csendes agónia egy szétdőlt, kifosztott otthon romjai között. Balogh hőse önpusztításával a testiség, a vágy, a régi, romlott Én határait égeti fel, egészen a szimbolikus halál fázisáig – hogy végül (mint poraiból éledő főnix) új, megtisztult életet nyerjen majd cserébe. Az *Elveszett* az emberré, felnőtté válás egyéni feladatát-kínját bibliai párhuzamokkal növeli univerzálissá: a házibuli három napig tart, akár a pokolra szállás, s mindaz, ami belőle következik – a depresszió, alkoholizmus és pszichiátriai kezelés – pedig egy kiadós purgatóriumi sétának feleltethető meg. Szintén többértelmű a cím, utal a

Alexandra, Irodalmi Jelen Könyvek, Pécs–Arad, 2006

könyv egyik részletére, Benjamin Franklin allegorikus sírfeliratára, ám a tékozló fiú példázatára is, aki meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott az új életben.

Kérdés, hogy a szakrális sík jelenléte mennyivel teszi gazdagabbá, többé a regényt. Hogy valódi felold(oz)ást jelent-e, vagy mint óarany ciráda, antik díszítőmotívum érvényesül csupán – számomra nem teljesen egyértelmű. Az *Elveszett* a hitelesség szempontjából amúgy is elég vegyes képet nyújt. A pszichiátriai kezelés jelenetei például valóságűiek, viszont a házi-buli leírása a sznobéria olyan tömény kivonatot nyújtja, akár egy hatvanas években készült, Nyugat-ellenes propagandafilm. Balogh néha természetes pontossággal fogalmaz, legyen szó a tükör előtti maszturbálásról vagy a főhős barátnőivel, szüleivel fenntartott kapcsolatáról, máskor pedig szabályosan édeleg – például a fejezetek közé jelöletlenül betoldott, dőlt betűs levelekben, amiket írója egy titokzatos segítőnek, a Doktornőnek címez. „*Csak úgy tudom elképzelni magát, mint pici tündért. Elugrándozgat a fejében terjeszkedő posványosban, és ha talál egy nagy büzlő pocolyát, egy féllábú varangyot, vagy egy véraláfutásokkal borított, kitekert nyakú madárfiókat, játékosan megérinti az ujjacskáival, és a pocolya felszínén megcsillan a napfény, a varangynak lába nő, a madárfióka feléled...*”. A skizoid érzelmi kitörések után aztán rendszerint visszatér a szenttelen leíró narráció, a monoton szex, vér, kábulat, filozófiai és magánéleti monológok hideg láncsora – egészen a végpontig. A megújulás tehát végbemeget, de a katarzis öröme, fájdalma nélkül.

Alexandria, Irodalmi Jelen Könyvek, Pécs–Arad, 2006

Mintha a főhős csak úgy kísértalna saját történetéből, hátrahagyva az olvasónak, kezdjen vele, amit akar. Utolsó mondata saját létén kívül mindent visszavon: „Én nem ezt akartam.”

Nagy Koppány Zsolt a *Jozefát úr, avagy a regénykedés* címmel, a regényírásról írt. Nem túl eredeti ötlet, de ez még nem okozna problémát, hisz a posztmodern megbízható, öreg kályha, képes még saját nosztalgiájának felülírására is; legyen hát ez egy re-posztmodern mű, sok kalanddal és tréfával, szövegközi utalással és mindentudó szerzői jelenléttel, legyen – az ön-teremtés nagyvonalú gesztusa szerint. A bajok ott kezdődnek, amikor a semmitmondás ténylegesen törvényerőre emelkedik, ha egy könyv a négyszáztizenötödik oldalán éppúgy abbahagyható, mint a másodikon, mert – még ha könnyed is és olvasmányos – nagyjából mindegy, hogy meddig jutunk majd vele.

Nagy Koppány kötete, címéhez illően önironikus, könnyed és nyitott mű. Nincs itt semmi rafinéria, rejtett alkotói machináció; az áttetsző szövegben szemmel láthatóan kapcsolódnak össze s forognak a sebességtől színes karikává olvadó fogaskerekek; a Rendszer átlátható és működőképes – hogy saját létén kívül pontosan milyen célt szolgál, azt nem tudni, talán mindegy is, hisz ez egy hangsúlyozottan posztmodern regény. Nagy Koppány Zsolt többnyire vendéganyagból, intertextuális utalások tömegével dolgozik, kötetét a Nagy Irodalmi Barkácskészlet előre gyártott elemeiből építve fel – a főszereplőt pedig panelszerű (ráadásul igencsak széttartó) személyiségjegyek alapján „rakja össze”, hogy aztán fáradságos munkával, hosszú oldalak során formálja koherens, többé-kevésbé hihető alakká. Aki ebből a nagy nekigyürkőzésből a világra jön: maga Jozefát úr, a jóképű, de mamlasz, cilinderes angoltanár. Személyeskedő személyleírásából a felesleges ember prototípusát ismerhetjük meg. „Nagy ábrándos szemek, melyeknek színe kék, hosszú lábak és karok, melyeknek semmi különösebb hasznuk, hullámos haj, amivel csak baj van, csinos orr, mely férfiatlanit...” A szerző féltékeny (lévén zömök, sötét, mediterrán alkat) – és nyilvánvalóan tehetetlen. Mihaszna hőse már az első fejezet folyamán megszabadul a kontrolltól, és megkezdzi kalandos (mondhatni regényes)

életét: nőket szed fel, kocsmái verekedésbe keveredik, aztán honnan, honnan nem, de hozzájut a Rosszarcúak Klubjának fétistárgyához is – a kötet második, címadó egységében pedig regényírásba fog, mintegy megkérdőjelezve a befogadói-szerzői jelenlét szükségességét. Jozefát úr történetével szinkronban egy kis világ születik, háttérszereplőkkel, díszletvároskával.

Koppány Nagy Zsolt valahogy úgy ír, mint ha viccet mesélne: néha feleslegesen obszcénul, néha terjengősen, de mindig poénra kihagygetten. Vendégszövegeit nevesíti, az idézett szerzőket pedig játékosan, mint a regény szereplőit mutatja be: Kristeva asszony, Márai úr és Hrabal úr, s még sokáig lehetne folytatni a névsort – a szerző regénykedés örvén a második kötet-félben valóságos stílusgyakorlatot tart, nyilván mesterségbeli tudását bizonyítva. Nagy Koppány nem csak hogy kikacsint, de folyamatosan kapcsolatot tart olvasójával – ugyanakkor minden kijelentést és eseményt kezdettől egyfajta lebegésben hagy, mintha bármikor újra kezdhetné, átszerkeszthetné az egész jozefáti szüzsét. A „talán” állapotának elbizonytalanító érzése mindvégig megmarad, ahogy a tréfás(nak szánt), okoskodó stílus is – a befogadást így az nehezíti meg végül, ami eleinte még a kötet erényének tűnt. Zakatolnak a sorok, működésben a színes-szagos, nyitott regényszerkezet – az olvasó pedig Jozefát úr nyomában járva félúton elmarad valahol.

A *Varjúszerenád*-jában már szó sincs vendégszövegekről, a posztmodern ki-vagy behatásáról. Hermetikusan zárt regény, szimbólumrendszere csak a kötet (és a két korábbi novelláskötet, a *Keselyűcsók és a Csókavész*) körein belül érvényes. Belépni ebbe a levegőtlen közegbe kifejezetten nyomasztó érzés: Sigmond István regénye sötét, transzcendens erejével, beteges erotikájával embert próbáló küzdelemre hív – a győzelem örömeről pedig eleve lemondhatunk.

„Nyolc óraker szokott megreccsenni a padlódeszka. A reccsenéstől az ajtónyitásig terjedő félpercnyi idő sosem elegendő. Nap, mint nap azon munkálkodom, hogy a rendelkezésemre álló időközben a bugyit is le tudjam cibálni

magamról, ám combközépnél lejjebb eddig még sosem sikerült. – Adok még három napot – mondta Leendő –, s aztán szétrúgom a seggedet!” A regény ezzel a vidámnak éppen nem mondható felütéssel, a szokásos reggeli nemi erőszak részletesen bemutatott képsorai-val kezdődik; Leendő brutalitása axiomatikus: az erőszak itt csak részben cselekmény, részben kommunikációs formának számít – s nem véletlen, hogy ez a jelenet nyit utat a későbbi szövegekhez, fejezetekhez is. Az erőszak-kéj-hatalom hármasságán alapuló misztériumjátékot (ami dupla szintéren, a bestiális vőlegény városi lakásában és a hősnő, névtelen menyasszony szülőfalujában zajlik) legalapvetőbb elem, a víz (szeretet?) hiánya tartja folyamatos mozgásban – ez a hiány igazolja a fontosabb szereplők: Leendő, Művész, az öregasszony, Apa és a többiek végtelenített szerepjátékát is.

A *Varjúszerenád* valós története csak lassan, kerülő utakon tárul fel, Sigmond ugyanis szívesen él az ellipszis, a balladai homály eszközzével. Ami tudható: a menyasszony faluját ótestamentumi csapások sorozata éri. Kiszáradnak a kutak, a környezetet pedig farkasok hordája lepi el; idegen lovasok csapnak szét a közösség lakói között, házakat gyújtanak fel, és megakadályoznak minden vízszerezési kísérletet. A kegyetlenség a műben alapértelmezett; nincs rá konkrét magyarázat, éppen csak jelen van, sorsformáló, végzetes erőként. A helyiek számára segítséget csupán a hősnő apja nyújthat – ő az egyetlen, akinek titokzatos módon mindig sikerül vízhez jutnia – képessége pedig hamarosan a falu első

(és ennek megfelelően korrupció) emberévé teszi. Az események a menyasszony perspektívájából válnak megismerhető valósággá – voltaképp ő a mozdulatlan mozgató, a kulcs és kulcslyuk

Alexandra, Irodalmi Jelen Könyvek, Pécs–Arad, 2006

– ugyanakkor végtelenül kiszolgáltatott karakter, aki létével, szenvedésével napról napra alkotja újra a *Varjúszerenád* világát. Jelleme fejlődésképes, aprólékosan kidolgozott – másként nem is tölthetné be a demiurgosz szerepét – ez azonban a többi regényalakról már nem igazán mondható el. Sigmond István lecsupaszított, sarkosított karakterábrázolása a szereplőket általában merevvé és emblematikussá, egy-egy igazság vagy eszme hordozójává teszi – valós kapcsolat híján verbális kommunikációjuk ezért monológ jellegű, és nagyon sokszor erőltetett lesz. Marad tehát közös, őszinte nyelvként a test beszéde – beleértve ebbe az érintés, de az erőszak és a szex legdurvább formáit is – hisz a fájdalom és gyönyör mindig átadható üzenet, az élet nyilvánvaló jele marad.

A testiség, a kínok és az általános pusztulás érzékletes megjelenítése azonban egyszerre tűnik soknak és kevésnek egy ilyen volumenű regény esetében. A pusztulás itt csak pusztulással magyarázható, semmi többel: nincs valódi ok, ezért a következmény sem lesz hihető. Valójában semmi sem indokolja az ítélet sújtotta falu lakóinak szenvedését, és arra sincs magyarázat, hogy miért tűrik a sorscapásokat, amikor a túlélésre számtalan kézzelfogható lehetőségük lenne. De nem. Passzívok, az alkotói szándék tehetetlen bábjai maradnak csupán, és ez nem csak hiteltelen, de dühítően egyszerű megoldásnak tűnik – legalábbis egy olyan nagy volumenű, első helyezéssel jutalmazott regény esetében, mint a *Varjúszerenád*.

Kiss László

A befejezhetetlen mondat

Garaczi László: *MetaXa*

Garaczi László harmadik regényének bizonytalan kilétű főszereplője (legyen a neve: félíx) egy erejét veszített kapcsolatból kerül át, mintegy a sors különös kegye által, egy másikba: gigi nevű élettársát a félíxnél néhány évvel idősebb lány, barátjának, zsoltnak a nővére, marina váltja. A kialakuló kapcsolat létrejöttét már az a jelenet előrevetíti, amelyben a főszereplő és zsolt meglesi a fürdőző lánytestvért („mit lehet erre mondani, rozsdás rugó forog a hasamban”). A találkozás tehát elkerülhetetlen, ehhez azonban éveket kell várni, az *összefonódás* a tengerentúlon következik be. A regény jelen idejében az elbeszélő-főhős – legyen tehát: félíx – állapota hogy bizonyos kívánnivalókat maga után: két nő között, s egy valamikor tökéletes összhangban működött zenekar széthullása után a padlóra került („a barátnőm elvetélt, a szerelmem elhagyott, a zenésztársaim összevesztek”), s a tervezett vég, az áradó-örvénylő Dunába ugrás is sikertelennek bizonyul. Félíx társát elnyeli az örvény, ő azonban partra sodródik. A hely, ahol végül kikötött, olyan embereknek van fenntartva, akik „valamely megrendítő erejű csapás alatt maradandó lelki károsodást szenvedtek”: az elmeegógyintézet a helyszín, amely egyszerre záró-, egyszerre kiindulópont. Ide érkezik el, itt talál keserédes megnyugvást a főszereplő, s innen indul a regény szövege, vele az emlékezés (terápia, önmegismerés, útfeltárás) nyomán megelevenedő történet, mely „a farkasréti bulitól az erzsébet hídi vízbeugrásig” tart, s melyet egy súlyos tapasztalatokat hozó amerikai kiruccanás gazdagít. A *MetaXa* tehát a gyógyintézetbe vezető utat tárja föl, amennyiben „a távollét felfüggeszt és újradefiniál” – félíxnek ugyanis „mindent újra kell tanulni”. Az írás terapeutikus jellege okán a *MetaXa* voltaképpen önfeltáró mű, a szanatóriumi analí-

zis végterméke. Ennek lehetőségét veti föl az emlékezés során előkertülő elemek látszólagos rendezetlensége, ami egy távolabbi (magasabb: mondjuk, szerzői) szemszögből éppen, hogy rendezettségével tüntet („elrendeződtek a motívumok”) – a látszólagos kuszaság és a regényszövet gondosságának kontrasztja pedig óhatatlanul arra hívja föl a figyelmet, hogy a szöveg regénybeli szerzője írói képességekkel van megáldva (amivel nincs egyedül a kortárs hősök sorában).

Garaczi László *MetaXája* a „vallomásos” Lemúr regényekből (*Mintha élnél; Pompásan buszozunk!*) ismerős univerzumra épülő, ugyanakkor az említett könyveket megelőző szétforgácsolt – „posztmodern” – próza (*Plasztik; Nincs alvás!*) tapasztalatait is felvonultatató szöveghullám: roppant feszes, az olvasót nem csupán figyelmes olvasásra, de komoly összpontosításra is kényszerítő olvasmány. A szerző eddigi legkoherensebb műve: metaforákban, allegóriákban gazdag regény. A legfontosabb metaforikus-allegorikus elemek közé tartozik például a könyv első felében feltűnő, majd az utolsó bekezdésre visszatérő veréb („szélroham falnak csap egy verebet, megrázza magát, körbesétál a porban, tollait rendezi [!]”), a referenciális olvasatnak túlságosan is engedelmeskedő, plasztikusan ábrázolt budapesti árvíz („kidagadt a folyó a medrétől [...] karnyújtásra rohant a szennyesen hömpölygő ár alattunk”), leginkább azonban az állandó zenei utalások, a főszereplő, a szanatóriumban megfigyelés alatt

Magvető Kiadó, Bp., 2006

tartott egykori brácsás („filmművész”) viszonyulása a világhoz, minthogy a környezet felkínálta lehetőségek, feltételek és szituációk szinte kivétel nélkül zenei asszociációkat hívnak elő belőle. Ez az illékony *valaki* voltaképp a zene nyelvén „olvassa” a körülötte és benne zajló történeteket: számára „fisz-mollban cipipelnek a tücskök” (vö. „G-dúrban zúgják a fákon a kabócák” – Quimby), a szanatóriumi hirsch doktornő arcán pedig „rubato stílusban játszik [...] a fény”. A metaforikusság nem csupán a trópusok szintjén jelentkezik, a regény főbb tartópillérei is ennek a szerkesztésmódnak a szolgálatában állnak, ami egyrészt a különböző idősíkok és terek, másrészt a szereplő(k) alakjának/alakjainak szüntelen elmozdulásához, egymásba mosódásához vezet. A lekerekítettség, magába zártság dacára azonban a regény gyanúsán „menni” akar még, feszítené önnön kereteit: a végletekig csupasított, minden sallangtól mentes, mondatról mondatra stabilizálódó, pazarul egyberántott 150 oldalnak nem egy olyan szegmense, szereplője, anekdotikus betétje van, amely nem föltétlen sorolható a legalapvetőbb, a történet kibontakozásához nélkülözhetetlen építőelemek közé. A marina nagypapájának tekintélyes televíziós múltjára tett utalás ugyanúgy nem lényegi része a könyvnek, ahogy a felidézett berlini csempészet során eltékozolt ezüstkárpák és marihuána sztorija nélkül is hitelesen működne a szöveg, de talán a zsidó öntudat kapcsán a hajdani zeneésztárs, sala szájából elhangzó nagymonológ is inkább csak azért található meg helyét a történetben, mert a személyiség (ön)elfogadása a *MetaXa* egyik bölcséleti problémája. Dacára annak, hogy mindhárom példa beilleszthető a szöveg sötét, érzelmi csődöktől keserű világába, a *MetaXa* sűrűsége mintha hártani is próbálná magától az effajta összetevőket – mintha a szöveg egy még nagyobb, még tágasabb forma felé keresné az utat.

A regény a *minden megvan* jegyében indul: megelevenedik a kerti parti, amelyen első ízben kerül igazán közel egymáshoz marina és félix, „híradást” olvashatunk zsold később fontos szerepet játszó családjáról, a hangszer

alapanyagának rituális kiválasztásáról, amit a szanatóriumi idill bemutatása, valamint az Amerikába indulás és az öngyilkossági kísérlet előtti pillanatok föliskiccelése követ. Ezekre az alapokra épül a szöveg, ezekből a csomókból szalad le s találkozik valahol újra a regény sokféle szála. A könyv négy fejezetre oszlik, ami az elbeszélésmódok és a modalitás különbözőségén túl azért érdekes, mert az *Én*, a *Te* és az *Ő* utáni negyedik rész az *X* nevet kapta az írói keresztségben, utalván a félix nevében megbújó betűre (hangra), az egyenletek jól ismert ismeretlenjére, ennek kapcsán pedig a regény csattanójára: az elbeszélő alakjában rejlő sokféle lehetőségre.

A *MetaXa* látszólag egyetlen mondat, valójában azonban nem beszélhetünk mondatról, hiszen a könyv utolsó szava után nincs kitéve a pont – marad tehát a „semmi”, a már említett, a hegy felé elrepülő verébbel, különösen azonban az elmegyógyintézetben magára hagyott főhőssel, akiről nem derül ki teljes bizonyossággal, kicsoda is valójában, a regény utolsó lapjain ugyanis fölmerül, hogy a narrátor, aki vélhetően kezdettől ugyanaz (?) a személy, nem a regényben elbeszélő félix, hanem az elbeszélés idejében és terében ugyancsak szereplő zsold, aki a jelen idejű térben félix gyermekkori barátjaként, egyben szerelmének (szeretőjének) öccseként is szerepel. A regény utolsó fejezetében elmesélt váratlan fordulat épp ezért hangsúlyosan fölveti a narratori szituáltság kérdését. Ennek alapján a gyermekkori barát, zsold írja (egyben meséli) a szöveget, s a *MetaXa* főszereplője, az „önéletrő” félix nem létezik valóságosan: azaz a regény egyik fontos szerepet játszó alakja veti papírra egy másik személy (egy fiktív barát) fiktív biográfiáját, miközben maga is főhős, hiszen mind a *MetaXa* történetében, tehát a szanatóriumban följegyzett történetben, mind a Garaczi László által jegyzett szövegben is szerepel. Az „X” alakja miatt ez a zsold egyszerre félix is lehet, különösen, ha szem előtt tartjuk a regény egy helyén fölemlített kondenzcsíkot, amely „két egyenlő részre osztja az eget” – amit a tompa színű könyvborító is kiválóan értelmez. A narráció, egyben

a megírás bonyolultságát és enigmatikusságát az elmeegógyintézetben is különcknek számító Karcsi alakja fokozza, aki maga is ír (hogya mit, rejtély: „semmi objektiváció, üres lapok, érintetlenség”), s ő az, aki a mindentudó szerepét magára öltve („tudom, ki vagy”) az utolsó fejezetben látszólag leleplezi a főszereplőt. Lehet őt irigyelni ezért, az olvasónak ugyanis marad a bizonytalanság. A *MetaXa* valójában ezért is befejez(het)etlen mondat: a szavak, tagmondatok szinte végeláthatatlan áradása, hullámozása részint a következetes kisbetűs írás, részint a regény utolsó (vagyis korántsem utolsó) szava utáni pont hiányának a következménye. Ahogya az egyes történetzálak egymásba fonódnak és egymásra rétegződnek, úgy veszt el körvonalait az eleinte egyértelműen beazonosítható, utána azonban egyre inkább alaktalan narrátor-főhős (miután az sem biztos, hogy a kettő *egy*), de olykor-olykor szerelmeinek gesztusai is átjátszanak egymásba, például a véletlenszerűségnek kiszolgáltatott pillanatok, a tárgyakra rábökés sorsszerűsége, ami kezdetben marinát jellemzi, később, miután félix az

USA-ból hazatér, giginél is jelentkezik.

Ami Garaczi László prózáját a kezdetektől meghatározza és karakterisztikus vonásokkal ruházza fel, a nyelve. Bármennyire is „történetes” prózát ír a szerző, a megszokott, vilanásszerű jelenetekből épülő, trópusokkal aládúcolt, a filmbeli snittek atmoszféráját felidéző képekből építkező – azaz fegyelmezetten homogén, ugyanakkor stilisztikailag rendkívül sokszínű nyelv-világ az övé. A szikár és pontos szépirodalmi „igényű” képek („bever oldalról a nap a vihar kupolája alá”) olykor a vicc nyelvével, vagy épp elméleti ízű szöveghelekkel keverednek („a közeledés koreográfiája, az udvarlás obligát rituálja elmaradt”), miközben a nyelv- és szójátékok (a „fémévő lacit” utolérő „vascsömör”) a függő beszéd alkalmazása miatt előforduló köznyelvi panelek társaságában tökéletesen illeszkednek a cyber kor irritálóan hideg nyelvi közegébe.

Már csak ezért sem elég elégszer olvasni a *MetaXát*. Harmadik nekifutásra is zavarba ejtően sokrétűnek mutatkozik. Jöhet a folytatás, újból.

L. Varga Péter

A szivárvány (fel-, meg-)bontása

Vida Gergely: *Rokokó karaoke*

Az ismert természettudós, Richard Dawkins egyik munkájának címét (*Szivárványbontás*) kölcsönöztem e recenzió számára. Dawkins említett könyvében okosan egyensúlyoz költészet és tudomány diskurzusai közt: felidézi a romantikus költő, Keats egy gondolatát, mely elmarasztaló véleményt fogalmaz meg Isaac Newtonnal kapcsolatban, aki – Keats szerint – megfosztotta a költőiségtől a szivárványt, amikor a fehér fényt a prizma segítségével fölbontotta. „Keats aligha tévedhetett nagyobb – írja Dawkins –, és céloim az ellenkező következtetés felé vezérelni mindazokat, akik hasonló szemléletre hajlanak. A tudomány a legmagasabb rendű költészet ihletője (...)” (Richard Dawkins: *Szivárványbontás*, ford. Kertész Balázs, Vince Kiadó, Budapest, é. n. 10.)

A szivárvány föl- vagy megbontása kétséget kizáróan igen találó hasonlat a tudomány(osság) produktivitásának és szépségének érzékeltetésére. Nem lehet véletlen, hogy az oxfordi kutató ilyen poétikus címet adott könyvének, amint az is tudatos és célzatos törekvése lehetett, hogy az egyes fejezetek Keats-idézetekkel és parafrázisokkal – és egyáltalán a költészetrel – tartsanak fenn kapcsolatot. Tudomány és – avíttnak tetsző szóhasználat – szépség, tudomány és gyönyörködtetés kéz a kézben jár, és persze a két eltérő diskurzív rendszer egymásbahatolása a beszéd jellegében, sőt annak célirányában s természetében egyaránt mutathat hason-

lóságot, legalábbis ami ön- és világértésüket illeti.

Ma is, amikor gyakran éri vád szakmán kívül és belül egyaránt a tudományos irodalomértés és elemzés metodológiáját, hozzáállását, illetve – más irányból – azt a típusú, nem ritkán reflektálatlanul posztmodernnek nevezett költészetet, amely nyelvi-szövegközi *játékok* terévé fokozza (hogy le vagy fel, az alighanem a nézőpontok függvénye) a líra – ilyen-olyan megfontolásból implicit „tartozékának” tekintett – pátoszát, fennköltségét, vagy, egyszerűbben szólva, „líraiságát” (amely alighanem terméketlen viták egész sorát eredményezte már), különös fontosságra tehet szert a szivárványbontás hasonlatának és konnotációinak igénye. Az irodalomtudomány – és itt hangsúlyosan nem értelmző közösségekre, szempontokra vagy az irodalom és a befogadó közti közvetítés lehetőségeiben betöltött szerepére kell asszociálnunk – korántsem fosztja meg költőiségétől az irodalmat, ahogyan a líra nyelvének és poétikai konstrukcióinak gazdagságában a nyelvi játékokat, a szöveghegyományozódást, az úgynevezett artisztikus intertextualitást kitérítő tendenciák sem a líra „líraisága” ellen dolgoznak. Ellenkezőleg: önreflexív jellegüknel fogva éppen arra világítanak rá, hogy, egyrészt, a költészetről szóló költészet maga is esztétikai élmény, másrészt arra, hogy a szerzteágazó líratörténeti és -elméleti hozadékokon túl miben áll az, amit a költészet olvasásával (ki)nyerhetünk belőle. (Legyen az a pragmatikus befogadás kontrollálhatatlan és kalkulálhatatlan komponenseinek bárminemű fajtája.)

Vida Gergely harmadik verskötetete, a *Rokokó karaoke* e tendencia jegyeiben hív fel a hagyomány „megszólaltatására”, méghozzá változatos módon és egyenletes színvonalon. Azok

Kalligram kiadó, Pozsony, 2006

számára, akiknek a „líraiság” mibenlétét valamilyen idejétmúlt elképzelés alapján egyfajta „ihletettség” és *félreértett* originalitás-elv adja, nem garancia a *Rokokó karaoke* szinte egyetlen darabja sem. Viszont akik fogékonyak arra, hogy hangjukat egy produktív értelemben vett sokszólamúság vagy partitúra szövetében kölcsönözzék a verseknek, és ekként szembeüljenek nem csak a – főként – huszadik századi, de esetenként ennél korábbi magyar líra karakteres szólamaival – illetőleg konkrétan a nyelvi létesülés minden kockázatával –, azok kimondottan élvezni fogják e karaokét. Élni, mert a hangkölszönnel és a szavak performatív potenciáljával nyerhető tapasztalatok túlmutatnak az egyébként nyelv- és szójátékokban tobzódó divatokon, legyen szó akár a legkülönbébb kulturális regiszterekről. És kiváltképp így van ez, amikor a versek kapcsán azzal (is) szembeül az olvasó, hogy maguk a divatok épülnek be diszkurzíve a szövegekbe, ám e divatok épp a szövegek nyelvtana, retorikája és emléke közt mozogva válnak, maga a *Rokokó karaoke* önidézetek között is, ironikussá és reflektálttá.

Érted: a témában a legtöbb szóját.

Ezek majd esetleg megoldják,

a szójaliszt meg a szójabab.

De ez már majdnem partinagy.

(Szóját)

lik végül minden

a költészet maga

szét hull dara

lök csillámló szik

ez a hányadik

sora amit tölt

ime itt a költ

(*Lírikus komplexusok: A mai költészetnek a kedvenc költőn át való figurázása*)

A *Rokokó karaoke* szinte valamennyi darabja az önreferens nyelv stabilizálhatatlan jelentésképző játékát játssza, s így keresve sem

találhatna megfelelőbb stratégiát, mint hogy egyszerűen kiaknázza és kihasználja a nyelv alapvetően albeatorius szerkezetét, vagyis a szavak vagy szintagmák hangzóinak egymasmellettiségéből véletlenszerűen nyerhető széttartó jelentések-jelentéstöredékek ellenőrizhetetlen szóródását. Minthogy az aleatória alakzata nem tervezhető, csupán beépíthető, a versek jelentésképző potenciálja a *véletlenszerűség* poétikai minőségében – ha lehet így mondani – mutat túl a klasszikus modern műalkotás teljességévének és esztétikai zártságának horizontján. Még akkor is, amikor a szöveg nyíltan nyúl – például – a Babits-líra jellegzetes szubjektumkonstrukciójának metaforájához és kérdezmódjához (vö. *A lírikus epilógját és az Esti kérdést* Vida kötetében az *Őszi kérdés*-sel), vagy pl. a rokokó költészet versnyelvének dekonstrukcióján keresztül nem csak mondjuk a tizennyolcadik század, de az azt megelőző korok sablonjaihoz is:

Hiába kék szemed bő pitvaromig tekint,

Létezniem hogy lehet testemben, Te-kint.

Ne lopd el psychémet, vázámra tekints.

Tüdőznöm szép léget rám hagyjál, Te Kincs.

(*40 éves jubileumára*)

egy víkon csikot olly genialis

módon huza az Úr ki mezsgyekint

minus pluss közé hogy genitalis

szerveink mindig össze-keverik

(*A pornografikárul – keserv*)

A figyelmes olvasó hamar rájön, hogy a múlt hangjainak megszólaltatása korántsem csupán retrospektív, időben egyirányú haladás eredménye és így pusztán imitáció. A *40 éves jubileumára* és *A pornografikárul* ugyanis a későmodern/posztmodern korszakküszöb szereplírájának és fikcióteremtésének (Weöres *Psychéjére* és Esterházy *Tizenhét hattyúk* c. könyvére egyaránt gondolhatunk) megidézésén keresztül szólaltatja meg a modernség előtti hagyományt. Úgy tehát, hogy a megelőző századok versnyelvét a későmodern szövegkezelés technikáin át olvastatja. Persze, a különböző

horizontok összevonása, egymásban-tükrözése, a jellegzetes verstípusok és beszédmódok idézése és kijátszása korántsem számolja föl az egyéni nézőpontot: egyes szövegek a hagyománytörténetre kifejezetten ironikus kontextusban mutatnak rá, minthogy egy-egy meghatározó poétikai képlet vagy a magyar költésztörténet „köztudatában” rögzült trópus konkrét megvalósulása nem töltheti be ismét ugyanazt a szerepet, ugyanazzal a funkcióval. Így József Attila *Eszméletének* ismert disznómotívuma – mely a szépség/boldogság előre ki nem töltött, szokványos asszociációs mezejét forgatja ki vagy teszi viszonylagossá – egy profán mód elmondható vidéki disznóvágás prózaversként rögzíthető narratív szerkezetének komponensévé válik a *NA, JA!* címet viselő versben. Ennek érdekessége, hogy az idézett szöveggént futó epikai köznyelv szólamaiba a később a *Lírikus komplexusok* főntebb már kiemelt darabjában egy J. A.-vers szilánkjai kerülnek, mintegy határát vonva, ugyanakkor egyenlőséget is téve a költészeti tradíció újrahasznosítható, akár ready-made-ként is érthető szövegtörmelékei illetve a kisajátítható, de egyéni módon továbbgondolható imaginációs tere közé. Ráadásul mindez a kötet *saját* szövegüniverzumának „jogát” is jelöli, hiszen a „*Költőnk és kora*” kiragadott, képletesen szólva: „nem megtisztított” talált tárgyai, csonka szavai ugyan nyílt intertextusként ismertetik föl a József Attila-verset, a *Lírikus komplexusok* végrehajtotta citációs gesztus mégis relatívvá teszi a szöveg birtokolhatóságának, szerzői jogának egyetemességét, ezért a textus a *Rokokó karaoke* belső önidézetévé is alakul. Ez persze arról a dilemmáról is nagyban beszél, hogy az eredetiség konvenciójának kudarca ellenére sem magától értetődő a szövegek idézhetősége. Hogy miből mennyit és hogyan lehet idézni, máris vitán felüli kérdés, amennyiben a töredékesség még elegendő ahhoz, hogy emlékezetbe idézze az eredetit, a szöveg anyagának roncsolódása azonban már a „birtokolható” mű mediális feltételezettségének változásairól, és így a kontextusok, az olvasás időbeli változékonyságáról is hírt ad... Ennek persze messze-

menően humoros és ironikus megvalósulása is lehetséges, ahol mű, műfaj, nyelv és médium a többértelműség jelentésfelzabáló erejével parodizálja hagyomány és szöveg, de egyben szerző és „felhasználó” paktumát és jogát:

*Ki rákiván kiváló dallamú zenére,
jelzem: nem itt tesz szert vágya szerzeményére;
s foga ha e mögött még homályra is fájna:
sokkal inkább saját pubertjén szolmizálna.*

*Egy szonettnek ugyanis rengeteg a dolga,
nekem tollba ezt is, csak úgy, foghíjról mondja.
Mindig így szokta: át ára tol át, bét a bére,
és akkor, ha hibátlan, rájátssza cédére.*

*Azt mondja, kapóra én jöttem neki éppen,
harcolnia nem kell más, hórühorgas énnel;
a szerződést alá e percekben pingáлом,*

*hogy ehhez mérten kapom vers végén a bérem.
Be így teljesülhet egy szonettikus álom.
Pár napon belül ott lesz a folyószámlámon.*

(Szonetika)

Hasonlóan humoros, és a szöveg médiumának materialitását messzemenőig hangsúlyossá tévő darab az *Egy karbantartó-lélek keserveinek leírása* is, amely a magyar költészeti hagyomány citálhatóságát a betű médiumának anyagán keresztül teszi nem-egyértelmű, de nem is megkerülhetetlen eseménnyé. A kezdő szakasz – „R és R és R! foR eveR! / (kezdő) / betűd / etűd / tűd.” – látszólag önkényesen emel ki egy hangzót az ábécéből, hogy aztán a jelentéssel telíthető szavakat megjelenítő és közvetítő anyag fogyatkozásával (csonkolásával) az aleatória öngeneráló, de egymással nem feltétlenül összefüggő jelentéseket létrehozó szerkezetét tegye poétikai minőségé. Az ezt követő történet, melyet a vers „előad”, az Adyn át Petőfiig és Csokonaiig hátráló, de József Attiláig nyomatékosan előre-előreugró versnyelv emlékezete. Ez a nyelv pedig hangvételeben, jelölt vagy jelöletlen szövegek közötti játékával és a valóságos életrajzokat a versek fikciójával

finoman összerosó intenciójában rendkívül szórakoztató módon sorakoztatja a szövegek, mondjuk így, tárgyi alapjait, és tárja föl a beszéd regisztereinek különbözőséből fakadó távolságokat, illetve, főként, az e távolságban rejlő humort. A kielégítetlen, szexuális kudarcok sorát átélő költő panasza, pszichoanalízise így nem csak paródiaként olvasható, de minden tudásnak és megértésnek a lehetőségét *szövegként*, nyelvi konstitutumként tételezi. Természetesen itt sem identikusan hozzáférhető, a mindig ugyanazt a jelentést létrehozó nyelvi létesítésként: a vers által elmondott történethez csillagokkal jelölt jegyzetek kapcsolódnak, azonban maguk a jegyzetek is a szöveg szerves részeként, tehát a *szövegben* és nem alatta vagy mögötte szerepelnek. Ily módon relatív lesz fő- és mellékszöveg, esemény és kommentár, vers és értelmezés különbsége, még ha a szövegmedium anyagának látványos változása – betűtípus-csere – jelzi is a viszonyrend valami-fajta stabil állandóságát. Ám minthogy maguk a jegyzetek egy része is jegyzetelve van, olyan egymásba omló szövegstruktúrákba „fut” az

olvasás is, amelyek már nem garantálják sem a koherens értelmet, sem az olvasás linearitását, és ezzel együtt a történet elmondhatóságának illúzióját sem. Nem mellékesen viszont azazal a technikai megoldással, mely a beszélőt mint a szöveghagyomány „karbantartóját” úgy szituálja, hogy a „vers” és „kommentár” együttírására és együttolvására, de ennek felfüggesztésére is lehetőséget kínál. A *karbantartó-lélek* így nem csak a beszélő, de maga a befogadó is, aki a verset szét- és összeszerelve próbálja helyrerakni az értelmet, a hagyomány darabkáit és a látható nyelv töredékeit. Miközben a beszélő mint „karbantartó” őrzi a tradíció beszédét, de nem garantálja azok önazonosságát, sőt átírja, re-kontextualizálja azt.

Vida Gergely „szivárványbontása” kiemelkedő teljesítménye a kortárs magyar lírának, bátran Kovács András Ferenc kötetei mellé helyezhető. Nem csupán nyelvi-poétikai bravúrajai folytán, de azért is, mert a szövegek archiválását és a megszólalás egyediségét egymás javára alakítva gazdagítja a magyar költészet-történet ezredvégi aspektusát.

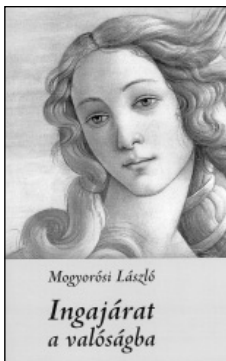
Kránicz Gábor

Mogyorósi László Ingajárat a valóságba

Az *Ingajárat a valóságba* Mogyorósi Lászlónak már a második kötete (az első *Ugyanaz a szépség* címmel 2005-ben jelent meg a JAK-füzetek sorozatban). Új kötete prózai (*Werther frakkja*, *F@F.com*, *A J. nevű szervert*) és lírai írásokat (*Ingajárat a valóságba*, *Menón újabb panaszai*ból) egyaránt tartalmaz. Az *Ingajárat a valóságba* cím a kötetben belül nemcsak az egyik versciklusnak feleltethető meg, hanem a benne jelölt tropikus játék egyaránt meghatározó eleme a lírai és prózai szövegeknek. A kötetben szereplő írások egy kapcsolat metamorfózisát tárják fel. Oda-vissza utalások ingamozgása figyelhető meg fikció és valóság, arcok és álarcok, kép és szöveg között, mely mozgáshoz egy hétköznapi szerelmi háromszög történetének banalitása adja meg a „referenciális háttérét”. Egy olyan történet színrevitelét követhetjük nyomon, melynek szentimentális abszurditását és abszurd szentimentalizmusát a szöveg két mottója is tökéletesen kifejezi, melyek közül az egyik Goethe *Wertherjét*, míg a másik Franz Kafka: *A kastély* című művét idézi meg. Mogyorósi prózai szövege ugyanúgy napló, akár a Werther, s e napló hívszavai – melyek az egyes szakaszok címszavai is egyben – úgy jelennek meg, mint a történetben ábrázolt kapcsolat egyes állomásai. Magának a történetnek

a banalitását pontosan az a metaforikus játék szünteti meg, amely a legkülönbözőbb területeken valóítja meg fikció és valóság találkozását. Különösen érdekesek azok a szövegrészek, amelyek a metaforikus

ingajárat – egyáltalán a metafora, mint trópus – működésével hozhatóak kapcsolatba: *Kér egy Népszabadságot és egy Privátot. Ahogy a hírek mögött megbújik a meztelen valóság, a napilap csak arra szolgál, hogy alá lehessen rejteni a lényegét: a nőt Éva-kosztümben.*(7.o.) A *Werther frakkja* című „naplóbejegyzések” *garbó* című szakasza tökéletes felütése az egész kötetnek, mivel benne az a kapcsolat bontakozik ki, ami egy kép szövegisége és egy szöveg képisége között figyelhető meg. Mogyorósi szövege egy képet rejt magában: egy nő képét, s ezáltal fedi fel a szöveg és kép viszonyát. A prózai és verses „napló” (napló annyiban, hogy az egyes lírai és prózai bejegyzések egy történet egyes pillanatait mutatják be) azonban nemcsak arra szolgál itt, hogy alá lehessen ezt a szerelmi történetet rejteni, hanem arra is, hogy a történet ebben az elrejtő-felfedő játékban műalkotássá váljon. A metaforikus játék másik meghatározása a *film* című szakaszban figyelhető meg: *a művészet, mégis, a hangversenytermek öltönyös-frakkos, bösendorferes-stradiváris világától olyan távol van, mint a pornó szerelmenemtől. Ha nem csörren a hangszerokban pillantásod, bosszúból levezetem az egyikből a másikat, mint egy egyetlen ismeretlenét.*(12. o.) A szöveg egymás mellé állítja a hangversenytermek és az utcai zenészek művészetét, mint két szélső pontot, amit a valóság ingajáratá kapcsol össze, levezetve az egyikből a másikat: a hangversenyteremből az utcazenészt, a szőke hajból a chipset, a kommerszből a művészt, és a művészből a kommerszt. Botticelli Vénusza éppúgy visszahelyettesíthetetlen ebben a játékban, mint például a reklámyelvűből vett metaforák: *bőröd joghurtjában ajkad tiltott, valódi gyümölcsdarabkái, szőkeséged: a sós chipsek emésztő szomszúsága, amit csak szemed kékje csillapíthat: az érintetlen természet több ezer méter mélyről fel-*

Napkút Kiadó, Budapest, 2006.

törő, palackozott ásványvize, amelyben mosolyod szénsava pezseg. (...) Csak a behelyettesítés próba az ellenőrzéskor, az nem működik.(12.o.)

A metaforikus képalkotás folyamatos ingajáratán túl megfigyelhetünk egy másik hasonló mozgást is szöveg és szöveg, valamint egy szöveg képisége és egy kép szövegisége között. A Werther-frakk és Kafka hősenek kiútatlansága egy újabb szövegvilágként idézi meg József Attila szerelmi líráját, amely szintén “ugyanebben a kontextusban” jött létre (első-sorban Gyömrői Edithez, de később a második prózacyklusban már a Flórához írt versek is megjelennek). A *Gyermekké tettél* és a *Nagyon fáj* című versekre tett közvetlen utalások azonban szintén – megidézve egy az olvasó által gyakran jól ismert szöveget – a napló szerelmi történetének a metaforizálását szolgálják. A legsikerültebb részletek azonban ebből a szempontból azok a szakaszok, ahol egy-egy József Attila-vers allegorizációját figyelhetjük meg. Így például a *büntetés* című szakaszban a *Nagyon fáj* több versszakát, valamint később a *páncél* és az *Óz* című bejegyzésekben az ólomkatona történetét a *Rejtelmek*ből. A második prózacyklus első mondata egyébként nemcsak a szöveg szerelmi történetében, hanem a szöveg mögötti József Attila történetben is egy váltásra utalhat. Az ingajarat harmadik szintje szöveg és kép (Botticelli: *Vénusz születése*) között jön létre, melynek képisége folyamatosan vissza-visszatér a szövegben: *Felismerlek a nyers péksüteményben: a tészta olyan színnű, mint a bőröd, hajad tojássárgája, szemed kék tojásucor.* (27.o.) *Szépséged puha léptű, áramvonalas eb, hideg kék szemekkel.* (28.o.) A kép később a versek szövegében is fel-feltűnik, bár itt már sokkal kevésbé érvényesül az az ingajarat, ami az első két rész prózájának kifejezett sajátossága. A verscímek és szövegek között ugyanaz a viszony valósul meg, mint ami a naplóbejegyzések és azok címei között megfigyelhető.

Mogyorósi a prózai szövegekben képes megvalósítani azt a tropikus játékot, mely a

metaforikus képalkotást a legkülönbözőbb szinteken hozza létre, ugyanehhez a játékhoz kapcsolódik az a folyamat, mely során a lehető legkülönbözőbb szövegek és műalkotások kerülnek jelölt, vagy jelöletlen kapcsolatba az egyes szakaszokkal (A kis herceg, József Attila versei, Tosca, Oidipusz), amelyek a kultúra eltérő területeiről származnak. Különböző szinteken bár, de ugyanaz a kilátástalan ingamozgás valósul meg, mely – akár a banális szerelmi történet hőse – sohasem képes elérni azt a stabil megállapodottságot, ami az egész mozgás célja lenne. Minél tovább haladunk azonban a kötetben a prózai és lírai szövegek olvasásában, ez az inertextuális és metaforikus ingajarat annál szűkebb területre korlátozódik. A kötet szerkezete szempontjából egyébként nehezen érthető, hogy az utolsó részben elhelyezkedő prózaszövegek miért állnak külön, amikor látványosan teljesen hasonló felépítésűek, mint az első két szakasz bejegyzései. A versek formai tudatosságához egyébként nem férhet kétség, a kötet szövegeiből azonban nem képes összeállni egy egységes kép. A kötet prózai és lírai alkotásai között egyedül a tematikus kapcsolat nem tud megfelelő kohéziót létrehozni. A prózai szöveg ingajátékához egyébként a kötet címadó versciklusa áll a legközelebb, amit az is hangsúlyossá tehetne, hogy a kötet közepén helyezkedik el. Az *Ingajarat a valóságba* című ciklus azonban kiemeltebb helyre kerülhetett volna, ha a hasonló játékot érvényesítő prózai szövegeket szeli ketté. A szövegek elrendezése azonban így sokkal inkább az egyes ciklusok egymástól való idegenségét hangsúlyozza, miközben az olvasó folyamatosan azt érzi, hogy a próza- és versciklusok egymás mellettiségét mégis egy egységesítő koncepció hatja át. Mindennek ellenére Mogyorósi kötete kítűnő olvasmány, bár ezt a kítűnőséget úgy hordozza az egyes részleteiben, hogy ezek a részletek nem állnak össze egy egészzé: több van a részletekben, mint amit a kötet egésze megvalósít.

Seress Ákos

A zabigyerekek sorsa

Rácz I. Péter: Bizonyos értelemben

Rácz I. Péter első kötete, mely kétségtelenül egy ígéretes irodalomtörténeti és kritikai pálya fontos állomása, mindenképpen rendhagyó olvasmány. A fülszöveget író H. Nagy Péter szerint a kötet sikere elsősorban abban rejlik, hogy „itt rengetegen rátalálhatnak egy-egy témájukba vágó szövegre”. Valóban: a magyar humántudományos diskurzusban szokatlan, hogy egy könyvben olvashatunk a történelmi regénnyel kapcsolatos elméleti problémákról, interpretációkat Márton László, Háy János, Pálinkás György, Esterházy Péter és más neves kortárs magyar szerzők műveiről, kritikákat a science fiction-regényekről, és végül (mivel az eddig felsoroltak még bizonyos értelemben közös nevezőre hozhatók) hazai és külföldi metálzenéről. A kritikai szerepkört hagyományosan felfogó olvasó kétségtelenül meglepődhet a gyűjtemény eklektikusságán, s talán komolytalannak ítélné azt a vállalkozást, mely egy korpuszon belül csoportosítja a kortárs magyar irodalom reprezentatív szerzőit különböző, alapvetően szubkulturákhoz rendelt műfajok képviselőivel. A szerző láthatóan nem fogadja el a „magaskultúra” és „tömegkultúra” szétválasztását, illetve az előbbi prioritását állító nézetet, így kötete kiválóan bizonyítja, hogy – többek közt – a vámpírzénéről is lehet olyan igényes, pontos és érdekes következtetéseket felvonultató

Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2006.

diskurzust folytatni, mint az „általános műveltség” alapjait képező regényekről.

A „rendhagyó” jelző igaz arra a metaforára is, melyvel Rácz I. Péter a kritika pozícióját,

identitását meghatározza. Szerinte ugyanis, „a kritika a csábító, csélcsep és hódító műalkotás zabigyereke, melyet a megfertőzött/beoltott/megtermékenyített (kinek mi tetszik) kritikus pottyant a világra.” (7.) A kritikákat tartalmazó kötet így valójában „árvaházza” válik, ahol a szövegek zabigyerekként várnak a szülő-befogadó, vagy befogadó szülő gondoskodására.

A szerző nem próbál a hagyományos ítései szerepben feltűnni. Nem távolságtartó kritikusról van szó, aki „dönt” a szövegek sorsa és minősége felett; sokkal inkább a művek hatása alatt álló íróról, akit pontosan e hatás kényszerít arra, hogy világra hozza szövegét. A kötetben olvasható kritikák tehát nem próbálják egyfajta felsőbb pozícióból meghatározni a szövegek helyes értelmezési módját vagy megítélését; sokkal inkább az olvasóval együttműködve „nevelődnek fel”.

Rácz I. Péter könyve ugyanakkor nem csak kritikagyűjtemény, hiszen jelentős hányadát tanulmányok alkotják. A kötet bevezető fejezete a történelem és elbeszélés, valamint a történelmi regény elméleti dilemmáival foglalkozik. A szerző láthatóan arra törekszik, hogy nyelvezete közérthető, ugyanakkor teoretikusan reflektált legyen. (Az értekező stílus pontosságát illető kérdésekhez azonban hozzá kell fűznünk: az egyes szám első személyű beszélő alkalmazása gyakran kerülendőnek minősül a tudományos szövegek írásakor, hiszen ez túlzottan szubjektívá teheti az adott szöveg téjének tekintendő megállapításokat. Rácz I. Péter írásai viszont ellenállnak e meggondolás „eredményeinek”: stílusa dinamikus, élvezetes, olvasmányos – bár időnként előfordul az olyan formulák indokolatlan ismétlése, melyek egy-egy kijelentés „hitelet” hivatottak tompítani, pl. „talán nem tévedek nagyot”, vagy „talán nem állítok túl merészet.”) A jelentős mo-

dern történelemelméletek bemutatása kétség-telenül hasznossá válhat az egyetemi oktatás területén, különösen, hogy a szerző nemcsak bemutatja, hanem értékeli és összefüggésbe helyezi az egyes teoretikusok megállapításait (Pirre Nora elméletét például érdekesen vezeti vissza, illetve állítja párhuzamba Nietzsche és Bahtyin koncepcióival). Hasonlóan fontosnak tekinthetjük a Kemény Zsigmond valamint a Lukács György történelmiregény-elméletének szentelt fejezeteket, melyek értő elemzésekkel járulnak hozzá a szerzők koncepcióinak feldolgozásához.

Az elméleti szempontok és alapok tisztázása után Rácz I. Márton László, Láng Zsolt, Háy János, Jenei László és Darvasi László regényeit elemzi. Az interpretációk célja „a történetkezelési írásmód bemutatása”, illetve a művek nyelvi, prózaepikai megalkotottságának és történelemszemléletének vizsgálata. A fejezet lezárásaképp kitér a *mágikus realista* írásmód bemutatására, melynek kontextusai mind hazánkban, mind Közép-Európában jelentékeny tendenciaként értékelhetők.

A következő tanulmány Pálinkás György *Felbők könyve* című elbeszélésének elemzésére vállalkozik elsősorban a női írás, illetve a női elbeszélő problémáira fókuszálva. Helyesen jegyzi meg L. Varga Péter, a *Bizonyos értelem-ben* kritikusa, hogy az interpretációt tartalmazó fejezet kibővíthető lett volna a következő részben található, Esterházy Péter *Egy nő* című művéről (Horváth Györgyvel közösen jegyzett) tanulmánnyal, hiszen a SZÖVEG – TEST fejezetcím egy olyan mezőt jelöl ki, melybe ez utóbbi szöveg ugyancsak beletartozhat. (Vö. L. Varga Péter: Konc'n'ráció, *Élet és Irodalom*, 2006. július 14., 28.) A tanulmány bevezetője mindenképp a szerző polemizáló képességét dicséri: pontos és logikus érvekkel támadja azt az elsősorban Ineke Molenkamp-Witnik nevéhez köthető feminista elméletet, amely, olvashatjuk, „nem veszi figyelembe a szöveg fiktív mivoltának aspektusát”, így „a szerző nemének adottságában keresi a műalkotás értékeit” (81.)

Konzisztencia szempontjából a következő,

KINT című fejezet problematikussá; mint arról már volt szó, az Esterházy Péter regényét elemző, *Nő a vágya* című írás sokkal inkább az előző részbe lenne illeszthető, valamint a kritikák között több tanulmány jellegű, problémafelvető vázlatot, előadásszöveget találhatunk. A *Sikerfaktorok* címet viselő szöveg például rendkívül szellemesen és ironikusan tárgyalja a '90-es évek Magyarországnak irodalmi sikereit, rámutatva arra, hogy a piac és a kiadói reklám milyen mértékben befolyásolhatja egy tagadhatatlanul tehetséges író felemelkedését. A Darvasi László drámáiról írt elemzés pedig kétségtelenül hiánypótló: jól mutatja Rácz I. Péternek a színház és drámaelmélet területére is kiterjedő műveltségét.

A kritikus munkásság szerzők és műfajok igen széles tartományára terjed ki. Olvashatunk bírálatot pályakezdő és már befutott írókról, próza- és verseskötetektől egyaránt. Az írássok nyelvezete világos és érthető, kerül az a teoretikus „bűkkfanyelvet” (a szerző kifejezése), mely csupán egy szűk szakmai körhöz szólhatna. Mindez persze nem jelenti a recenziók elméleti reflektálatlanságát: a kötetek bemutatása elméleti/interpretációs szempontokat is alkalmaz. (Varró Dániel verseinek vizsgálatakor például a szerző a szubjektum megalkotottságának, körvonalazódásának kérdéseit vizsgálja). Ezek a kritikák tehát a szakmai érdeklődők, illetve a „hobbyirodalmárok” igényeit is kielégíthetik.

A KINT és MÉG BELJEBB című fejezetek jól példázzák, hogy a hagyományosan „komolytalannak” tartott irodalomról is lehet fontos és érdekes kérdéseket feszegetve beszélni. A *Baljós árnyakról* írt szöveg esetében például – mely a politikai korrektség nevében tér ki a nem emberi fajok reprezentációjára – Rácz I. Péter arra mutat rá, hogy a beszéd és a ruházat az értelem elsődleges jelölőivé válhatnak; a víz alatt élő gungák, akik életmódjuk következtében meztelenek s a nyelvet is helytelenül beszélnek, alacsonyabb rendű létformának számítanak. Ugyanígy, a humanoid szereplők rabszolgasorsba kényszerítése a ellenszenv felkeltésére szolgál. (Ezen a ponton talán kiegészítendő lenne a szöveg.)

szíthetőek Ráczi I. meglátásai: a *Star Wars* opus filmes változatában remekül kivehető, hogy a jó–rossz oppozíció már a szereplők külsejében is tetten érhető: a negatív karakter mindig visszataszítóan csúnya – vagy azzá válik –, s nélkülöz minden emberi vonást.)

A szóban forgó kritikák gyakran ütnek meg bíráló hangot a magyar irodalmi kontextus „magatartásával” kapcsolatban. Egy helyütt a következőt olvashatjuk: „a cseh irodalom fenegyerekének (Milos Urban – *a szerző*) a közel-múltban kiadott két regénye remélhetően nem marad hatástalan a magyar irodalom jelenkori köldöknéző bénultságára.” A sarkos megfogalmazás egyrészt elárulja a szerző elfogultságát a bírált művel kapcsolatban, másrészt rámutat arra, hogy Ráczi I. Péter szenvedélyesen vállalja a magyar kultúrnyilvánosságban ritkán szereplő írók (Murakami Haruki, Olga Tokarczuk, Michel Houellebecq stb.) műveinek népszerűsítését. Ez a szenvedélyesség mintha lerántaná a leplet az eddig tanúsított (ön)kritikusi attitűdről, mellyel a szerző folyamatosan aláássa, illegitimálja saját pozícióját. Nemcsak a bevezetőből idézett részre utalok ezzel, hanem egyes szöveghelyekre is, melyek ironikusan utalnak vissza a kritikát író szubjektum helyzetére. Példaként említhető a *Sikerfaktorok* azon passzusa, melyben a beszélő egy frissen befutott író pozíciójába helyezkedve mondja: „a kritikusok hiénamód várják új kötetem megjelenését, és rögtön rávetik magukat, mert

kell a publikáció” (97.), illetve Douglas Adams művéből is az irodalomkritika értelmetlenségét parodizáló részt emeli ki. Látszólag tehát Ráczi I. Péter igen „kritikusan” viszonyul saját munkáinak jelentőségéhez, mondhatni nem csinál „nagy ügyet” első kötetének megjelenéséből. Sőt: az olvasónak még az is eszébe juthat, hogy akár már eleve eltemetné „zabigyerekeit”: erre utal nevének R.I.P.-ként (Rest in Peace – nyugodj békében) való rövidítése, mely hatalmas betűkkel díszileg a borítón. Ám az is elképzelhető, hogy mindez már csak a rosszindulatú „kritikusi véna” reflexiója: a szerző valójában saját fontosságát kérdőjelezi meg, szövegeit nem. A „lelencyerekek” nevelése során a nevelő is „emberé válik”, ha tetszik, nevelődik, így az olvasó bár dönthet arról, mit kezd az adott kritikával, a szöveg horizontváltó vagy -feltáró erejét nem vitatja.

Ha tehát a szerző zsenialitását nem is, egyvalamit mégis csak bizonyítani kívánnak ezek a bírálatok: nevezetesen, hogy Esterházy és Lawrence Norfolk, a vámpírzene vagy a Metallica egyazon kultúrához tartozó jelenségek. És jóllehet ízlés dolga, ki mit olvas vagy preferál, szakmai szempontú vizsgálatuk mindenképpen indokolt. Így Ráczi I. Péter zabigyerekeinek sorsa bizonyos értelemben attól függ, hogy az olvasótábor felismeri-e a „komolytalanoknak” tartott művek magasabb szinten történő megszólíthatóságának lehetőségét (is).

Szabó Tibor

„Addig tart, ameddig kattan”

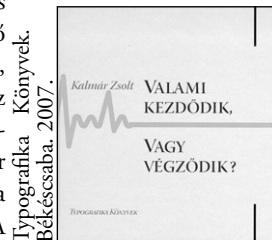
Kalmár Zsolt: Valami kezdődik, vagy végződik?

Az önmagát képi gondolkodóként meghatározó Kalmár Zsolt legújabb könyvének befogadását a (foto)grafikus és verbális kifejezés-módok egymásba játszatása, az átgondolt (és művészi alázattal kidolgozott) kötetkonceptió, valamint a párhuzamosan kibontott témák közötti finom egyensúlyok teszik izgalmassá, élményszerűvé. Harminc fénykép és (ha jól értelmezem) ugyanennyi rövid vers szerveződik a kis alakú könyvben egyetlen, a létösszegzés igényét mutató művé. Ízléses, barátságos alkotás a *Valami kezdődik, vagy végződik?*, pedig veszélyes terepen mozog. Az apró szövegeket képi környezetbe ágyazó kötetek hajlamosak a félrecsúszásra. Ha a művész nem kellően biztos kezű, akkor vagy a versek degradálódnak képaláírássá, vagy a fotók illusztrációvá, és mindkét esetben elvesz (vagy legalábbis sérül) az alkotóelemeknek funkciót adó kölcsönös jelentésgazdagító erő. A szóban forgó könyv azonban jó érzékkel kerül el ezeket a csapdákat. Kalmár Zsolt megtalálja és végig megőrzi művében az üdvös arányokat, könyve élő egység, miközben (külön érdem) könnyed és elegáns tud maradni.

Az osztott belívekre rendezett harminc szöveg-kép pár (a nyitott könyv bal oldali lapján mindig vers, jobbról pedig egy fotó) sajátos alanyi líravilágot teremt. Kalmár versei élményekre, tapasztalatokra reflektálnak, a rövid szövegek egy-egy felismerést vagy szellemes következtetést bontanak ki, de oly módon, hogy a költeményekben csupán a reflexiók jelennek meg, a mögöttük lévő élethelyzetek (amelyekre válaszként születtek) nem. Minden vers egyetlen gyors futam, referenciális elemek nélkül, idő- és helymeghatározások nélkül, az értelmezéshez feltétlenül szükséges rögzített pontok nélkül (a kötet, cím nélküli, nyitóverse: „Elveszett eszméletem / máshol talált rám. /

– Ott kezdtem újra.”). A szövegeknek ez a határozatlansága, nyitottsága láthatóan konceptuális jellegzetesség. A nyelvi összetevő ebben a könyvben csupán megnyitja a művet, témát jelöl, atmoszférát teremt, hogy azután a túllódalon lévő fotográfia (a maga ténylegesen rögzített képpontjaival) kösse-értelmezze a vers nyitotta lírai teret, testet adjon az önmagában nem (vagy csak nehezen) interpretálható gondolatoknak, hangulatoknak. Teljes értékű üzenetet kizárólag a vers és a fotó egymásra vonatkoztatásával kaphat a befogadó, így jön létre az esztétikai minőség, az összetevők önmagukban életképtelenek, csonkák. (A nyitóvers melletti képen elhagyott sínpályát látunk. Rozsdás fém, zúzalékkövek, koszos betongerendák töltik ki a fotót. Ez az élettelen környezet adja a kontrasztot. A sínvas alól egy helyen bokorcsemete bújjik elő. Utat törő élet. *Ott kezdtem újra*, csattan a vers zárata. *Akár ott is, ahol más nincs, ahol reménytelen, lehetetlen*, értelmezi a kép a költeményt. Így működik ez a könyv, így kell olvasni: kétféleből hozni létre egyet.)

A kötet öt ciklusba szervezve mozgat öt (egymással is több helyen kapcsolatot teremtő) témát. A könyvcímmel azonos című nyitó sorozat az örök visszatérés gondolatát, a *mindig ugyanaz ismétlődik* élményét bontja ki négy vers-kép pár segítségével. Az egzisztencialista indíttatású, az önazonosságot problematizáló versek mellett egy repülőgép-ablaktól fotózott tengerpart, a már említett sínpálya, egy nap-sütötte hegycsúcs (amire hófelhő úszik rá éppen), illetve egy, az olasz városok terein gyakori szoborember látható. Utóbbi a legizgalmasabb. A

kép háttérében valódi (talán ókori) kőszobor áll, idealizált férfi, duzzadó izmok, teátrális póz – egy hérosz lehet. Ennek a gránitfigurának fordít háttérrel a fotó előterében a gyűrött műanyagruhába öltözött, minden nemi jellegzet nélkülöző szoborember. A kép melletti vers pedig: „*Ugyanaz / nem ugyanaz / nem ugyanakkor.*” Ebben a fotó-szöveg kettősben teljesedik ki a ciklus jelentésvilága, az üzenet a megélt értékvesztés (amennyiben a visszatérő *ugyanaz* valójában silányabb minőségben tér vissza). A második, *Kellenek az álmok, / mert ami nincs / az hol legyen?* című ciklus hét elégi-verse a személyes élet élményeire reflektál, a társra találás örömét, a másik ember közéletben létezés problematikáját, a párkapcsolatok törvényszerű bukását fogalmazza meg. Nosztalgikus hangulatok és az indulat nélkül megélt legyőzöttség adnak karaktert ennek a sorozatnak, a verseket kísérő képeken pedig lenyugvó nap, meztelen női combok és mellek, egy üres pad, tengeréből vízen megcsillanó napfény, és egy görög templom romja. A harmadik ciklus (címe: „*A boldogság fénykép-téma: / addig tart, / ameddig kattant*”) a bukás fogalmával játszik tovább, azt tágítja *elmúlássá*, „*A bilitől fejlődünk / az ágytálig.*” állapítja meg Kalmár. Szentenciózus kisversek sorakoznak egymás után, mellettük sírkert, zúzott facsonkok, alagút vége után kezdődő újabb alagút a képeken. A legkifejezőbb fotográfián egy leharcolt, öreg utcazenész hegedül, de csak egy bronzba öntött bohóc hallgatja, és a szöveg a másik oldalon: „*Mindenki /maga / módján / marad / magára.*” A negyedik ciklusban a kontemplatív költői attitűd keres kifejezési formákat, a kötet záró (*Az utolsó lecke /Vakok látásával hallani! / Süketek hallásával látni!* című) sorozata pedig a művészi szereplehetőségeket veszi számba, majd a képi gondolkodó küldetését, alkotói hitvallását fogalmazza meg. „*Most fülembé dúdolják: / Az utolsó dalt. / Az első egész dalt.*” zárja művét Kalmár Zsolt, és az

utolsó dal mellett egy, az égből fényképezett, fehérés szigetnyúlvány felséjő képe.

A kötet szerkezete esztétikai bravúr. Nemcsak a belívek bal oldalán találhatóak ugyanis szövegek, de a fontosabb versek újra és újra visszatérnek, a fotók mellett vagy alatt, apró betűs képaláírásként. Bonyolult ismétlődés-mintázatot hoz létre a *Valami kezdődik, vagy végződik?*, a recirkuláló elemek pedig folytonos újraértelmezésre készítetik az olvasót. Ragyogó ötlet, működik, valódi élményt nyújt az, ahogyan a könyv befogadját visszaparancsolja korábbi, már interpretált versekhez, képekhez, ahogyan az ismétlődések új jelentéseket generálnak, vagy tónusokkal gazdagítják a már létrehozottakat.

Miközben a könyv (irodalmi szempontból) nem hibátlan. A versek nyelvi megformáltsága sok helyen esetleges, a nem túl progresszív líranyelvet kézenfekvő szóképek, elkoptatott gondolati sémák terhelik, és a kötet verseiben sajnos maradt néhány durva képzavar is (például „*Hangulattá silányodott / előző életek eszenciája / zsigerből mosolyog tévutainkon.*” – a kortárs líra nem tűri az efféle, túlhajtott, értelmetlen képiséget). Zavaró még, hogy a szövegek központozása meglehetősen következtelen, és hogy itt-ott helyesírási hibák vonják el az olvasó figyelmét a mondanivalóról. A kötet frissessége, a struktúra ötletessége azonban olyan erős, hogy ez háttérbe szorítja, ellényegteleníti az apróbb hibákat.

A *Valami kezdődik, vagy végződik?* küllemét, fizikai megjelenését a kompromisszum-mentes igényesség jellemzi. A felhasznált magas minőségű anyagok, és a pontos nyomdai kivitelezés az exkluzív albumok közé emeli Kalmár Zsolt könyvét. Komoly, mértékadó köntös tehát, és belül leképeződik, megmutatkozik a szerző (művein átütő) különleges alkotói habitusa, amit Grecsó Krisztián így nevez barátságos előszavában: „*a képi gondolkodás kéjes könnyedsége*”.

E számunk szerzői

Angyalistván Ferenc–Odorics Ferenc (Hódmezővásárhely, 1956) – Szeged
 Ábrahám György (Gyula, 1943) – Gyula
 Banner Zoltán (Szatmárnémeti, 1932) – Békéscsaba
 Békés Ferenc (Gyula, 1938) – Budapest
 Benedek Szabolcs (Budapest, 1973) – Budapest
 Darvasi Ferenc (Gyoma, 1978) – Budapest
 Demény Péter (Kolozsvár, 1972) – Kolozsvár
 Falusi Márton (Budapest, 1983) – Budapest
 Géczí János (Monostorpályi, 1954) – Veszprém
 Illia Mihály (Tápe, 1934) – Tápe
 Jász Attila (Szöny, 1966) – Tata
 Jenei Gyula (Abádszalók, 1962) – Szolnok
 Kalmár Zsolt (Debrecen, 1957) – Békéscsaba
 Kiss László (Gyula, 1976) – Gyula
 Koncz Tamás (Marosvásárhely, 1982) – Érd
 Kőszegi Barta Kálmán (Tápiógyörgye, 1949) – Békéscsaba
 Kránicz Gábor (Kiskunhalas, 1978) – Siófok
 L. Varga Péter (Székesfehérvár, 1981) – Pécs
 Lászlóffy Csaba (Torda, 1939) – Kolozsvár
 Miklya Zsolt (Csorvás, 1960) – Kiskunfélegyháza
 Mizser Attila (Losonc, 1975) – Fülek
 Mogyorósi László (Nagykálló, 1976) – Nagykálló
 Nagy Mihály Tibor (Békés, 1959) – Békés
 Réthy Zsolt (Budapest, 1972) – Budapest
 Seress Ákos (Pécs, 1980) – Pécs
 Simai Mihály (Medgyesegyháza, 1935) – Szeged
 Szabó László (Gyula, 1949) – Gyula
 Szabó Tibor (Gyula, 1976) – Elek
 Szenté B. Levente (Szörényvár, 1972) – Székelykeresztúr
 Szentí Ernő (Hódmezővásárhely, 1939) – Kisújszállás
 Szepesi Attila (Ungvár, 1942) – Budapest
 Tóth László (Budapest, 1949) – Pozsony
 Vámos Miklós (Budapest, 1950) – Budapest
 Villányi László (Győr, 1953) – Győr

• *Bárka* 2007/3.

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonként. Kiadja a Békés Megyei Könyvtár.

Felelős kiadó: dr. Ambrus Zoltán. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Derkovits sor 1.
 Telefon: 66/530-206; 66/454-354/106. E-mail: barka@bmk.hu. Internet: www.barkaonline.hu

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László.

Alapítók: Cs. Tóth János (felelős kiadó), Kántor Zsolt (főszerkesztő),
 †Petőcz Károly (művészeti vezető)

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai előkészítés: Kovács Sándor

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 2400 forint.

Terjeszti a LAPKER Rt.

„Meg nem rendelt” kéziratot csak nyomtatott formában, postai úton áll módunkban fogadni. Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.

Az előző számunk tartalmából

Zalán Tibor, Angyalistván Ferenc, Bogdán László,
Tornai József, Kiss Ottó, Varró Dániel, Poós Zoltán, Turczi István,
Fecske Csaba, Csehy Zoltán versei

Ilia Mihály jegyzete: Akik elmentek

Háy János, Berniczky Éva, Bárczi Zsófia, Nagy Gergely prózája

Középpontban: Podmaniczky Szilárd: versei, beszélgetés
vele kritika a kötetéről

Tanulmányok Ottlik Géza és Mészöly Miklós prózájáról

Kritikák Kiss Ottó, Fecske Csaba, Csehy Zoltán,
Szerbhorváth György kötetéről

Bárka

Kéthavonta megjelenő irodalmi, művészeti, társadalomtudományi folyóirat

Kedves Olvasónk, amennyiben folyóiratunk elnyerte a tetszését, legyen a szponzorunk és a megrendelőnk! Ha rendszeresen és biztosan hozzá akar jutni a Bárkához, töltsse ki ezt a megrendelőlapot és küldje el szerkesztőségünkbe! Ajándékozzon barátainak, rokonainak Bárka előfizetést! Köszönjük a bizalmát, a megrendelésben megnyilvánuló szimpátiáját és támogatását!

Címünk: 5601 Békéscsaba, Derkovits sor 1.

Megrendelem a Bárka című folyóiratot ..... példányban.

Név: .....

Lakcím: .....

Aláírás: .....

Vélemény: .....